

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

OBRAZ A PÍSMO A JEJICH MÍSTO V GALERIJNÍM PROSTORU

Edukační potenciál propojení obrazu a písma v galerijní edukaci

Autoreferát

Mgr. Lucie Haškovcová

Školitelka: doc. PhDr. Olga Badalíková, Ph.D.

doktorský studijní program

Specializace v pedagogice – Výtvarná výchova

Teorie výtvarné pedagogiky a výtvarné tvorby

kombinovaná forma

OLOMOUC 2020

Autoreferát k disertační práci byl vypracován v kombinované formě doktorského studijního programu Specializace v pedagogice (obor: Teorie výtvarné pedagogiky a výtvarné tvorby) realizovaného na Katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Školitelka: doc. PhDr. Olga Badalíková, Ph.D.
Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty
Univerzity Palackého v Olomouci
e-mail: olga.badalikova@upol.cz

OBRAZ A PÍSMO A JEJICH MÍSTO V GALERIJNÍM PROSTORU

Edukační potenciál propojení obrazu a písma v galerijní edukaci

AUTOREFERÁT

Obsah

Úvod: anotace v ČJ + úvodní informace + struktura disertační práce.....	4
A/ Přehled aktuálního stavu problematiky, která je předmětem disertace, včetně odkazů na použité prameny.....	10
B/ Cíle disertační práce.....	29
C/ Formulování teoretických východisek práce.....	31
D/ Popis vlastního řešení.....	34
E/ Původní výsledky a jejich uplatnění zejména ve veřejně oponovaných publikacích a projektech - Soupis vlastní publikační a odborné činnosti.....	44
F/ Zhodnocení výsledků pro vědní obor a praxi.....	61
G/ Seznam použitých zdrojů + prostudované literatury.....	65
H/ Prohlášení uvedené v úvodu disertační práce o duševním vlastnictví.....	107
I/ Anotace v AJ + klíčová slova v AJ atd.....	108

+

Příloha:

Vybrané ukázky z dotazníků pro výtvarné pedagogy (A) + galerijní edukátory (B), které dokládají velký edukační potenciál interdisciplinárních edukačních aktivit se zaměřením na propojení obrazu a písma

Úvod

Anotace v ČJ

Hlavním tématem a podstatou disertační práce je **hlubší průzkum edukačního potenciálu setkání obrazu a písma** (textu) a jeho využití v **galerijní edukaci**. Jedním z nejdůležitějších cílů a záměrů je **ověřit a následně potvrdit**, že **tento typ uměleckého projevu a interdisciplinární edukační projekty**, které z něj vycházejí, mohou **prostřednictvím různých adekvátních metod a způsobů velmi efektivně zprostředkovávat kvalitní vzdělávací obsah**. Velmi důležitou platformou a základem výzkumu jsou **2 dotazníky**, které se snaží prozkoumat **2 úhly pohledu**: **1/ první dotazník pro výtvarné pedagogy ze škol z úhlu pohledu návštěvníků edukačních aktivit v galeriích** (213 respondentů, 79 otázek), **2/ druhý dotazník pro galerijní edukátory z galerií výtvarného umění z úhlu pohledu konceptorů a realizátorů edukačních programů v galeriích** (26 respondentů z významných českých galerií výtvarného umění, 64 otázek). **Třetí úhel pohledu je vlastní zkušenost z osobní rozsáhlé praxe z úhlu pohledu galerijní edukátorky, vedoucí a zakladatelky Edukačního oddělení Galerie hl. m. Prahy (dále jen GHMP) během 15 let (2005 – 2020)**. Šlo o **konceptci, organizaci a realizaci mnoha edukačních aktivit pro všechny cílové skupiny a věkové kategorie k cca 300 výstavám v 7 objektech GHMP – z toho cca 73 výstav a vzdělávacích programů k nim se týkalo v různé míře setkání obrazu a písma**. Analýza vybraných edukačních aktivit k těmto výstavám doplněná **rozsáhlou fotodokumentací může být také dalším relevantním zdrojem informací a dokladem velkého edukačního potenciálu tohoto zaměření**. Byla použita **kombinace kvantitativního a kvalitativního výzkumu**. Klíčovými zkoumanými pojmy jsou **interdisciplinarita a intermedialita** (s důrazem na propojení obrazu a písma – textu), ke kterým se **vztahuje většina otázek v dotaznících**. Disertační práce v úvodu **navazuje na diplomovou práci *Podoby a tváře české vizuální poezie a lettrismu*** a souvisí s vystudovaným oborem: **VV (PdF) a ČJ (FF) na UP**. Velmi důležité části této disertační práce jsou o **typologii tohoto druhu uměleckého projevu, o vizuální identitě, obraze a textu v galerijním prostoru, mezinárodním kontextu a o užitečnosti, přínosu a významu pro galerijní edukaci a výtvarnou pedagogiku**. Jedním z důležitých závěrů je také to, že **artefakty, které**

obsahují ve vysoké míře propojení obrazu a textu, mohou vytvářet podněty, impulsy, východisla a prostor pro interdisciplinární projekty i pro nové efektivní způsoby a metody v edukaci. Záměrem bylo prostřednictvím dotazníků i vlastní praxe získat co nejvíce informací na toto téma a podpořit jeho úspěšný rozvoj v rámci galerijní edukace. Tato disertační práce se také může stát inspirací, podporou a zdrojem zajímavých podnětů pro budoucí galerijní edukátory, učitele, školy a lektory v kulturních institucích.

Úvodní informace

Název *Obraz a písmo a jejich místo v galerijním prostoru* odkazuje v případě této práce především na edukační aktivity k výstavám orientovaným na setkání písma a obrazu v kontextu galerijního prostředí a provozu. Prostor je zde symbolickým vyjádřením platformy nejen pro **prezentaci umění**, ale hlavně pro **percepci, interpretaci, interakci, komunikaci a edukaci**. Nejedná se zde tedy pouze o 3D prostor v běžném slova smyslu, ale i o jeho chápání v širším smyslu – jde tedy i o jeho další rozměry (komunikační a vzdělávací funkce). Část názvu *místo v galerijním prostoru* je narážkou na pozici tohoto fenoménu v současném galerijním provozu – např. **míra i způsob jeho uplatňování ve výstavních konceptech** a zejména v následných **edukačních aktivitách**, v **architektonických řešeních** výstav i v rámci **vizuální identity instituce** apod. Podtitul *Edukační potenciál propojení obrazu a písma v galerijní edukaci* specifikuje užší zaměření a koncentraci přímo na **možnosti uplatnění** tohoto zaměření v **galerijní edukaci** a s ní související **výtvarné pedagogice**.

Hypotézu je možné formulovat následovně: **Předpokladem je, že prolínání obrazu a písma (textu) má velký edukační potenciál, tento interdisciplinární typ uměleckého projevu tedy může adekvátními metodami** (a to i za využití nových médií) **efektivně zprostředkovávat kvalitní vzdělávací obsah – v rámci galerijní edukace i výtvarné pedagogiky** (případně i dalších předmětů).

Základem je **průzkum možností a forem prolínání a setkávání obrazu a písma (textu) – typologie**. V tomto případě jde o **kunsthistorickou část výzkumu**. Těžištěm práce je výzkum formou **analýzy výsledků 2 dotazníků a vlastní praxe**. Dotazníky zkoumají detailně a hloubkově z mnoha aspektů a hledisek především pojem **interdisciplinarita** (s důrazem na obraz a písmo) a také **intermedialita**, ale i **možnosti**

využití různých typů a forem propojení obrazu a písma. V této fázi jde o kombinaci kunsthistorického i pedagogického výzkumu. Více informací o struktuře a koncepci dotazníků i charakteru otázek je v kapitolách níže. Součástí dotazníku pro pedagogy je kromě průzkumu mnoha důležitých témat také **zmapování** toho, které z **výstav a programů na toto téma** navštívili. V rámci dotazníku pro edukátory jsou zase shrnuty **projekty a výstavy v těchto institucích na téma obraz a písmo i vzdělávací aktivity**, které k nim edukátoři osobně realizovali. Práce se tedy zabývá **aktuálním stavem i fungováním tohoto fenoménu v galerijním prostoru a jeho přínosem v rámci galerijní edukace i možnostmi jeho uplatnění v galerijní i školní praxi.** Je zde **naznačen i mezinárodní kontext a jak již bylo zmíněno - nechybí ani témata jako vizuální identita galerie** (protože zde jde také o vliv obrazu a textu na návštěvníky včetně škol a o komunikaci s nimi – v rámci propagace i výstavní grafiky) nebo **obraz a text v prostoru** (podnětné a inspirativní architektonické koncepce výstav a prostorové realizace využívající kombinace obrazu a písma i expanze tohoto typu uměleckého projevu do veřejného prostoru, interaktivní zóny pro edukaci ve výstavách atd.).

V rámci zvoleného tématu je přínosné i **zaměření GHMP na moderní a současné české umění 20. a 21. století, které poskytuje prostor právě pro takto zaměřené experimentální výstavy a tímto směrem orientované interdisciplinární edukační aktivity s přesahy výtvarného umění k dalším oborům.** Důležitá je i **vlastní rozsáhlá odborná a publikační činnost, která se těmto tématům věnuje a její soupis je v příloze disertační práce.**

Klíčová slova

interdisciplinarita (mezioborovost); intermedialita (transmedialita, multimedialita); projektové vyučování; přesahy výtvarného umění; interaktivita; galerijní a muzejní edukace; umělecké vzdělávání; galerie a muzeum; výstava; sbírka; edukační potenciál; vizuální, literární, digitální a mediální gramotnost; multigramotnost, obraz a písmo; vizuální identita; vizuální poezie; lettrismus; street art; koláž; typografie; kaligrafie; grafický design

Struktura disertační práce

Struktura disertační práce **reflektuje parametry a potřeby výzkumu i další nutné souvislosti a kontext**. Kromě vymezení cílů, vysvětlení smyslu a záměru práce, dále formulace hypotézy, stanovení výzkumného problému a otázek, přiblížení metodologie, je zde **důležitá kapitola o dosavadním bádání v této oblasti a rešerše zdrojů** (českých i zahraničních). Následuje kapitola o **typologii** (formách a možnostech) setkání obrazu a písma. **Těžištěm práce je analýza a vyhodnocení dotazníků a dále kapitola o komparaci s vlastní praxí, která je zde analyzována**. Detailně bude popsán i analyzován velký mezinárodní edukační projekt *App Your School*, který byl realizován v rámci programu ERASMUS+ a byli do něj zapojeni **edukátoři z 8 evropských zemí**. Týkal se opět tématu **interdisciplinarity a intermediality**. Důležité jsou i kapitoly o **vizuální identitě galerie** (*Obraz a písmo jako vizuální identita galerie*) a o **obrazu a písmu v prostoru** (*Obraz a písmo v prostoru – prostorové řešení výstav, interaktivní edukační zóny, expanze do veřejného prostoru*). Závěrečná kapitola shrnuje výsledky, potvrzuje hypotézu a svým názvem se snaží vystihnout podstatu výsledů výzkumu: ***Obraz a písmo jako inspirační zdroj, zprostředkovatel kvalitního vzdělávacího obsahu a platforma pro efektivní vzdělávání v galerijní edukaci***.

Velmi důležité jsou i přílohy práce – jsou to tyto části: fotografie z vlastních realizovaných edukačních aktivit na téma písmo a obraz, fotografie z výrazných architektonických koncepcí výstav a prostorových realizací na zkoumané téma, fotografie – ukázky vizuální identity galerie (GHMP), soupis publikační a odborné činnosti, rozšířená (plná) verze komentáře k dotazníkům, dotazník pro výtvarné pedagogy na školách – kompletní shrnutí výsledků všech otázek, dotazník pro galerijní edukátory v galeriích – kompletní shrnutí výsledků všech otázek, tabulka on-line projektů galerií. Protože dotazníky jsou velmi rozsáhlé a podobně i komentář k nim v plné verzi, jsou tyto dokumenty záměrně umístěné do přílohy, aby nebyl zahlcen hlavní text. Hlavní text je výběr toho nejpodstatnějšího s neustálými přesnými odkazy k příloze.

OBRAZ A PÍSMO A JEJICH MÍSTO V GALERIJNÍM PROSTORU

Edukační potenciál propojení obrazu a písma v galerijní edukaci

Obsah:

Úvod

- 1 Cíl a smysl předložené práce, důvody k výběru tématu, formulace hypotézy
- 2 Současný stav bádání
 - 2.1 Rešerše české a zahraniční literatury i dalších zdrojů a pramenů k tématu disertační práce
 - 2.1.1 Odborná literatura a zdroje z oblasti dějin umění ke zvolenému tématu
 - 2.1.2 Odborná literatura a zdroje z oblasti výtvarné pedagogiky ke zvolenému tématu
- 3 Vymezení klíčových pojmů
- 4 Cíle výzkumu a stanovení výzkumných otázek
 - 4.1 Výzkumný záměr
 - 4.2 Cíle výzkumu a výzkumné otázky
- 5 Metodologická východiska výzkumu
 - 5.1 Výzkumný vzorek, respondenti
 - 5.2 Výzkum a metodologie
- 6 Smysl a přínos pro obor teorie výtvarné pedagogiky
- 7 Struktura práce

Hlavní část

- 8 Typologie setkání obrazu a písma
- 9 Edukační potenciál propojení obrazu a písma v galerijní edukaci
 - 9.1 Analýza a vyhodnocení dotazníků
 - 9.1.1 Dotazník pro výtvarné pedagogy
 - 9.1.2 Dotazník pro galerijní edukátory
 - 9.1.3 Shrnutí výsledků dotazníků
 - 9.2 Komparace s vlastní praxí
 - 9.2.1 Analýza edukačních aktivit k výstavám na téma obraz a písmo

9.2.2 Analýza mezinárodního edukačního projektu *App Your School*

9.2.3 Výsledky komparace

10 Obraz a písmo jako vizuální identita galerie

11 Obraz a písmo v prostoru – prostorové řešení výstav, interaktivní
edukační zóny, expanze do veřejného prostoru

Závěr

12 Obraz a písmo jako inspirační zdroj, zprostředkovatel kvalitního
vzdělávacího obsahu a platforma pro efektivní vzdělávání
v galerijní edukaci - zhodnocení výsledků pro vědní obor a praxi

Poznámkový aparát

Seznam použité literatury a pramenů

Seznam zkratk

Anotace disertační práce + resumé v ČJ a AJ, klíčová slova

Příloha disertační práce:

- rozšířená (plná) verze komentáře k dotazníkům
- fotografie z vlastních realizovaných edukačních aktivit na téma písmo a obraz
- fotografie z výrazných architektonických koncepcí výstav a prostorových realizací na zkoumané téma
- fotografie – ukázky vizuální identity galerie (GHMP)
- soupis publikační a odborné činnosti
- dotazník pro výtvarné pedagogy na školách – kompletní výsledky všech otázek
- dotazník pro galerijní edukátory v galeriích – kompletní výsledky všech otázek
- tabulka on-line projektů členských galerií RG ČR od edukátorů z KEP RG ČR
- CD - disertační práce + přílohy + plné verze odb. článků, textů a publikací v elektronické formě

A/ Přehled aktuálního stavu problematiky, která je předmětem disertace, včetně odkazů na použité prameny

Současný stav bádání, rešerše odborné literatury a zdrojů

Disertační práce částečně v úvodu navázala na diplomovou práci *Podoby a tváře české vizuální poezie a lettrismu*, jejímž cílem bylo zmapování vývoje i aktuálního stavu fenoménu setkání písma a obrazu ve výt. umění se zaměřením na **českou vizuální poezii a lettrismus**. Setkání písma (textu) a obrazu zde bylo řešeno z mnoha úhlů pohledu – byly zde naznačeny **předpoklady** (podmínky), **kořeny a cesty** (vývoj), **hranice a přesahy, možnosti a příležitosti** (typy a formy) **konfrontace písma a obrazu**. Jednotlivé kapitoly se týkaly **analýzy tvorby 10 stěžejních českých autorů: J. Kolář, B. Grögerová a J. Hiršal, E. Ovčáček, L. Novák, B. Kolářová, V. Havel, J. Valoch, K. Adamus, J. Wojnar, V. Vokolek**. Součástí diplomové práce byla i důležitá kapitola s názvem *Využití poznatků o vizuální poezii a lettrismu v pedagogické praxi*. **Disertační práce** má oproti diplomové práci (jejímž jádrem byl kunsthistorický výzkum) **těžiště v edukačním potenciálu setkání písma a obrazu**, jeho testování v rámci rozsáhlé praxe a vyhodnocení zkušeností mnoha výtvarných pedagogů a galerijních edukátorů. Zabývá se více typy propojení těchto dvou oblastí - tzn. nejen vizuální poezií a lettrismem, i když na ně je stále kladen velký důraz jako na jedny z hlavních pilířů typologie konfrontace obrazu a textu. Diplomová práce se také stala jedním z důležitých zdrojů pro významnou publikaci *Česká vizuální poezie* (sborník teoretických textů) **od E. Krátké z Vědecko výzkumného pracoviště AVU**.

Velkým přínosem je i **vystudovaná aprobace: VV /PdF/ + ČJ /FF/ na UP**, což je ideální kombinace pro studium interdisciplinarit v umění – lze ji využít nejen pro výzkum konfrontace výtvarného umění a literatury i lingvistiky, ale sám obor česká filologie se dotýká přesahů literatury a jazyka směrem k filozofii, filmu, divadlu atd.

Rešerše české a zahraniční literatury i dalších zdrojů a pramenů k tématu disertační práce

Základem průzkumu stavu bádání je **rešerše české i zahraniční odborné literatury z oblasti dějin umění a především výtvarné pedagogiky se zaměřením na**

interdisciplinaritu, zejména na setkání obrazu a písma. Výsledky rešerše odborné literatury – tzn. prostudované zdroje, prameny a literatura ke zkoumanému tématu – jsou shrnuty v závěrečném seznamu literatury.

Odborná literatura a zdroje z oblasti dějin umění ke zvolenému tématu

(české i zahraniční zdroje)

Záměrně zde nyní začínám analýzou odborné literatury z dějin umění, kterou jsem prozkoumala **v rámci diplomové práce** (protože na ní v disertační práci navazuji), kdy jsem prostudovala **prakticky veškerou dostupnou literaturu týkající se vizuální poezie a lettrismu i jejich přesahů a souvisejících oblastí** - především rozsáhlý fond Bohumily Grögerové a Josefa Hiršala v **Památníku národního písemnictví: teoretické texty, sborníky, katalogy, odborné časopisy, korespondence atd. od umělců a teoretiků z celého světa**, týkající se tohoto tématu. Nastudovala jsem i konkrétní básně, sbírky a sborníky přímo s tvorbou autorů vizuální poezie. Spoustu zajímavých a důležitých pramenů se samozřejmě nachází i **v soukromém vlastnictví mnoha teoretiků i tvůrců**. Podařilo se mi v. r 2004 **zkontaktovat a setkat se s žijícími teoretiky a autory této tvorby** (dnes už bohužel někteří z nich nežijí). Od významné teoretičky experimentální poezie **Bohumily Grögerové** jsem získala **povolání do Literárního archívu Památníku národního písemnictví ke studiu rozsáhlých a cenných materiálů o světové experimentální poezii**, které nashromáždila s **Josefem Hiršalem**. **Jiří H. Kocman** mi umožnil v Brně „nahlédnout“ do jeho rozsáhlého a **přehledně uspořádaného archívu týkající se z velké části vizuální poezie**. **Josef Hlaváček** mi poslal svou studii **Vizuální a konkrétní poezie, lettrismus**, napsanou před lety pro Dějiny českého umění V. (AV ČR), které v té době ještě nebyly vydány. Za cenné rady, materiály a kontakty jsem byla vděčná i **Běle Kolářové, Dr. Jiřímu Valochovi, Dr. Marii Langerové a také celému odbornému oddělení GHMP**. Také pro mě byla velice přínosná **návštěva u pana Eduarda Ovčáčka v Ostravě**, kde jsem si podstatně rozšířila obzory o lettristickém umění. Dále jsem byla **pozdána do Třince ke Karlu Adamusovi a Janu Wojnarovi**, kteří mi předvedli svojí tvorbu a dodali mi další kontakty. Setkala jsem se i s **Václavem Vokolkem** na jeho rozsáhlé výstavě v Galerii města Plzně. Svou **doktorandskou práci o experimentální poezii Ladislava**

Nebeského mi zaslal **absolvent FF UK Robert Ibrahim**. Podařilo se mi spojit i se samotným **Ladislavem Nebeským**, se kterým jsem se i několikrát setkala osobně a který mě zase odkázal na **Zbyňka Sedláčka**, současného významného teoretika v této oblasti. Zároveň mi doporučil **konzultaci s prof. Miroslavem Červenkou z FF UK**, který se mimo jiné zabývá teorií verše. Také jsem se seznámila s blízkými přáteli Ladislava Nováka, kteří o něm vlastní spoustu klíčových materiálů. Cenné rady k tématu vizuální poezie jsem získala i od tehdejšího tajemníka katedry bohemistiky FF UP a šéfredaktora časopisu *Aluze*, **Mgr. Jiřího Hrabala**, pod jehož vedením jsem zrealizovala i bakalářskou práci na Katedře bohemistiky UP s názvem *Kolářovy ozvěny ticha*. Téma vizuální poezie a lettrismu bylo sice zmapováno mnohokrát, avšak vždy poněkud fragmentárně se zaměřením jen na určitou oblast. V některých knihovnách jsou dostupné **novinové články, katalogy z výstav; významné jsou i úvody a doslovy ke knihám, manifesty a teorie**. Avšak velká část pramenů je stále těžko dostupná, je možné se k ní dostat pouze s povolením do archívů nebo je v soukromém vlastnictví. Proto jsem se pokusila získat co nejvíce pramenů a literatury a v rámci možností problematiku shrnout. Pro podrobnější analýzy tvorby jednotlivých autorů bylo nutné samozřejmě **studium primární literatury**, tedy samotných sbírek vizuální poezie (viz seznam literatury). K primární literatuře bychom měli přiřadit i dvě významné **antologie** vizuální poezie uspořádané Josefem Hiršalem a Bohumilou Grögerovou: *Experimentální poezie, Vrh kostek - česká experimentální poezie*. Také bylo důležité sledovat i **myšlenky autorů, popisy metod a charakteristiky jejich práce, které se pohybují na hranicích primární a sekundární literatury**, neboť často se samy tyto úvahy stávají uměleckými díly (např. Jiří Kolář: *Slovník metod, Odpovědi apod.* – více literatury viz níže v seznamu). Co se týče sekundární literatury, je nutné na úvod připomenout dvě významné a ojedinělé přednášky Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, ze kterých vyplývají některá východiska jejich tvorby i tvorby dalších autorů. První přednáška **O filosofii jazyka, statistické estetice a současném básnickém experimentu** se konala v roce 1962 v pražském Mánesu. Druhá s názvem **O poezii přirozené a umělé** byla uspořádána tamtéž v roce 1963. Přednášky úzce souvisely i s významným překladem knihy **Teorie textů** od Maxe Benseho Hiršalem a Grögerovou. Velice významný byl i jejich překlad a vydání nejrozličnějších programů, manifestů a teoretických statí světových autorů a teoretiků pod názvem **Slovo, písmo, akce, hlas** (GRÖGEROVÁ, BOHUMILA - HIRŠAL, JOSEF: *Slovo, písmo, akce, hlas*. Praha, Československý spisovatel 1967, s. 46 - 48.) Velkým přínosem jsou i **články**,

recenze a teoretické práce o této tvorbě z doby rozkvětu vizuální poezie - tedy z šedesátých let. Objevovaly se v **uměleckých a kulturních časopisech** jako **Dialog, Plamen, Literární noviny, Výtvarné umění, Sešity pro mladou literaturu, Sešity pro literaturu a diskusi, Mladá tvorba, Tvář, Tvar, Výtvarná práce, Estetika, Kulturní tvorba, Listy, Knižní kultura** apod. Všechny zásadní dostupné články z těchto novin a časopisů, které jsem prostudovala, jsou uvedeny v závěrečném seznamu literatury. Měla jsem možnost je prostudovat díky ochotné profesionální asistenci a pomoci pracovníků VK OL při jejich vyhledávání. Samozřejmě jsem vycházela i ze **současných časopiseckých a novinových článků**, zejména z časopisů **Ateliér, Umělec, Labyrint, Aluze, Neon, Týden, Literární noviny, Lidové noviny, Denní telegraf, Keramika a sklo** atd. Tituly článků z těchto časopisů jsou opět uvedeny v závěrečném seznamu literatury. Důležitými prameny pro mě byly i tyto **dvě diplomové práce**: VALOCH, JIŘÍ: *Experimentální poezie a její české realizace*. Brno, BULÍNOVÁ, KATEŘINA: „Vizuální poezie (I.,II.)“ *Tvar (příloha)*, 2003, č. 6+7, s. 3 – 31.) Práci Jiřího Valocha jsem získala od jeho přítele J. H. Kocmana, práci Kateřiny Bulínové jsem získala díky časopisu **Tvar**. Velice přínosná byla i rigorózní práce Roberta Ibrahima: IBRAHIM, ROBERT: *Experimentální poezie Ladislava Nebeského*. Praha, FF UK 2003. Také jsem prostudovala spoustu **českých i zahraničních výtvarných katalogů k výstavám** (viz seznam literatury). České katalogy a publikace byly v knihovnách i v galeriích poměrně dostupné, do katalogů zahraničních jsem měla možnost nahlédnout na návštěvách u autorů a teoretiků, protože je většinou mají v soukromém vlastnictví ještě z dob, kdy na těchto výstavách sami účinkovali nebo na nich spolupracovali. Velké množství jich je i k dispozici v LA PNP díky odkazu Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové. Mezi **současné české katalogy k výstavám**, které se tématu vizuální poezie a lettrismu týkají, patří i dvě významné práce. Mapují velice přehledně, srozumitelně a zasvěceně mimo jiné právě tuto tvorbu. Jde za prvé o katalog *Báseň, obraz, gesto, zvuk: Experimentální poezie 60. let.*, který byl vydán v PNP v roce 1997, a který obsahuje texty B. Grögerové, J. Hiršala, J. Hlaváčka a V. Havla. Druhým významným současným teoretickým pramenem je katalog *Akce, slovo, pohyb, prostor*, který byl vydán k výstavě, uspořádané v roce 1997 Galerií hlavního města Prahy. Autory textů jsou **V. Havránek, K. Srp, M. Pachmanová** a další. Při studiu vizuální poezie a lettrismu jsou důležité i **úvody a doslovy k jednotlivým již zmíněným sbírkám a antologiím**. Také samostatné **monografie o umělcích** byly pro tuto práci přínosné. I knihy o více umělcích, například *Na hranicích umění* od J. Chalupického a

Výpovědi umění od J. Hlaváčka, zahrnovaly studie o některých vizuálních básnících a lettristech. Samozřejmě jsem musela pracovat i se **slovníky a encyklopediemi**. Zajímavé bylo také seznámení s velmi podnětnou a inspirativní knihou od Gila Dorflese *Proměny umění*, kterou mi doporučila doc. PhDr. Olga Badalíková, Ph.D. Atmosféru doby rozkvětu experimentální poezie (nejen v Čechách, ale i v zahraničí) velice poutavě vystihují tři díly paměti *Let let* od Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové.

Kromě této zmíněné literatury byly podrobně prostudovány v podstatě i všechny **dostupné materiály** (katalogy, texty z výstav a tiskové zprávy) **k cca 300 výstavám v GHMP** - z důvodu vlastního koncipování vzdělávacích programů a interaktivních prohlídek pro všechny typy škol. Součástí katalogů jsou v některých případech i texty od zahraničních kunsthistoriků. Mnoho z těchto výstav se týkalo v různé míře právě fenoménu **setkání písma a obrazu – šlo o cca 73 výstav** (jejich seznam - viz níže v samostatné kapitole). Nejvýznamnější katalogy, které se týkají zkoumaného tématu, jsou součástí závěrečného seznamu. Také byly prostudovány **katalogy k zahraničním výstavám** – především katalogy z posledních ročníků **Bienále v Benátkách a Dokumenty v Kasselu**.

V souvislosti s písemnými pracemi pro zkoušky z některých předmětů v rámci doktorského studia byla prostudována další odborná kunsthistorická literatura týkající se témat prací. K textu s názvem *Intervence textu do veřejného prostoru a inspirace pro edukaci* pro předmět *Intermediální tvorba a veřejný prostor* byla prostudována **literatura a zdroje** k těmto oblastem, týkajícím se **písma ve veřejném prostoru**: street art a graffiti, angažované, akční a konceptuální umění, plakáty, reklama a grafický design, poezie a literární tvorba, prostorové objekty a sochy, text v architektuře atd. Nechyběly zde kapitoly *Inspirace a podněty pro edukaci, Přínos pro edukaci*. K práci *Role a význam prostoru v kontextu výstavních projektů, prostor jako „spolutvůrce“ konceptu výstavy i díla / Architektonické koncepce výstav v Galerii hl. města Prahy v posledním desetiletí (2006 – 2016)* pro zkoušku z předmětu k předmětu *Dějiny umění 20. a 21. století* byly prostudovány **další odborné publikace i katalogy z výstav GHMP**. Opět zde nechyběly kapitoly týkající se edukace: *Prostor jako místo pro interakci, komunikaci a edukaci, Interaktivní zóny ve výstavním prostoru, Pracoviště pro edukaci, V síti dialogů – přesun ateliéru do galerie, Prostor jako místo pro interakci a sdílení*. V rámci zkoušky *Muzeum jako edukační médium* byla napsána práce *Autoportrét a identita/ vyjádření vlastní identity kombinací textu a obrazu*, ke které byla přečtena **další literatura – nejen uměnovědná, ale i**

pedagogická. Ke zkoušce z předmětu *Cizí jazyk II.* byla osobně přeložena z němčiny do češtiny diplomová práce U. Honeggera *Slovo a obraz ve vizuální poezii 20. století*. Ke zkoušce z předmětu *Teorie vizuální komunikace* byla napsána práce *Vizuální identita galerie*, ke které bylo nastudováno množství teoretických textů o designu od českých i zahraničních autorů. Klíčovou publikací v ČR k tomuto tématu je kniha české kritičky, kurátorky a pedagožky **Martiny Pachmanové** *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. M. Pachmanová zdůrazňuje **kontextuální a interdisciplinární pojetí designu**. Tímto pojetím se zabývají texty od těchto autorů (teoretiků designu), které byly k této práci také prostudovány: **E. Kaufmann, W. Welsch, V. Margolin, D. I. Agrest, A. Branzi, B. Metcalf, A. Forty, D. Mackenzie, J. Heskett, N. Potter, R. Crozier, D. Pye, V. Papanek, B. Lawson, D. A. Norman, V. Flusser, G. Marcus, U. Eco, P. Dormer, H. Foster, C. Meier, D. I. Agrest, O. Toscani**. V souvislosti s teorií vizuální komunikace byly důležitým zdrojem podnětů i známé filozofické a sociologické texty Gillese Lipovetského *Éra prázdnoty, Říše pomíjivosti, Soumrak povinnosti*. Stěžejní knihou k tomuto tématu je i kultovní kniha od Naomi Klein *No Logo / Bez loga*. Vizuální identita je také výrazným setkáním obrazu a písma v galerijním prostoru a významně komunikuje s diváky a návštěvníky, někdy také ovlivňuje jejich vnímání i pocity z atmosféry instituce, proto se jí týká **samostatná kapitola**. Kompletní seznam konkrétní prostudované literatury k těmto tématům je v závěru této disertační práce.

Odborná literatura a zdroje z oblasti výtvarné pedagogiky ke zvolenému tématu

(české i zahraniční zdroje)

Významnou součástí rešerše literatury ke zkoumanému tématu je průzkum literatury a odborných zdrojů také z oblasti výtvarné pedagogiky – od českých i zahraničních autorů. Tyto prostudované prameny jsou shrnuty opět v **závěrečném seznamu**. Mnoho stěžejních a základních publikací z této oblasti jsem nastudovala **ještě** v době **magisterského studia na KVV UP**. Znovu jsem se je však pokusila podrobně prostudovat a **hlavně se zaměřit i na nejnovější publikace**. Také jsem se pokusila prozkoumat **diplomové a disertační práce, sborníky z konferencí, seminářů, kolokvií a projektů**. Cílem bylo zaměřit se především na informace, týkající se těchto

okruhů ve vztahu k edukaci: **mezioborovost a interdisciplinarita (především setkání písma a obrazu), intermedialita, informační a komunikační technologie a nová média, projektová metoda a projektové vyučování.** Z toho vycházela i **klíčová slova, na nichž byla řešerše v oblasti výtvarné didaktiky založená.** Kromě toho nechyběla slova a sousloví jako **výtvarná pedagogika, muzejní a galerijní edukace a animace, výtvarná výchova** + samozřejmě **slova týkající se setkání písma a obrazu** (jako např. street art apod. – viz výše). Hlavní řešerše jsem zrealizovala prostřednictvím **katalogu Národní knihovny ČR a publikace jsem prostudovala ve studovně NK v Klementinu.**

Tématu **interdisciplinarity** se dotýká řada současných teoretických textů. Konkrétní citace autorů jsou součástí disertační práce – zde uvádím z důvodu omezené prostorové kapacity pouze, z jakých konkrétních zdrojů a pramenů jsou čerpány. Například v knize *Trasy: výzkum historických a inovativních aspektů umění a edukace* **H. Babyrádové.** Ve stejné publikaci je naznačen i historický vývoj mezioborovosti. Historického kontextu se dotýká i **J. Bláha** ve svém textu *Výtvarná výchova v mezioborových souvislostech.* Zabývá se zde mimo jiné i souvislostmi mezioborovosti a komparatistiky. Také **M. Fulková** se částečně zabývá ve své knize *Diskurz umění a vzdělávání* interdisciplinarity. **M. Mrázik** v příspěvku *Interdisciplinarita a struktura praktických disciplín ve výtvarné výchově na VŠ* ve sborníku textů *Digitální věk a smysl výchovy - sborník textů z mezinárodního doktorandského kolokvia* se zabývá interdisciplinárním přístupem při výchově budoucích výtvarných pedagogů na vysokých školách a podporuje projektový způsob vzdělávání. Interdisciplinarity by bylo podle něj možné pojmut jako závazný model praktického vyučování. K interdisciplinaritě v souvislosti s oborem tvůrčí psaní a ve vztahu ke vzdělávání pedagogů se vyjádřil zajímavě **Z. Fišer** v publikaci *Slovem, akcí, obrazem* a v publikaci *Umění v dialogu s veřejností – sborník z mezinárodního symposia o zprostředkování současného umění.* Také **R. Horáček** a **V. Havlík** se v publikaci *Slovem, akcí, obrazem: příspěvek k interdisciplinaritě tvůrčího procesu* zabývali interdisciplinarity a intermedialitou. **J. Zálešák** ve svém textu *Vizuální kultura v kurikulu výtvarné výchovy* také naráží na interdisciplinarity. Zkoumaného tématu se dotýkají i některé myšlenky **J. Slavíka, V. Chrze** a **S. Štecha** v knize *Tvorba jako způsob poznávání.* V kapitole *Nové proudy ve výtvarné výchově, která je součástí knihy Škola muzejní pedagogiky 4.* se k interdisciplinaritě vyjadřuje i **H. Babyrádová.** Podle **H. Babyrádové** jsou dnes na programu mj. tyto pojmy (jak je uvedeno v textu

Nové proudy ve výtvarné výchově): intermediální výukové projekty, nová média a audiovizuální komunikace, performativní mezioborové projekty. Za tendence v didaktice výtvarné výchovy posledních 15 let považuje mj. následující charakteristiky: prolínání jednotlivých uměleckých oborů, multimediální povaha uměleckého vyjádření, prolínání jazyka výtvarného umění a jazyka komunikačních technologií apod. Předpokládá, že na základě RVP budou vznikat na školách programy mj. s těmito znaky: integrativní charakter didaktického profilu předmětu, mezioborová spolupráce napříč výchovami, spolupráce s dalšími předměty apod. **E. Mojdi** ve svém textu *K mezioborovým uměleckým přesahům* shrnuje některé myšlenky ke zkoumanému tématu. Interakcemi mezi obory se zase zabývá i **H. Babyrádová** v knize *Meziprostory. Interspaces. Zwischenräume*. V knize *Výtvarná dílna* **H. Babyrádové** se objevují kapitoly a další názory týkající se mezioborovosti.

Zde můžeme navázat pojmem **projektová metoda vyučování**, která s mezioborovostí také souvisí. **P. Šobáňová** v příspěvku *Ke kořenům projektové metody ve výtvarné výchově: analogie mezi reformními snahami amerických pragmatistů a vývojem výtvarné výchovy* v publikaci *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově* se k této metodě vyjadřuje velmi kladně. K projektovému způsobu výuky se pozitivně vyjádřil i **M. Raudenský** ve svém příspěvku *Grafické umění v kontextu výtvarné výchovy* ve sborníku *Mezi viděním a věděním (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova UJEP)*. Výhody projektové metody vystihla ve svém textu *(Nejen) výtvarný projekt ve vysokoškolské přípravě budoucích učitelů výtvarné výchovy* v knize **H. Babyrádová**.

Protože mnoho forem setkání písma (textu, jazyka) a obrazu je úzce spjata s rozvojem informačních a komunikačních technologií (například užité umění - grafický design, ilustrace, ale i volná tvorba), kde dochází také k neustálému setkávání a propojování obrazu a textu i ke zprostředkování informací včetně informací o umění (i umění samotného) – a to i právě v galerijní edukaci, je nutné prozkoumat i pojem **nová média** ve výtvarné pedagogice v kontextu se zkoumaným tématem. **M. Raudenský** se toho tématu dotýká v textu *Grafické umění v kontextu výtvarné výchovy*. **L. Kesner** se ve své stěžejní publikaci *Muzeum umění v digitální době* zabývá několika tematickými okruhy. Připomíná, že pokud jde o nová média, jsou zde příznivci i odpůrci, pozitiva i negativa. Dále se zabývá digitalizací sbírek a tím pádem jejich lepšímu zprostředkování veřejnosti i naplňování přístupnosti umění a informací co nejširšímu množství publika, což je ovšem také sporné, protože zprostředkovaný kontakt s digitalizovaným

artefaktem nikdy nenahradí fyzický kontakt s originálem. **P. Šobáňová** v publikaci *Škola muzejní pedagogiky I.* zdůrazňuje, že pro pedagogickou činnost se jako vhodnou jeví reflexe mimo jiné těchto proměn výtvarného umění: využití nových médií, techniky a virtuálního prostoru, informační a komunikační technologie jako nedílná součást současného vizuálního umění, medializace forem výtvarného umění atd. Pozitiva a negativa nových médií přehledně shrnula ve svém textu *Nové proudy ve výtvarné výchově* **H. Babyrádová** nebo také **O. Švrček** v textu s názvem *Nová média – užitečný nástroj pro výuku výtvarné výchovy* ve sborníku *Mezi viděním a věděním (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova UJEP)*. **O. Švrček** patří mezi propagátory nových médií a vidí spíše pozitiva jejich využití ve výtvarné výchově (i když vnímá i jejich úskalí). Nová média podle něj souvisí i s komunikačním obsahem VV. Vyjádřil se také k nutnosti vyváženosti zapojení nových médií do výtvarné tvorby. Existují ale samozřejmě i skeptičtější úhly pohledu na tuto problematiku. Výrazně skepticky hodnotí nová média ve výtvarné výchově **J. David** například ve své knize *Století dítěte a výzva obrazů*. **H. Babyrádová** se dále k novým médiím a hyperrealitě vyjadřuje ve své knize *Rituál, umění a výchova* i v knize *Trasy*. Také je zajímavý její text na téma sociálních sítí v publikaci *Meziprostory*. V této knize **H. Babyrádová** také inspirativně definuje současný stav.

Pokud jde o **oblast setkávání písma a obrazu**, věnoval se jí například **R. Horáček**, především ve zmíněné publikaci *Slovem, akcí, obrazem: příspěvek k interdisciplinaritě tvůrčího procesu*. Poměrně často se jí věnují studenti studenti – například v rámci disertačních a podobných prací tématu street artu, protože je to velmi podnětné téma a má velký edukační potenciál. Také je velmi atraktivní pro současnou mladou generaci. Například **L. Müller** přispěl do publikace *Věřejný diskurs výtvarného umění* textem *Graffiti, Bastard pop, Open source a svobodná kultura*. Ve stejné knize je i text **O. Buciové** *Pouliční umění: od aktivismu k reklamě*. Graffiti se věnuje i **L. Ševčíková** v rámci příspěvku *Svět v obrazech, světlo v odrazech* ve sborníku *Digitální věk a smysl výchovy - sborník textů z mezinárodního doktorandského kolokvia*. **J. Kratochvílová** se věnuje uplatnění street artu v hodinách výtvarné výchovy, kam se podle ní tento fenomén postupně dostává (ZŠ, SŠ, VŠ). Na KVV UJEP vede dva semináře zaměřené na street artovou problematiku (*Street art, Streetartové projekty ve výtvarné praxi*). Kromě toho vydala Univerzita J. E. Purkyně, kde **J. Kratochvílová** působí, její knihu s názvem *Street art*. Jde o pestrou přehlídku mnoha forem street artu a může to být podnětný zdroj informací a inspirace pro studenty i pedagogy. Ve svých

textech (*Veřejný prostor jako autentické prostředí tvorby – street art, street artové projekty ve výtvarné praxi* ve sborníku *Výtvarná výchova ve světě současného umění a technologií I. / Využití ICT a dalších nových přístupů ve výtvarné výchově (sborník příspěvků)* + *Veřejný prostor jako autentické prostředí tvorby – street art* ve sborníku *Mezi viděním a věděním (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*) uvádí i konkrétní příklady z praxe. Street artu a graffiti se věnuje v samostatné kapitole i **R. Horáček** v knize *Umění bez revolucí*. Autoři textů často narážejí na to, že street art a graffiti měly vrchol v době, kdy ještě nebyl tolik rozšířený internet a sociální sítě, takže ulice byla místem, kde mohl umělec své dílo představit co nejširšímu publiku. Tuto roli teď plní právě sociální sítě. Konkrétní využití potenciálu street artu a graffiti jsem řešila i ve výše zmíněných písemných pracích na základě vlastní praxe z mezinárodní výstavy *Městem posedlí* (např. v práci *Intervence textu do veřejného prostoru, Role a význam prostoru v kontextu výstavních projektů* apod.) Využití setkání písma a obrazu ve výtvarné pedagogice i uplatnění v hodinách českého jazyka představuje **B. Hoffmann** v publikaci *Pracujeme se Školním vzdělávacím programem: mezioborové vazby Český jazyk a literatura, Výtvarná výchova*. Zabývá se zde využitím mezioborových přesahů českého jazyka (literatury i lingvistiky) a výtvarné výchovy ve vyučování. Jde o pestrý „lexikon“ podnětných tipů na úkoly a projekty, kde se kříží tyto dva obory. Jde o celou škálu postupů a metod, jak zapojit do výuky témata a náměty jako egyptské hieroglyfy, staročínské písmo a texty, kaligrafické básně Guillauma Apollinaira, poezii Christiana Morgensterna, abecedu Vítězslava Nezvala a poetismus, rébusy Jaroslava Seiferta, experimentální tvorbu Ladislava Nováka, barevné básně Vladimíra Burdy, legendární Básně ticha Jiřího Koláře, politickou poezii Václava Havla Antikódy, konkrétní poezii Jiřího Hiršala a Bohumily Grögerové a další oblasti jako je komiks, ilustrace atd. V knize *Písmo ve výtvarné výchově* (vysokoškolská učebnice pro studenty pedagogických fakult) od **M. Slezáka** v kapitole *Písmo ve školní praxi* je shrnutý vývoj výuky psaní písma na školách od jeho počátků v r. 1911 až do současnosti. V kapitole *Počátky nácviku písma ve škole* a v dalších částech jsou už popsány spousty konkrétních nápaditých a motivujících tvořivých úkolů, v rámci nichž lze trénovat nejen psaní písma, ale i jeho kreativní využití a zapojení do výtvarné tvorby (lettristické obrázky na různá témata, vizuální básně, říkanky, rébusy, návrhy na plakáty a propagační materiály, návrhy na abecedy a hry s ní atd.). Součástí je i bohatá ilustrativní dokumentace podnětných příkladů, ukázek a vzorů. Přestože tato kniha pochází z 80. let, je mnoho těchto úkolů pro pedagogy inspirativních dodnes. Jak již

bylo naznačeno, konkrétní úkoly, jak využít kombinace písma a obrazu v praxi jsem řešila i v samostatné velké kapitole s názvem *Využití poznatků o vizuální poezii a lettrismu v pedagogické praxi* v diplomové práci. Důležité je zde zmínit i další, jiný úhel pohledu - blízkost obrazu (kresby) a písma v dětské kresbě (zejména u dětí v nízkém věku). O tom je pojednáno v kapitole *Písmo a kresba ve spektru interpretací*, která je součástí textu *Možnosti využití grafologických kategorií při interpretaci dětské kresby*. V. Hamplová s k tomuto kontextu dětského projevu také vyjadřuje ve sborníku *Digitální věk a smysl výchovy - sborník textů z mezinárodního doktorandského kolokvia* uvádí. V textu *Slovy mezi obrazy* v knize *Meziprostory* se zase P. Kovář vyjadřuje k historickým souvislostem jazyka a obrazu. Klíčovými publikacemi z oblasti galerijní edukace a muzejní pedagogiky jsou publikace R. Horáčka *Galerijní animace a zprostředkování umění*, A. Brabcové *Brána muzea otevřená*, L. Kesnera *Muzeum umění v digitální době*, které byly také prostudovány. Odborných textů na toto téma v rámci pedagogiky je více, zde byly vybrány ty, které jsou osobně považovány za nejvíce podnětné a inspirativní příklady.

Průzkum disertačních prací, kolokvií doktorandů, konferencí, sborníků, projektů univerzitních a akademických pracovišť, zahraniční literatura

Důležitou součástí rešerše je i průzkum **disertačních prací, sborníků z doktorandských kolokvií a projektů univerzitních pracovišť**. Kromě průzkumu prostřednictvím **on-line katalogu v Národní knihovně ČR** jsem prozkoumala i **webové stránky všech kateder výtvarné výchovy** (případně kateder výtvarné kultury) v ČR – především **sekce vědy a výzkumu + vydané publikace + projekty**. Většina galerií má na svých webových stránkách dostupné **vydané vlastní publikace** (ke stažení a k přečtení on-line) – včetně právě **sborníků z doktorandských kolokvií**. Takže jsem všechny dostupné publikace a sborníky prostudovala a **zaměřila se na ty, které se týkají tématu mé práce**. Tyto sborníky jsou uvedené v seznamu literatury. Konkrétní příspěvky, které se týkaly tématu mé práce, jsou zde také zahrnuté. Systematicky tyto **sborníky zpřístupňuje například KVK UJEP, dále přehledně zpřístupnily seznamy publikací na webových stránkách KVV UP a KVV MU**. Je totiž mj. nutné zjistit, zda prací na toto a podobná témata není už příliš. Setkání písma a

obrazu se tam ale překvapivě zase tak často neobjevuje. V seznamu jsou sesumírovány i další **významné sborníky** jako např. *Aktuální otázky zprostředkování umění* nebo *Veřejnost a kouzlo vizuality*. V nich je mnoho hodnotných příspěvků. Cenné jsou ale i všechny další sborníky týkající se **INSEA**. Pokud jde o zajímavé projekty na katedrách VV, které souvisejí s tímto tématem, je důležité zmínit **aktivity a projekty KVV MU Brno**. Na jejich webových stránkách jsou uvedeny mj. tyto výzkumné projekty: *Kvalitativní výzkum vztahu jazyka a slova k námětu ve výtvarně pedagogických projektech*, *Kvalitativní výzkum vztahu intermediálních aspektů didaktiky výtvarné výchovy*. V roce 2016 v rámci 7. ročníku tradičního **Týdne výtvarné kultury v Brně** s názvem *Napiš obraz*, bylo hlavní téma jednodenní **konference** také velmi podnětné: *Mezi textem a obrazem – dialogy mezi literaturou a vizuální kulturou*. Hlavním organizátorem TVK je KVV MU v Brně. Této konferenci jsem se také zúčastnila a vyslechla jsem všechny příspěvky. Zajímavé příspěvky zde měli tito autoři: **S. Richter** (*Words as an Image*), **A. Jedličková** (*Moje zátiší v bouři*), **T. Jeřábek** (*Stavíme utopii*), **J. Písaříková** (*V sázce slovo*), **P. Kuběnský** (*Zobrazit nevypověditelné*), **K. Belejová** (*Obraz, text a ulice Brna: možnosti mezioborové interpretace Timova díla*), **S. Malý** (*Specifika mezioborového dialogu v galerijní edukaci*), **P. Kovář** (*Uměním o umění*). Také je důležité zmínit výuku a **předměty na českých katedrách VV na PdF**, které s tématem souvisí. Běžně se zde vyučují předměty jako **písmo, počítačová grafika a grafický design**, ale hlavně **intermediální tvorba**, která rozvíjí budoucí pedagogy i v oblasti mezioborovosti. Jedním z nejznámějších pedagogů tohoto předmětu je **V. Havlík** na KVV UP. Důležitým předmětem jsou i **galerijní animace a muzejní pedagogika** (např. v Olomouci to existuje i jako samostatný studijní obor). Výraznými představiteli muzejní a galerijní pedagogiky jsou např. **R. Horáček**, **H. Babyrádová**, **P. Šobánková**, **K. Dytrtová**, **M. Fulková**, **A. Brabcová** apod. Protože moje disertační práce bude z galerijního prostředí, je nutné mít nastudované publikace i od těchto stěžejních autorů (jejich seznam je níže). Jak již bylo zmíněno výše v citacích od **M. Mrázika**, měly by katedry čím dál více směřovat k projektovému způsobu výuky a ke snaze propojovat předměty do zajímavých souvislostí i k mezioborovému dialogu.

Vědecko - výzkumná činnost a výzkum tohoto fenoménu se nerealizuje jen na katedrách výtvarné výchovy, ale i na katedrách bohemistiky a českého jazyka. Příkladem by mohla být konference s názvem *Intermedialita* (2008), kam přispěli studenti i pedagogové Katedry bohemistiky UP. Bylo představeno mnoho zajímavých příspěvků od autorů jako např.: **J. Kořenský** (*Intermedialita – intertextualita –*

multitextualita - hypertextualita?), A. Jedličková (*Podoby transmediality – verbální a piktorální vyprávění*), A. Winter (*Intermedialita a synestezie*), M. Kříž (*Intermedialita versus Intertextualita*), P. Gavalier: (*Intermediálna literárno-filmovo-výtvarná komunikácia*), M. Foret (*Mezi slovem a obrazem*), B. Schulze (*Pikto-literární intermedialita jako úkol pro překladatele*).

Pokud jde o **zahraniční literaturu**, tak velmi podnětným zdrojem je publikace **J. Jiroutové** s názvem *Muzejní a galerijní pedagogika pohledem zahraničních odborníků*. Autorka zde jako zahraniční odborníky na muzejní a galerijní pedagogiku uvádí tato jména: **J. H. Falk, L. D. Dierkingová, B. Lord, G. D. Lordová, E. Hooper-Greenhillová, H. Moffatová, V. Woollardová**. Dále se tímto tématem zabývala např. i **Věra Uhl Skřivanová** ve svém článku *Výtvarná výchova v mezinárodním kontextu* v knize *Umoped - srdce svět*. V r. 2019 se v Plzni konala **konference České sekce INSEA na téma Pozice české výtvarné výchovy v mezinárodním kontextu**. V rámci rešerše zahraniční literatury z oblasti výtvarné pedagogiky jsem opět zadávala **klíčová slova v angličtině**, tzn.: **interdisciplinarity, new media a ICT, art education, gallery and museum education, art pedagogy** s cílem zaměřit se především **na knihy z posledních let, zjistit trendy ve výtvarné výchově a hlavně se soustředit na téma interdisciplinarity**. Seznam vybrané zahraniční literatury, která se zabývá do různé míry těmito klíčovými pojmy a tématy je zahrnutý v závěrečném seznamu literatury. Tématem interdisciplinarity v edukaci se v různé míře zabývají mimo jiné i tyto zahraniční publikace, texty a knihy: **M. Acton: Learning to Look at Modern Art, D. Atkinson: Art in Education: Identity and Practice, U. M. Bauer: Education, Information, Entertainment. M. G. Bargeman: User Involvement and Active Participation in Everyday Lives of Children and Young People (a practical approach). M. Carli: Children's Museums: When Place Matters Explora (a case history), C. L. Cinnamon a S. Klinger: Interpretation, Education, Programs and Exhibits, Coll. of Authors: Art School (propositions for the 21st century), Coll. of Authors: Educating Artists for The Future: Learning at the Intersections of Art, Science, Technology and Culture, Coll. of Authors: Handbook of Research and Policy in Art Education, Coll. of Authors: Images and Identity: Educating Citizenship through Visual Arts, Coll. of Authors: International Dialogues about Visual Culture, Education and Art, Coll. of Authors: Improving Visual Arts Education, Coll. of Authors: Issues in Art and Design Teaching, Coll. of Authors: It's All About Mediating: Outlining and Incorporating the Roles of Curling and Education in the Exhibition Context, Coll. Of Authors: Journal**

for Learning through the Arts, **Coll. of Authors:** *Journal of Cultural Research in Art Education*, **Coll. of Authors:** *Mediterranean Art and Education: Navigating Local, Regional and Global Imaginaries through the lens of the Arts and Learning*, **Coll. of Authors:** *Perspectives on Art Education: Conversations Across Cultures*, **Coll. of Authors:** *Research in Art & Design Education: Issues and Exemplars*, **Coll. of Authors:** *Research Informing the Practice of Museum Educators: Diverse Audiences, Challenging Topics, and Reflective Praxis*, **Coll. of Authors:** *School Arts*, **Coll. of Authors:** *Studies in Art Education*, **S. D. White a B. R. Colon:** *Expressive Arts Interventions For Schools Counselors*. **Ch. M. Dorn:** *Assessing Expressive Learning: a Practical Guide for Teacher-directed, Authentic Assessment in K-12 Visual Arts Education*, **F. M. Duffy:** *Dream! Create! Sustain!*, **A. Flood:** *Common Threads: a Discursive Text Narrating Ideas of Memory and Artistic Identity*, **A. Guenther:** *Hands on! International Association of Children in Museum*, **T. Hardy:** *Art Education in a Postmodern Word (collected essays)*, **Ch. Harrison a P. Wood:** *Art in Theory, 1900-2000 (an anthology of changing ideas)*, **H. D. Hume:** *The Art Teacher's Survival Guide for Secondary Schools: Grades 7-12*, **G. E. Hein:** *Learning In the Museum*, **R. Hickman:** *Critical Studies in Art and Design Education*, **R. Hickman:** *Research in Art and Design Education: Issues and Exemplars*, **S. Hodge:** *The Art and Design Teacher's Handbook*, **U. Honegger:** *Wort und Bild in der visuellen Poesie des 20. Jahrhunderts*, **I. Kaufman:** *Art and education in contemporary culture*, **K. M. Lansing:** *Art, Artists and Art Education*, **S. H. Madoff:** *Art School*, **R. Mason a C. P. Buschkuhle:** *Images and Identity: Educating Citizens through Visual Arts*, **R. Mason a T. Pereira:** *International Dialogues about Visual Culture, Education and Art*, **H. G. Mardirosian a P. Y. Lewis:** *Arts Integration in Education: Teachers and Teaching Artists as Agents of Change: Theory, Impact, Practice*, **J. Matthews:** *Drawing and Painting: Children and Visual Representation*, **F. Sedgwick:** *Enabling Children's Learning through Drawing*, **H. E. Read:** *Education through Art*, **A. Rihter:** *Hands on International Award – Initiative and Partner*, **D. A. Rockman:** *The Art of Teaching Art: a Guide for Teaching and Learning the Foundations of Drawing-based Art*, **J. A. Rubin:** *Child Art Therapy: 25th Anniversary Edition*, **P. S. Smyth:** *Art in the Primary School*, **A. Thornton:** *Artist, Researcher, Teacher: a Study of Professional Identity in Art and Education*, **K. White:** *101 Things to Learn in Art School*.

V souvislosti s těmito aktuálními trendy je důležité zde zmínit i osobní zapojení do **mezinárodního vědecko-výzkumného edukačního projektu *App Your School***,

který všechny **tyto trendy reflektoval a zkoumal**. Šlo o spolupráci edukátorů z 8 evropských zemí: **Itálie, Finsko, Turecko, Litva, Polsko, Portugalsko, Řecko a Česká republika**. Hlavním partnerem a organizátorem bylo **italské vzdělávací centrum Zaffiria** ve spolupráci s **Univezitou v Boloni**. Tento **akreditovaný projekt** se konal v rámci **programu Erasmus+**. Tématem bylo **smysluplné využití nových médií v edukaci**. Hlavním úkolem byla **koncepce, realizace a evaluace tzv. „digitálních ateliérů“**, modelových šestihodinových workshopů, díky nimž by bylo **rozvíjeno smysluplné a kreativní využívání ICT a nových médií ve výuce a galerijní edukaci** v kombinaci s klasickou tvorbou. Hlavními výstupy jsou **metodické příručky – *Evropský manuál v AJ a Národní toolkity* v národních jazycích zúčastněných zemí**. Jsou zde prezentovány nejen koncepty, postupy a návody **40 digitálních ateliérů**, ale jsou zde i **důležité teoretické texty**. Osobně navržený koncept interdisciplinárního workshopu (digitálního ateliéru) s názvem *Autoportrét a identita / vyjádření vlastní identity kombinací textu a obrazu* byl vybrán, představen a citován v **5 národních toolkittech** (Portugalska, Řecka, Polska, Litvy a Turecka) v **5 národních evropských jazycích** (portugalština, řečtina, polština, litevština, turečtina) + v tzv. *Evropském manuálu* (v angličtině) a v *Národním toolkitu* (v češtině).

O tomto projektu napsali teoretické texty do zmíněných publikací tito autoři: vedoucí italského vzdělávacího centra Zaffiria **A. Falconi** v textu *App Your School Project*, vedoucí řeckého centra Karpos Centre for Education and Intercultural Communication **M. Leonida** v článku *Media Education in the Digital Atelier*, **G. Cernikienė** z litevského edukačního centra Edupro Network přiblížila v příspěvku *Comparative Analysis of Good Practices*, odborník na digitální média v edukaci a hlavní odborný externí garant projektu *App Your School* **P. Fastrez** z *Université catholique de Louvain* v teorii *The Never-ending Story of Students Abilities*, **M. Niskanen** z finské vzdělávací instituce Kuopio Kaupunki / NEST center v práci *Active Citizenship, Civic Engagement of Youngster in the Finland Experimentation*, účastník projektu *App Your School* z tureckého edukačního institutu Esenler Mem **S. Yumak** v příspěvku *Pedagogical Needs for Teachers to Integrate Apps in the Formal School Curriculum*, **D. Górecka-O'Connor** z Modern Poland Foundation v textu *Digital atelier from a Teacher's Perspective*, **S. F. Mendez** z italského centra Zaffiria

Závěrem k současnému stavu bádání je důležité shrnout, že všechny zmíněné aktuální trendy v edukaci (interdisciplinarita, intermedialita /multimedialita, transmedialita/ a interaktivita), na které je tato disertační práce zaměřená, souvisí

s proměnou společnosti. Tyto tendence se netýkají jen výtvarné pedagogiky a galerijní edukace, ale i ostatních školních předmětů a disciplín. Zmíněné proměny současného umění a edukace jsou ovlivněny důležitými faktory. To reflektují například **R. Mason** v knize *International Dialogues about Visual Culture, Education and Art*, **R. Hickman** v textu *Critical Studies in Art and Design Education*, **T. Hardy** v textu *Art Education in a Postmodern World*, **R. Mateus-Berr** a **M. Götsch** v textu *Perspectives on Art Education*. Důležitým dokumentem je také *Manifest INSEA* (International Society for Education through Art).

Pokud jde o **zahraniční edukační programy**, které se týkají setkání písma a obrazu, existuje jich velké množství. Jedny z nejzajímavějších nabízí například **Tate Modern** v Londýně – v nabídce jsou aktuálně například tato témata: *Make a Poster* (Vytvoř plakát), *Make a Memory Game* (Vytvoř paměťovou hru), *Poetry Collage* (Poetická koláž), *Make a Collage* (Vytvoř koláž), *Street Art - Make Your Mark at Tate* (Street art – vytvoř svojí značku v Tate), *Meet a Street Artist* (Potkej se se streetartistou), *Who is Keith Haring* (Kdo je Keith Haring), *Be an Animator* (Buď animátorem), *Be a 3D Designer* (Buď 3D designérem), *Be a Web Remixer* (Buď web-remixérem), *Make a Digital World* (Vytvoř digitální svět), *Make a Light Lab* (Vytvoř světelnou laboratoř) apod. Také **MoMA (Museum of Modern Art)** v New Yorku nabízí podnětné programy (i on-line výtvarné úkoly v době uzavření muzeí) – například pro jeden workshop na téma prolnutí obrazu a textu se stal inspirací americký umělec **Ed Ruscha**. Také jsou zde atraktivní tematické okruhy pro školy: *Narrative in Art* (narativnost, jazyk, poezie, symboly, zaměření na interakci mezi literaturou, textem a uměním), *Art and Society* (sociální a politické kontexty), *Identity* (sebevyjádření, vztahy). V **Centre Pompidou** v Paříži je například zajímavý vzdělávací program *Art Et Code Informatique* (Umění a informační kód). I spousty dalších galerií nabízejí podobně orientované vzdělávací programy, edukační aktivity a workshopy. Největším zdrojem inspirace je však sám **internet**, například sociální síť **Pinterest**, která umí vytvářet **tematické kolekce obrázků** a kde jsou spousty návodů, jak propojit obraz a písmo, je nevyčerpatelným zdrojem inspirace – a to právě i pro výtvarné pedagogy a edukátory. Hodně inspirativních **návodů - tutorialů** - na nejrůznější postupy, techniky a metody lze také nalézt prostřednictvím videí na kanálu **YouTube**. V souvislosti s tím je nutné zmínit, že **jedním z nejdůležitějších zdrojů informací** pro aktuální bádání jsou především **webové stránky českých a zahraničních galerií a muzeí orientovaných na moderní a současné umění** – klíčové pro tuto práci byl průzkum především sekci

edukace a on-line sbírek těchto galerií. Na sociálních sítích – např. na zmíněném YouTube kanále jsou i **záznamy zajímavých konferencí, přednášek a seminářů** na téma interdisciplinarita a zprostředkování umění. Výjimečným a ojedinělým počinem by měla **Virtuální konference INSEA**, kterou pořádá **Česká sekce INSEA** ve spolupráci s KVV UP, MUO a dalšími subjekty a která bude probíhat **v on-line režimu**. Tématem bude **umělecké vzdělávání v době koronaviru**.

Pokud jde o **mezinárodní kontext** setkání písma a obrazu a jeho uplatnění v edukaci i další souvislosti, tak se informace k tomuto tématu objevují **v průběhu celé této práce v jednotlivých kapitolách**. Mezinárodní kontexty jsou popsány i **v rámci projektu *App Your School*** a týkají se jich i některé otázky **v dotaznících** – např. zda čerpají edukátoři **inspiraci i ze zahraničních muzeí a galerií, jakým způsobem a jaké zajímavé projekty či výstavy v jiných zemích navštívili**. **Mezinárodní stopy** mají i některé **analyzované projekty z vlastní praxe** – například výstava street artu a graffiti *Městem posedlí*, v rámci níž byla prezentována výstava umělců z celého světa. Součástí kapitoly o **vizuální identitě galerie** jsou zase **podnětné myšlenky mnoha světových teoretiků i designérů na téma interdisciplinární a kontextuální pojetí designu**. Kapitola o obrazu a **písmu v prostoru** (institucionálním i veřejném) zahrnuje i zahraniční autory a umělce, kteří realizovali zajímavé instalace v prostorách galerií mimo jiné i ve formě **site-specific** a také v rámci expandování **do veřejného prostoru**. Jsou zde například shrnutí nejvýznamnější street artisté v podstatě ze všech kontinentů + výrazní realizátoři umění ve veřejném prostoru - např. **J. Holzer, J. Plensa** apod. Také v kapitole o typologii jsou zmíněni zahraniční umělci. Prací se tedy prolínají jména **významných zahraničních teoretiků a také především autorů**, kteří se tématem obrazu a písma různými způsoby zabývali a jejichž díla jsou **často součástí sbírek největších a nejvýznamnějších galerií orientovaných na moderní a současné umění** a bývají také **prezentována na velkých mezinárodních výstavách**.

Jak již bylo zmíněno výše, součástí rešerše byl i **průzkum sbírek světových muzeí orientovaných na moderní a současné umění**. Díla ze sbírek by totiž měla být stěžejním východiskem a platformou pro edukační aktivity těchto institucí. Nejvíce zastoupení konkrétní autoři (již legendární, ale někteří i méně známí umělci) jsou jmenovitě uvedeni v poznámkovém aparátu. V mnoha případech jejich tvorby jde o nejrůznější formy a přesahy lettrismu, nejčastěji o konceptuální umění, videoart, akční umění, prostorovou tvorbu, intermediální tvorbu, performance. Díla od těchto autorů se mohou stát významnou inspirací pro edukátory ke koncepci vzdělávacích aktivit.

Tvorba umělců, využívající v různé míře kombinaci obrazu a textu, se objevila například i **na výstavách Dokumenta v Kasselu** (jména autorů – viz poznámkový aparát). Podobně jsou artefakty umělců, týkající se buď přímo, nebo okrajově setkání obrazu a písma, prezentovány každé 2 roky na jedné z největších, nejstarších a nejrespektovanějších mezinárodních přehlídek současného výtvarného umění – na **Bienále v Benátkách** (autoři - viz poznámkový aparát). V roce 2017 byla v rámci přehlídky i jedním z hlavních témat **kniha**, takže se zde objevilo také hodně zajímavých objektů, kde byla **hlavním výtvarným materiálem** kniha a opět se v těchto dílech **prolínal obraz a text**. Většinu prezentovaných děl od zmíněných autorů bylo prozkoumáno přímo na místě **díky osobní návštěvě posledních 6 ročníků Bienále v Benátkách**.

V. Havránek ve svém textu do katalogu k výstavě *Obrazy slov / Reflecting Words*, jehož kurátorem byl **Z. Feisleben** a který se konal v r. 2008 v Památníku národního písemnictví, vyzdvihl jako významné autory během vývoje moderního a současného světového umění, kteří se setkáním obrazu a textu zabývali, tyto: **K. Schwitters, L. Weiner, J. Kosuth, J. Holzer, B. Dimitrijevič, J. Koller, J. Baldessari**, dále britskou skupinu **Art and Language** a zmínil i použití textu ve filmu **Godardovy Histoires du Cinema** po práci **Michaela Snowa**.

S mezinárodním kontextem souvisí i **kontext historický**. Kořeny setkání písma a obrazu sahají až **do pravěku**, tzn. až do úplných **počátků světových dějin umění**. Toto téma se **prolíná v nejrůznějších formách v podstatě celými dějinami a všemi historickými obdobími** (částečně už pravěk i antika a především starověk, středověk, novověk, 20. + 21. století). K jeho rozkvětu však došlo hlavně ve 20. a 21. století. Ideální podmínky mu k tomu poskytuje **aktuální současný trend – interdisciplinarita**. Její podstata – křížení, prolínání, propojování a mísení uměleckých oblastí i umění samotného s dalšími obory - se začala objevovat už na počátku 20. století s nástupem moderních uměleckých směrů a tendencí: dadaismus, poetismus, kubismus, surrealismus, lettrismus, konceptuální a akční umění, intermediální tvorba, videoart apod.

Vývoj setkání obrazu a písma od pravěku až po současnost byl podrobně zpracován v diplomové práci s názvem *Podoby a tváře české vizuální poezie a lettrismu*. Pro výzkum v rámci této disertační práce ale není detailní historie vývoje tohoto tématu tolik podstatná, **nejvíce relevantní je aktuální situace a současný stav +**

další důležité kapitoly (typologie, vizuální identita, obraz a písmo v prostoru apod.). Proto je zde záměrně historie tohoto tématu pouze takto stručně naznačena.

V souvislosti s aktuálním stavem bádání je nutné také zmínit **vlastní odbornou a publikační činnost**, která je v podstatě ve všech případech propojená s hlavním tématem – **s interdisciplinarnitou a s využitím prolínání obrazu a písma v edukaci**. S tímto tématem souvisí vlastní **články v odborných periodikách a sbornících, publikační činnost v rámci mezinárodního edukačního projektu *App Your School*, závěrečné práce** (bakalářská a diplomová práce), **písemné práce ke zkouškám a předmětům v rámci doktorského studia, aktivní účast na odborných konferencích, kolokviích a seminářích, zaměřených na zkoumané téma, zapojení do výzkumných edukačních projektů a další odborné a vědecko-pedagogické aktivity, zahraniční stáže, hlavní odborná činnost a profesní specializace, praxe a stáže pro studenty z VŠ a SŠ (i ze zahraničí), výroční zprávy GHMP** (kapitoly o edukaci v GHMP).

B/ Cíle disertační práce

Cíle výzkumu:

- **identifikovat, doložit, ověřit a potvrdit velký edukační potenciál setkání písma a obrazu v galerijní edukaci**
- **prozkoumat využití tohoto tématu v galerijní edukaci a výtvarné pedagogice (prostřednictvím dotazníků)**
- **realizovat hlubší výzkum propojení obrazu a písma (textu)**
- **zmapovat typologii setkání obrazu a písma a jeho využití v galerijní edukaci**
- **přiblížit mezinárodní kontext**
- **navrhnout nové metody a koncepty, jak využít propojení obrazu a písma v galerijní edukaci**
- **upozornit na význam a přínos pro obor galerijní edukace i výtvarná pedagogika**

V souladu s definovanými cíli je nutné ve výzkumu nalézt odpovědi na následující výzkumné otázky.

Základní výzkumné otázky této disertační práce:

- V jaké míře se využívají nejrůznější způsoby, formy a typy propojení písma a obrazu v galerijní edukaci a výtvarné pedagogice? Jaký je aktuální stav?
- Jaká témata, techniky a materiály k tomu edukátoři a pedagogové využívají?
- Zapojují i nová média a technologie?
- Vnímají pedagogové velký edukační potenciál a možnosti tohoto typu umění? Uvědomují si, jaké všechny schopnosti, vědomosti a dovednosti rozvíjí interdisciplinární projekty tohoto typu (se zaměřením na obraz a písmo)? A že je lze zapojit do RVP?
- Využívají naplno edukační potenciál, který tento typ umění nabízí?

- Mají nějaké vlastní nápady, návrhy a koncepty, jak tento potenciál smysluplně využít?
- Vítali by edukátoři v galeriích i výtvarná pedagogové na školách, kdyby existovala nějaká metodická příručka s koncepty, jak toto téma zapojit do edukace a výuky?
- Reflektují a identifikují významný vzdělávací potenciál a dopad interdisciplinárních edukačních projektů, kdy lze zajímavými a atraktivními způsoby a metodami zprostředkovat kvalitní obsah?

C/ Formulování teoretických východisek práce

Výzkumný záměr

Záměrem disertační práce je zmapování, popis a analýza současného stavu využívání edukačního potenciálu propojení obrazu a písma v galerijní edukaci. Záměrem je tedy vytěžit maximum relevantních informací ke zkoumanému tématu především z oblasti praxe (galerijní edukátoři, výtvarní pedagogové i vlastní praxe), ale i teorie – odborné zdroje a literatura. Téma výzkumu je zasazeno do kontextu galerijní edukace i do širšího a badatelsky rozvinutého pedagogického i kunsthistorického kontextu. Základem a těžištěm disertační práce je výzkumné šetření na téma využití edukačního potenciálu setkání písma a obrazu v galerijní edukaci. Jde o tzv. smíšený design, tzn. kvantitativně-kvalitativní výzkum. Také je zde kombinován pedagogický a kunsthistorický výzkum.

Podstatou disertační práce je zaměření na výzkum edukačního potenciálu setkání obrazu a písma v galerijní edukaci. Hypotézu je možné formulovat následovně: Předpokladem je, že prolínání obrazu a písma (textu) má velký edukační potenciál, tento interdisciplinární typ uměleckého projevu tedy může adekvátními metodami (a to i za využití nových médií) efektivně zprostředkovávat kvalitní vzdělávací obsah – a to v rámci galerijní edukace i výtvarné pedagogiky (případně i dalších předmětů).

Vymezení výzkumného problému edukačního potenciálu propojení písma a obrazu v galerijní edukaci

V disertační práci se věnuji výzkumnému problému identifikace, doložení, ověření a potvrzení edukačního potenciálu propojení písma a obrazu a jeho využití v galerijní edukaci. Tématem se zabývám dlouhodobě z teoretického, ale hlavně z praktického hlediska (15 let intenzivní praxe v galerijní edukaci).

Základem je tedy průzkum možností a forem prolínání a setkávání obrazu a písma (textu) – typologie. V tomto případě jde o kunsthistorickou část výzkumu. Těžištěm práce je výzkum formou 2 dotazníků – pro výtvarné pedagogy na školách a pro galerijní edukátory v galeriích. Dotazníky zkoumají detailně a hloubkově z mnoha

aspektů a hledisek především pojem interdisciplinarita (s důrazem na obraz a písmo) a také intermedialita, ale i možnosti využití různých typů a forem propojení obrazu a písma. V této fázi jde o kombinaci kunsthistorického i pedagogického výzkumu. Více informací o struktuře a koncepci dotazníků a charakteru otázek je v kapitolách níže. Jde tedy o dva úhly pohledu od dvou skupin respondentů – z pozice návštěvníků edukačních aktivit (výtvarní učitelé a školy) a z pozice konceptorů a realizátorů edukačních aktivit (galerijní edukátoři a lektori). Třetím úhlem pohledu je má osobní zkušenost z intenzivní praxe – 15 jako edukátorka a z toho už 8 let jako vedoucí a zakladatelka Edukačního oddělení Galerie hl. m. Prahy, kdy jsem realizovala edukační aktivity pro všechny věkové kategorie a cílové skupiny k cca 300 výstavám v 7mi objektech Galerie hl. m. Prahy (dále jen GHMP), z kterých se cca **73 výstav** v různé míře (buď hodně, nebo jen okrajově) týkaly setkání obrazu a písma. Edukační aktivity k vybraným expozicím z těchto 73 výstav, které mají nejvýraznější edukační potenciál a které jsem osobně realizovala, budou detailně analyzovány a představeny i formou fotodokumentace. Součástí dotazníku pro pedagogy je kromě průzkumu mnoha důležitých témat zmapování také toho, které z těchto výstav a programů k nim navštívili. V rámci dotazníku pro edukátory jsou zase zmapovány projekty a výstavy v těchto institucích na téma obraz a písmo. Práce se tedy zabývá „fungováním“ tohoto fenoménu v galerijním prostoru a jeho přínosu v rámci galerijní edukaci i na možnosti jeho uplatnění v galerijní praxi. Je zde naznačen i mezinárodní kontext a nechybí ani témata jako vizuální identita galerie (protože zde jde o také vliv obrazu a textu na návštěvníky včetně škol a komunikaci s nimi – v rámci propagace i výstavní grafiky) nebo obraz a text v prostoru (podnětné a inspirativní prostorové realizace využívající kombinaci obrazu a písma a expanze tohoto typu umění i do veřejného prostoru). Nechybí tedy ani analýza architektonických koncepcí výstav (výstava jako výsledek komplexní spolupráce kurátora, umělce, architekta, edukátora atd., jako samostatné „umělecké dílo“) a jejich vztahu k realizaci vzdělávacích aktivit – interaktivní zóny pro návštěvníky apod.

V práci by měla být podpořena, dokázána a doložena teze – hypotéza, že tento druh umění a především interdisciplinarita i projektový typ výuky mají významný vzdělávací potenciál, přínos a pozitivní dopad. Formou zprostředkovávání tohoto typu umění edukačními aktivitami dochází nejen k rozvíjení vnímání vizuality (vizuální gramotnost) a podpoření pozitivního vztahu k umění obecně, ale i k podpoře vnímání obsahových aspektů díla (literární gramotnost). V souvislosti s formální i obsahovou

práci s textem lze do výuky smysluplně, citlivě a vyváženě zapojit nová média (s ohledem na všechna jejich pozitiva i negativa a úskalí) tak, aby zprostředkovala žákům kvalitní obsah a podpořila kreativní i kritické myšlení (digitální a mediální gramotnost). Rozvíjí se zde účinně i všechny stěžejní klíčové kompetence žáků. Překračováním hranic uměleckých oblastí lze využít a zapojit některé inovativní a progresivní prostředky, metody a cesty, jak lépe zpřístupnit umění dětem, žákům a studentům (např. již zmíněná nová média a technologie – konkrétněji viz níže). Mezioborovost je také přínosná svými možnostmi nahlížet na věc z více úhlů pohledu – optikou různých oborů a oblastí. Konkrétně v tomto případě mohou studenti lépe pochopit významový obsah (myšlenkovou rovinu díla) skrze obraz (vizuální stránku díla) a naopak. Ač se interdisciplinarita zkoumá už řadu let, její fungování v edukaci ve školách i galeriích je stále živé, proměnlivé a v neustálém progresivním vývoji, proto má smysl toto zkoumání neustále prohlubovat.

D/ Popis vlastního řešení

Dotazníkové šetření – analýza výsledků 2 dotazníků, dílčí výsledky, metodologie výzkumu

Výzkumný vzorek, respondenti

Těžištěm práce je výzkum edukačního potenciálu setkání písma a obrazu a jeho využití v galerijní edukaci a výtvarné pedagogice. Hlavními nástroji a zdroji dat, údajů a informací pro tento výzkum jsou zmíněné **dva dotazníky: 1/ *Edukační potenciál propojení písma a obrazu a jeho využití v galerijní edukaci a výtvarné pedagogice*, 2/ *Edukační potenciál propojení písma a obrazu a jeho využití v galerijní edukaci***. Jak již bylo naznačeno - první dotazník byl určen výtvarným pedagogům, druhý edukátorům v galeriích a muzeích výtvarného umění. Dva dotazníky zkoumají 2 úhly pohledu: 1/ návštěvníků školních programů (výtvarných pedagogů) a 2/ realizátorů programů (galerijních edukátorů). Výzkum je doplněn třetím úhlem pohledu a tím je má osobní zkušenost – 15 let intenzivní praxe v pozici edukátorky v GHMP.

Dotazník vyplnilo **213 výtvarných pedagogů** (cíleno bylo primárně na výtvarné pedagogy na školách) a **26 galerijních edukátorů** (zde ani výrazně vyšší počet respondentů není možný, protože galerií, zaměřených přímo na výtvarné umění, kde působí edukátoři, není v ČR výrazně vyšší množství – za každou instituci bylo klíčové vyplnění alespoň od 1 edukátora). **Záměrně byli osloveni pedagogové a edukátoři z terénu praxe**. Na ně především byl dotazník zacílený. Předmětem zájmu byly především jejich **cenné odborné zkušenosti z praxe** a také jejich **názory, osobní postoje k tématu**.

Instituce, jejichž edukátoři dotazník vyplnili, jsou tyto: **DOX, Galerie Rudolfinum, Galerie hlavního města Prahy, Museum Kampa (Museum skla Porthcimka), Galerie Klatovy/Klenová, Galerie výtvarného umění v Ostravě, GASK - Galerie Středočeského kraje v Kutné Hoře, Západočeská galerie v Plzni, Galerie moderního umění v Hradci Králové, Oblastní galerie Liberec, Galerie umění Karlovy Vary, Muzeum města Brna, Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou (+ Wortnerův dům v Českých Budějovicích, Mezinárodní muzeum**

keramiky v Bechyni), Městská galerie Litomyšl, Galerie výtvarného umění v Náchodě, Severočeská galerie výtvarného umění v Litoměřicích + Národní galerie, Galerie moderního umění v Roudnici nad Labem, Oblastní galerie Vysočiny v Jihlavě, Horácká galerie v Novém Městě na Moravě, Rabasova galerie Rakovník, Galerie výtvarného umění v Havlíčkově Brodě, Galerie výtvarného umění v Chebu, Muzeum umění Olomouc, Oblastní muzeum a galerie v Mostě. Za většinu galerií dotazník vyplnil 1 edukátor, za některé i více (např. ZČG v Plzni, GMU v HK). Edukátorka, která působí v Severočeské galerii výtvarného umění v Litoměřicích, pracuje zároveň jako lektorka v Národní galerii, takže dotazník vyplnila jako edukátorka za obě instituce. Jde tedy o **velmi reprezentativní vzorek**, kde jsou zastoupeny **městské, státní i krajské galerie**, dále **galerie typu kunsthalle (DOX, Galerie Rudolfinum)** i galerie, které jsou **spravovány nadacemi (Museum Kampa – Nadace Jana a Medy Mládkových)**.

Výzkum a metodologie

Otázky dotazníku se téměř vždy vztahovaly k hlavnímu tématu setkání písma a obrazu. Z každé otázky byl vyvozen závěr, většinou šlo o potvrzení hypotézy, že setkání obrazu a písma (textu) má velký edukační potenciál (široké možnosti efektivního využití v praxi, zprostředkování kvalitního vzdělávacího obsahu, pozitivní dopad). Po detailní analýze jednotlivých otázek a témat došlo k finální syntéze do závěru, který potvrdil předem definovanou a stanovenou hypotézu. Tento závěr je tedy kromě výsledků dotazníků podpořen i výsledky z vlastní praxe, kterého se týká samostatná kapitola a kde je analyzováno několik vybraných edukačních programů k výstavám v GHMP, které měly největší edukační potenciál z hlediska zkoumaného tématu. Zde byly využity další metody jako pozorování (sledování skupin během realizace akcí a komparace jejich reakcí), dále experiment (testování nejrozličnějších přístupů k zprostředkování konkrétních výstav a umělecké tvorby i k využití technik i témat v rámci následných workshopů) a rozhovor - nejen s učiteli během akce, ale i s dětmi, žáky a studenty přímo v průběhu zprostředkování výtvarných aktivit. Nechyběl ani prostor pro zpětnou vazbu, získanou v průběhu vlastní praxe (v rámci ohlasů e-mailem po akcích, ale i bezprostředně po akcích, kdy dochází ke

kolektivnímu slovnímu vyhodnocení). **Příležitost pro zpětnou vazbu byla i přímo v dotaznících, kde učitelé mohli zhodnotit navštívené programy na toto téma.**

Dotazníky byly vytvořeny prostřednictvím platformy *Survio* (www.survio.com). Dotazníky se staly **prostředkem pro kvantitativně-kvalitativní výzkum, s čímž korespondovala i koncepce, struktura a pořadí otázek.** Byly zde **vyváženě sestavené a kombinované otázky s nejrůznějšími formami odpovědí.** Po **úvodních informacích** (vzdělání – aprobace, délka pedagogické praxe, místo působení, zdroje inspirace, orientace – zaměření) následovalo **těžiště a jádro dotazníku** (trendy v edukaci), kde se nejvíce otázek týkalo **interdisciplinarity** (především propojení obrazu a textu) a následně **intermediality** (mj. i v souvislosti s aktuální situací ve vzdělávání – s rozvojem on-line edukace), ale **také témat, technik, konkrétních výstav a projektů, rozvoje gramotností, kompetencí, schopností, dovedností a také návazností na RVP i společenským přesahům** (společenská angažovanost, občanská participace) – vše **v kontextu hlavního zkoumaného tématu – edukačního potenciálu propojení obrazu a písma.**

Dotazník byl koncipovaný tak, aby zároveň **pedagogové i edukátoři během něj získali spousty zajímavých informací, podnětů, tipů, nápadů a inspirace pro využití propojení písma a obrazu ve výtvarné výchově a galerijní edukaci** – a to i v on-line formě – především v závěru, kde byly umístěné odkazy a linky na zajímavé on-line aktivity, projekty a úkoly z oblasti galerijní edukace pro všechny věkové kategorie, které mohou využít ve vlastní výuce. Jednalo se o odkazy (linky) na projekt *GHMP on-line* a na soubor on-line výtvarných úkolů pro pedagogy, školy i rodiny, které Edukační oddělení GHMP vyvinulo pro domácí on-line výuku během pandemie koronaviru. Také zde byl odkaz **na sesumírované on-line edukační projekty členských galerií Rady galerií ČR** (30 nejvýznamnějších českých galerií výtvarného umění), které vytvořili galerijní edukátoři také pro on-line výuku nejen v době pandemie koronaviru – všechny tyto on-line projekty mají trvalou hodnotu a lze je využívat k zpestření výuky kdykoliv. Mnoho z těchto projektů má interdisciplinární charakter (včetně propojení obrazu a písma). V nějšířím slova smyslu probíhá setkání obrazu a písma (formy a obsahu) v podstatě téměř ve všech edukačních listech a on-line úkolech – jde tam o neustálou kombinaci obsahové (informační) roviny a formání (vizuální) roviny. Především pak v rámci mobilních aplikací a sociálních sítí jde o neustálou kombinaci obrazu a textu.

Vyplnění tohoto dotazníku by mělo respondenty zároveň tedy i obohatit a rozšířit jejich obzory i vědomosti v této oblasti. Mohli zde například zjistit, jaké

techniky, témata a postupy pro toto zaměření využít, na jaké RVP aktivity navázat, jak vše uplatnit v rámci on-line výuky, jak efektivně a kreativně zapojit nová média, jaké zvolit sociální sítě a mobilní aplikace, pro jaké náměty nebo témata tyto postupy využít, co všechno konkrétně mohou interdisciplinární projekty rozvíjet a jaký mohou mít pozitivní dopad i společenský přesah. Výsledky dotazníku tedy mohou být i základem pro případnou budoucí metodickou příručku na toto téma.

Analýza a vyhodnocení dotazníků

Dotazník pro výtvarné pedagogy

První dotazník s názvem *Edukační potenciál propojení písma a obrazu a jeho využití v galerijní edukaci a výtvarné pedagogice* byl určený pedagogům ve školách - především primárně výtvarným pedagogům na ZUŠ, středních uměleckých a odborných školách a gymnáziích, ZŠ (2. stupeň), ale i např. učitelům 1. stupně ZŠ. Zapojilo se i několik pedagogů z výtvarných a odborných předmětů na VOŠ a VŠ (pedagogové na pedagogických fakultách, uměleckých školách) i učitelů z MŠ, volnočasových zařízení a dalších institucí. Odkaz na dotazník byl rozeslán na e-mailové adresy jednotlivých pedagogů i konkrétních škol. Šlo především o adresář, který jsem osobně vybudovala (a stále ho rozšiřuji a aktualizuji) pro komunikaci s pedagogy v rámci své rozsáhlé praxe (15 let v GHMP). Většina respondentů má tedy osobní zkušenosti s mými edukačními programy v rámci GHMP, a proto jsou jejich odpovědi velmi důležité, přínosné a relevantní. Vyplnilo ho celkem **213 pedagogů**.

Cílem a záměrem dotazníku pro učitele tedy bylo zjistit jejich postoj k míře edukačního potenciálu v této oblasti – tzn., zda ho považují za významný, jaké s ním mají již zkušenosti a jakým způsobem by ho i dále využili. Důležitým zkoumaným faktorem bylo i vzdělání, případně aprobace, specializace, zaměření i délka praxe pedagogů, což může mít vliv na obsah odpovědí a případně i míru jejich relevance. Žádoucí bylo také zjistit, jaké konkrétní výstavy, edukační programy i projekty na toto téma v galeriích během své praxe navštívili, jak je to inspirovalo i pro další výuku a jak by bylo možné to dále pro výuku využít a rozvinout, zda se jim tedy podařilo téma zařadit do výuky a navázat na RVP. Zajímavé bylo také identifikovat, jaká byla jejich

motivace k vyplnění dotazníku nebo také jaké jsou jejich zdroje inspirace pro výuku. V dotazníku nechyběl ani prostor pro zpětnou vazbu, to znamená, zda byla během návštěv programů s žáky a studenty jejich očekávání splněna a co na programech nejvíce ocenili.

Dotazník pro galerijní edukátory

Druhý dotazník s názvem *Edukační potenciál propojení písma a obrazu a jeho využití v galerijní edukaci* byl určený galerijním **edukátorům** - především tedy edukátorům v galeriích výtvarného umění (které se orientují zejména na současné umění). Záměrně bylo cíleno na galerijní edukátory z terénu praxe. Dotazník byl zaslán lektorům do cca 30 nejvýznamnějších českých galerií, které jsou členskými institucemi Rady galerií ČR (RG ČR), kam patří galerie výtvarného umění, které mají zapsané sbírky v Centrální evidenci sbírek (CES) a jednou z hlavních činností je tedy i péče o sbírky a jejich rozšiřování. Protože jsem aktuálně předsedkyní Komory edukačních pracovníků Rady galerií ČR (KEP RG ČR), cca 15 let se do činnosti této komory velmi aktivně zapojuji a máme zde vypěstované přátelské pracovní vazby, tak mi členové KEP projevili kolegiální podporu a dotazník velmi ochotně vyplnili. Dále dotazník vyplnily i některé instituce, které sice nemají sbírky a fungují spíše jako kunsthalle (hlavní činnost: pořádání velkých reprezentativních výstav), ale realizují dlouhodobě edukační aktivity a doprovodné akce – podařilo se tedy získat data a údaje od edukátorů z Galerie Rudolfinum a DOX. Z menších galerií, které zatím nepatří do RG ČR, se zde objevila například Oblastní galerie a muzeum Most. Cíleně byli osloveni tito edukátoři z galerií výtvarných umění, protože se jich toto téma přímo týká. Záměrně tedy nebyli osloveni muzejní pedagogové z muzeí (jako např. Národní muzeum, Muzeum hl. m. Prahy, Technické muzeum, Zemědělské muzeum apod.), kteří se sdružují hlavně v Asociaci muzeí a galerií (AMG). Jejich sbírky mají totiž úplně odlišný charakter (jsou např. z oblasti historie, archeologie, botaniky, numismatiky, antropologie, zoologie, techniky, vědy, módy apod.) a stejně tak mají takové zaměření i jejich edukační aktivity, takže by se zkoumaného tématu netýkaly buď vůbec, nebo jen velmi okrajově a jejich odpovědi by měly nízkou relevanci. Někteří edukátoři působí ve více institucích, takže například lektorka, která aktuálně působí v Severočeské galerii

výtvarného umění v Litoměřicích, působí dlouhou dobu i v Národní galerii, takže její odpovědi se týkaly obou institucí. Dotazník vyplnilo celkem **26 galerijních edukátorů**.

Cílem a záměrem dotazníku pro edukátory tedy bylo (podobně jako u učitelů) zjistit jejich postoj k míře edukačního potenciálu v této oblasti – tzn., zda ho považují za významný, jaké s ním mají již zkušenosti a jakým způsobem by ho i dále využili. Důležitým zkoumaným faktorem bylo opět i vzdělání, případně aprobace, specializace, zaměření i délka praxe edukátorů, což může mít vliv na obsah a případně relevanci odpovědí. Těžištěm dotazníku bylo také zmapovat, jaké konkrétní výstavy, edukační programy i projekty na toto téma v galeriích během své praxe již realizovali. I zde bylo zajímavé identifikovat, jaká byla motivace edukátorů k vyplnění dotazníku nebo také jaké jsou jejich zdroje inspirace pro realizaci vzdělávacích aktivit (jiné výstavy, inspirace v zahraničí, internet). Podařilo se získat i názory na to, jaké typy gramotností a jaké další schopnosti tyto interdisciplinární vzdělávací aktivity rozvíjí i jaké mohou mít společenské přesahy.

Výzkum je doplněn tabulkou on-line projektů Rady galerií České republiky, kterou jsem spolu zpracovala za Komoru edukačních pracovníků RG ČR, kde jsem předsedkyní (viz tabulka v příloze). Tabulka byla zaslána na Ministerstvo kultury ČR k projektu na téma strategie digitálního vzdělávání (KEP RG ČR byla vyzvána dodání podkladů na toto téma). Za on-line galerijní edukaci je možné v nejširším slova smyslu považovat i jakékoliv sdílení informací o umění na webových stránkách a sociálních sítích, takže součástí tabulky jsou odkazy (linky) na webové stránky galerií, na jejich sociální sítě a kanály a dále na konkrétní on-line vzdělávací projekty. **Řada těchto projektů využívá interdisciplinární principy a přesahy výtvarného umění do dalších oborů (včetně přesahů k literatuře a písmu).**

Shrnutí výsledků dotazníků

Výsledky obou dotazníků dokládají, že setkání a propojení obrazu a písma (textu) má velký edukační potenciál. Výtvarní pedagogové i galerijní edukátoři s tímto tématem mají mnoho zkušeností, v galeriích se realizuje relativně hodně programů na toto téma a učitelé tyto programy poměrně intenzivně navštěvují.

Pedagogové i edukátoři považují interdisciplinární projekty tohoto typu a zaměření za velmi smysluplné a přínosné. Propojují výtvarné umění s literaturou,

typografií, grafickém designem, ale i s mnoha dalšími obory a předměty. Velký prostor pro přesahy k dalším oblastem a pro interdisciplinaritu poskytuje právě současné výtvarné umění. Ze současných trendů v edukaci považují za nejdůležitější právě interdisciplinaritu, dále interaktivitu a následně intermedialitu.

Využívají mnoho metod, postupů a přístupů pro zapojení kombinace obrazu a textu do edukace a vzdělávání. Z mnoha typů využívají nejčastěji koláže, ilustrace, komiks, ale i mnoho dalších typů včetně street artu, graffiti, experimentální poezie a konceptuálního umění. Ze všech 37 typů setkání písma a obrazu z nabízeného seznamu byly v různé míře vybrány respondenty všechny, což je pozitivní signál o pestrosti a podnětnosti této oblasti. Pro různé věkové kategorie považují za vhodné nejrozumnější formy a typy (pro děti na MŠ dramatizaci písmen a koláž, pro ZŠ street art, graffiti a koláž, pro SŠ street art a další oblasti, pro VŠ i náročnější konceptuální umění, ale i vše ostatní – například studenti pedagogiky by si měli zkusit a ovládat úplně všechny typy propojení). Učitelé i lektori využívají k těmto výtvarným aktivitám nejčastěji alternativní, nevyužitelné a případně i odpadní materiály k výtvarné recyklaci (noviny, časopisy, letáčky, plakáty apod.).

Témata a náměty pro využití setkání obrazu a písma jsou nepřehledné (jejich výčet – viz kapitoly výše). Mnohé z nich byly již úspěšně realizovány, jiné jsou zatím ve fázi konceptu nebo nápadu. Jedním z nejčastějších témat je identita, kterou lze pojmout a zpracovat opět množstvím rozmanitých způsobů (viz výše). Toto téma považují respondenti za velmi důležité.

Pedagogové i edukátoři vybrali z předloženého seznamu mnoho inspirativních autorů (pro edukaci), kteří se tématem setkání obrazu a písma zabývali (nebo stále zabývají) a doplnili o hodně svých vlastních tipů na další umělce. Podařilo se zde tedy tímto způsobem zmapovat cenné zdroje inspirace respondentů. Podobně byla zmapována i podnětná díla z oblasti literatury (poezie, prózy a dramatu – divadla), která mají potenciál pro výtvarné zpracování ve formě propojení obrazu a textu.

Zároveň zde byly zmapovány i výstavy s tímto zaměřením, tzn. jaké podnětné výstavy na toto téma edukátoři i výtvarní pedagogové navštívili. U edukátorů bylo zjištěno a sesumírováno, jaké projekty a edukační aktivity (případně k jakým výstavám) na toto téma zrealizovali a k jakým dílům z jejich sbírek by bylo možné podobné programy realizovat. U výtvarných pedagogů bylo navíc ještě zmonitorováno, které konkrétní expozice z výběru 73 výstav (zaměřených v různé míře na setkání písma a obrazu) v Galerii hl. m. Prahy navštívili. Velmi potěšující je skutečnost, že celkově tyto

výstavy navštěvují hodně a byly vybrány mnohokrát spousty výstav (možnost zvolit více variant). Návštěvnost je vysoká a to i přesto, že dle dotazníků je zde nízký limit návštěv ročně a jsou zde časové, organizační, personální i finanční bariéry. Z výstav, které se ve vysoké míře týkají propojení obrazu a písma, byla nejnavštěvovanější stálá expozice tvorby Františka Bílka v Bílkově vile a výstava *Městem posedlí* (mezinárodní výstava street artu) v Městské knihovně. Účastníci dotazníku navštívili i některé výstavy, ke kterým jsme realizovali edukační aktivity na toto téma ve spolupráci s jinými institucemi nebo projekty (Česká centra, Leica Gallery Prague, The Chemistry Gallery, 4+4 dny v pohybu).

Inspiraci čerpají edukátoři i v zahraničí – nejen prostřednictvím internetu a publikací, ale i díky osobním návštěvám. Zde se objevuje možnost případného sesumírování všech těchto inspiračních zdrojů a podnětů do případné metodické příručky k tomuto tématu.

Podle obou skupin respondentů by se mělo s interdisciplinarnitou začít ideálně už v nejnižším věku (tzn. cca od mateřských škol), ale nejpozději na 1. stupni ZŠ.

Oběma skupinám respondentů (drtivě většině případů) by také přišlo přínosné a smysluplné, kdyby byly v galeriích vytvořeny a nabízeny stabilní propracované programy s přesahy výtvarného umění směrem k literatuře, písmu a textu (tzn. vzdělávací programy s využitím propojení písma (textu) a obrazu) a také univerzální metodické (edukační listy) na téma setkání textu a obrazu, které by mohly být případně doplňovány o další konkrétní témata, náměty a úkoly vycházející z výstav a byly by aplikovatelné ve výuce. Takže zde je potenciál v rámci jednotlivých galerií tyto programy a materiály zpracovat.

Série otázek, které se týkaly on-line edukace, využití nových médií a technologií, sociálních sítí, mobilních aplikací a grafických programů v počítači (a to i v rámci propojování obrazu a textu) dopadla poměrně pozitivně. Respondenti mj. i díky aktuální složité situaci a uplynulému komplikovanému období (pandemie koronaviru a uzavření škol i galerií na cca 3,5 měsíce) byli motivováni k zlepšení svých schopností, praktických dovedností i teoretických vědomostí na toto téma. Takže se díky tomu velmi rychle zvýšilo využití těchto inovativních přístupů. Přesto ale mnohdy respondenti naznačovali, že nevěděli jaké možnosti a jakým způsobem využít. Takže zde je poměrně velký prostor a rezerva. Velmi efektivním řešením by mohla být metodická příručka, kde by byly popsány konkrétní postupy, metody a přístupy, jaké například mobilní aplikace využít a jakým způsobem k propojení písma a obrazu a

k zprostředkování kvalitního obsahu. Někdy uváděli jako bariéry i nedostatečné technické vybavení výtvarných učeben (ateliérů), nedostupnost všem nebo také záměr, aby si děti, žáci a studenti od nových technologií v rámci VV naopak odpočinuli. Vyvážené využití nových médií v kombinaci s klasickým způsobem tvorby v interdisciplinárním pojetí (tzn. i v rámci propojení obrazu a textu) má ale určitě smysl – je to pro žáky a studenty velmi atraktivní způsob, jak jim efektivně aplikovat a zprostředkovat kvalitní vzdělávací obsah. S tím souhlasí i většina dotázaných.

Edukátoři se snaží dle dotazníku v rámci programů navazovat své programy na Rámcové vzdělávací programy – buď přímo, nebo volněji (intuitivně). Pedagogové tyto snahy a záměry vítají, protože pak mohou program snadněji zapojit do výuky nebo rozvinout v dalších hodinách a obhájit si i návštěvu galerie. Velký potenciál, šíří návazností na RVP a pestrost využití i dopadu interdisciplinárních programů (včetně těch, orientovaných na setkání písma a obrazu) dokládá zjištění, že takovéto projekty lze využít v mnoha vzdělávacích oblastech RVP – nejvíce v oblastech Umění a kultura, Jazyk aazyková komunikace, Český jazyk a literatura apod. Interdisciplinární přístup a projektové vyučování se může efektivně uplatnit i v rámci mnoha průřezových témat (mediální, multikulturní, environmentální, osobnostní, sociální výchova apod.).

Respondenti z obou skupin také souhlasí s tím, že interdisciplinární projekty (včetně těch, které se týkají spojení obrazu a písma) mohou úspěšně rozvíjet několik typů gramotností (vizuální, digitální, mediální, literární, emoční, multigramotnot apod.) i klíčových kompetencí (k. komunikativní, k učení, k řešení problémů, sociální a personální, pracovní, činnosti a občanské, k podnikavosti apod.) a dalších schopností (kreativní, kritické i strategické myšlení, schopnost samostatné tvůrčí práce i týmové spolupráce, motivaci k aktivní společenské angažovanosti i odpovědnosti a k intenzivnější občanské participaci).

Bylo zároveň prozkoumáno, zda edukátoři nebo pedagogové realizovali nějaký interdisciplinární výtvarný vzdělávací projekt (vč. na téma propojení obrazu a písma), který měl společenský přesah (rozměr), tzn., že se týkal se společenské angažovanosti a občanské participace (pozitivní dopad na společnost, podpora v rámci komunity, nejbližšího okolí). Podařilo se shrnout tyto aktivity do dvou velkých přehledů (u každé skupiny respondentů). Takže i možnost těchto společenských přesahů dokládá velký potenciál propojení obrazu a písma a jeho využitelnost a pozitivní dopad i pro takovéto aktivity.

Ve většině případů dotázaných se jim podařilo využít výuku k informování nejen o pozitivěch, ale i o některých nebezpečích a úskalích virtuální reality, soc. sítí a nových médií (bezpečnost, zkreslování informací, fake news, manipulace, ztráta soukromí, kyberšikana). Většina dotázaných také souhlasila s tím, že kreativita a kreativní myšlení, které lze efektivně rozvíjet mj. i interdisciplinárními edukačními projekty, jsou důležité i pro mnoho dalších oborů – tzn. nejen výtvarných a uměleckých, ale i např. vědeckých, technických a společenských (jejich výčet a hierarchie – viz výše).

Většina respondentů jsou odborníci – vystudovaní pedagogové s velkou praxí, takže jejich odpovědi mají vysokou relevanci. Mnohdy jsou i členy nejrůznějších profesních asociací a sdružení INSEA (International Society for Education through Art), KEP RG ČR (Komora edukačních pracovníků Rady galerií ČR), AVP (Asociace výtvarných pedagogů) a dalších, což je také velmi přínosné, protože si díky tomu zvyšují přehled v tomto oboru.

E/ Původní výsledky a jejich uplatnění zejména ve veřejně oponovaných publikacích a projektech - soupis vlastní publikační a odborné činnosti

- Články v odborných periodikách a sbornících
- Publikační činnost v rámci mezinárodního edukačního projektu *App Your School*
- Závěrečné práce (bakalářská a diplomová práce)
- Písemné práce ke zkouškám a předmětům v rámci doktorského studia
- Aktivní účast na odborných konferencích, kolokviích a seminářích
- Zapojení do výzkumných edukačních projektů a další odborné a vědecko-pedagogické aktivity
- Hlavní odborná činnost a profesní specializace
- Zahraniční stáže
- Praxe a stáže pro studenty z VŠ a SŠ (i ze zahraničí)
- Výroční zprávy GHMP – kapitoly o edukaci v GHMP

Působím **15 let** jako **galerijní edukátorka a vedoucí Edukačního oddělení Galerie hl. m Prahy** (2005 – 2020), jehož součástí je i **odborná knihovna a studovna GHMP** (cca 5700 publikací). Cca **15 let** jsem členkou **Komory edukačních pracovníků Rady galerií ČR**, **7 let** jsem byla její **místopředsedkyní** a nyní jsem aktuálně cca **1 rok** její **předsedkyní**. Také jsem členkou **ČS INSEA (Česká sekce International Society for Education through Art)** a **AVP (Asociace výtvarných pedagogů)**. Vystudovala jsem **VV (PedF) + ČJ (FF)** na **Univerzitě Palackého v Olomouci**. **Koncipovala, organizovala a realizovala** jsem edukační aktivity pro všechny věkové kategorie v **GHMP** k cca **300** výstavám. Byla jsem **vyškolená Sdružením Hapestetika a organizací Tyflocentrum** pro práci s nevidomými návštěvníky. Také jsem absolvovala kurz **Poradny pro integraci** pro práci a komunikaci se zahraničními návštěvníky, cizinci žijícími v ČR a migranty

.

Články v odborných periodikách a sbornících

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Aktuální otázky zprostředkování umění – Teorie a praxe galerijní pedagogiky, vizuální kultura a výtvarná výchova“, Ateliér č. 6, 2009, str. 2, (19. 3. 2009)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Edukační centrum Galerie hlavního města Prahy – nové možnosti, vize a priority v kontextu vzdělávacích aktivit GHMP“ In: *Per Aspera Ad Astra – Konference na téma Galerijní pedagogika a cíle výtvarné výchovy*. Karlovy Vary, Galerie umění Karlovy Vary 2015, s. 10-14.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Galerie hl. m. Prahy - Práce edukačního oddělení GHMP s návštěvníky se specifickými potřebami“. In: *Práce s návštěvníky se specifickými potřebami v muzeích umění* (brožura vznikla jako součást projektu Práce s návštěvníky se specifickými potřebami v muzeích umění, podpořeného v rámci dotačního řízení MK ČR v kategorii Vytvoření zásad prezentace a popularizace movitého kulturního dědictví v galeriích) Praha: Rada Galerií ČR 2016, s. 12-30.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Galerie jako otevřený prostor. Spolupráce edukačního oddělení Galerie hlavního města Prahy se zahraničním publikem.“ Muzeum, ročník 55, 2/2017, s. 45-51.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Made in China“, Ateliér č. 8, 2006, str. 7 (13. 4. 2006)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Obrazy slov“, Ateliér č. 21, 2008, str. 6 (23. 10. 2008)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Slovem i obrazem“, Ateliér č. 10, 2008, str. 5 (15. 5. 2008)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Týden věnovaný haptickým edukačním aktivitám“, Listy České sekce INSEA, ročník 5, 1/2016, s. 12-13.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Už to zase začíná“, Ateliér č. 16-17, 2006, str. 4 (31. 8. 2006)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Veřejnost a kouzlo vizuality – zpráva z konference České sekce INSEA“, Ateliér č. 6, 2009, str. 2, (19. 3. 2009)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Vladimír Burda: Lyrické minimum“, Ateliér č. 24, 2007, str. 13 (6. 12. 2007)

„O lektorských aktivitách s Lucií Haškovcovou“ (rozhovor s Vendulou Fremlovou), Ateliér č. 20, 2007, str. 2, (11. 10. 2007)

Publikační činnost v rámci mezinárodního edukačního projektu *App Your School*

Kapitola v odborné knize:

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Contemporary Art, Multimedia and Innovation in Education“ (v AJ) In: Coll. of Authors: *European Manual (App Your School Project)*, Bologna, Rimini, Centro Zaffiria 2019, str. 104–112.

(součást odborné publikace *Evropský manuál* – odborná metodická příručka, jeden ze dvou hlavních odborných textových výstupů z mezinárodního vědecko-výzkumného edukačního projektu *App Your School* v rámci programu Erasmus+, akreditace projektu: 2016-1-IT02-KA201-024439, 25% účasti na textu) <https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/AppYourSchool-european-manual-pinting-version-A4.pdf>

Kapitola v odborné knize:

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Studentské kompetence a angažovanost - občanská participace“ (v ČJ) In: Kol. autorů: *Národní toolkit (Projekt App Your School)*, Praha, GHMP + ERA 2019, s. 48–52.

(součást odborné publikace *Národní toolkit* – odborná metodická příručka, jeden ze dvou hlavních odborných textových výstupů z mezinárodního vědecko-výzkumného edukačního projektu *App Your School* v rámci programu Erasmus+, akreditace projektu: 2016-1-IT02-KA201-024439, 100% účasti na textu) <https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2019/07/APPYOS-Toolkit-Czech-Republic.pdf>

Závěrečné práce

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Kolářovy ozvěny ticha*. (bakalářská práce) Olomouc, KB FF UP, 2002. (počet stran: 30)

Bakalářská práce je uložena na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Podoby a tváře české vizuální poezie a lettrismu*. (diplomová práce) Olomouc KVV PdF UP 2004. (počet stran: 194)

Diplomová práce je uložena ve **Vědecko-výzkumném pracovišti AVU v Praze** (<http://vvp.avu.cz/bibliobaze/10995/>), v **Památníku národního písemnictví**, na **Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci** a v **odborné knihovně, čítárně a studovně GHMP**. Dále je součástí **archívu J. H. Kocmanna** v Brně a také byla **věnována všem umělcům** a jejich rodinám, kterých se týkaly jednotlivé kapitoly (Jiří Kolář a Běla Kolářová, Bohumila Grogerová a Josef Hiršal, Václav Havel, Eduard Ověčáček, Jiří Valoch, Ladislav Nebeský, Ladislav Novák, Václav Vokolek, Karel Adamus, Jan Vojnar atd.).

Písemné práce ke zkouškám a předmětům v rámci doktorského studia

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Intervence textu do veřejného prostoru a inspirace pro edukaci*. Olomouc, KVV UP 2017. (k předmětu *Intermediální tvorba a veřejný prostor*, počet stran: 97)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Role a význam prostoru v kontextu výstavních projektů, prostor jako „spolutvůrce“ konceptu výstavy i díla / Architektonické koncepce výstav v Galerii hl. města Prahy v posledním desetiletí (2006 – 2016.)*. Olomouc, KVV UP 2017. (k předmětu *Dějiny umění 20. a 21. století*, počet stran: 69)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Autoportrét a identita/ vyjádření vlastní identity kombinací textu a obrazu*. Olomouc, KVV UP 2017. (k předmětu *Muzeum jako edukační médium – kazuistika edukačního programu*, počet stran: 86)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Obraz a písmo a jejich místo v galerijním prostoru* (problematika dizertační práce a současná výtvarná pedagogika – řešerše odborné literatury a zdrojů). Olomouc, KVV UP 2018. (k předmětu *Teorie výtvarné pedagogiky*, počet stran: 89)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Vizuální identita galerie*. Olomouc, KVV UP 2019. (k předmětu *Teorie vizuální komunikace*, počet stran: 70)

- ve všech těchto pracích se zabývám i edukačním potenciálem setkání písma a obrazu a souvislostmi s tématem disertační práce

+ vlastní překlad odborného textu pro zkoušku z NJ:

HONEGGER, URS: *Slovo a obraz ve vizuální poezii 20. století*. Curych: Filozofická fakulta Univerzity Curych 2002.

HONEGGER, URS: *Wort und Bild in der visuellen Poesie des 20. Jahrhunderts*. Zürich: Philosophischen Fakultät der Universität Zürich 2002.

Kromě toho neustále publikuji **texty a anotace k edukačním aktivitám a vzdělávacím programům na oficiálních webových stránkách GHMP**

(<http://www.ghmp.cz/edukace/>) **v tiskových zprávách k výstavám Galerie hl. m. Prahy** (<http://www.ghmp.cz/aktuality-a-tiskovy-servis/>) **i v dalších doprovodných textových materiálech.**

Každoročně také shrnuji výsledky edukačních aktivit v GHMP **do výročních zpráv** (<http://www.ghmp.cz/vyrocní-zpravy/>).

Mnoho let publikuji i **fotodokumentaci z edukačních aktivit v externí virtuální fotogalerii (blog)**, která je doplněná také o stručné texty – v současné době je tam publikováno cca přes 30 000 fotografií (<http://www.virtual-luck4.blogspot.cz>).

Anotace ke vzdělávacím programům k výstavám také **rozesílám na pražské i mimopražské školy ve speciální nabídce.**

Byla jsem i autorkou textů a koncepce **k výstavě prací škol a návštěvníků GHMP V síti dialogů v r. 2007 na Staroměstské radnici.**

Aktivní účast na odborných konferencích, kolokviích a seminářích

Konference s mezinárodní účastí *Muzeum a škola* – na téma: *Křižovatky muzejní pedagogiky*, Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, za GHMP příspěvek na téma: „*Překračování hranic galerijní edukace - přesahy edukačních aktivit v GHMP směrem k dalším oborům /k literatuře, ekologii, filmu, divadlu a novým médiím/*“, 2017

Konference s celonárodní účastí na téma: *Galerijní pedagogika a cíle výtvarné výchovy v RVP*, Galerie umění v Karlových Varech, prezentace Edukačního centra GHMP s názvem „*Edukační centrum Galerie hl. m. Prahy – nové možnosti, vize a priority v kontextu vzdělávacích aktivit GHMP*“, 2015

Mezinárodní konference v rámci mezinárodního edukačního vědecko-výzkumného projektu *App Your School* - international conference and dissemination event for manual, Centre Alberto Manzi (organizátor: italské edukační centrum Zaffiria, zapojeno 8 zemí, v rámci Erasmus+, za ČR: Evropská rozvojová agentura), **Bologna, Italy**, příspěvek za GHMP s názvem „*Educational activities in Prague City Gallery*“, 2017, **akreditace projektu: 2016-1-IT02-KA201-024439**

Konference s celonárodní účastí na téma: *Digitální ateliér jako nový formát a nový pedagogický model* – Galerie hl. m. Prahy ve spolupráci s Evropskou rozvojovou agenturou a italským vzdělávacím centrem Zaffiria pro cca 80 výtvarných pedagogů z celé ČR (6. 6. 2019) v rámci mezinárodního projektu *App Your School*, **Galerie hl. m. Prahy, Dům U Kamenného zvonu, Staroměstské náměstí 605/13, 2019, akreditace projektu: 2016-1-IT02-KA201-024439**

Mezinárodní konference v rámci vědecko-výzkumného edukačního projektu *App Your School Final International Conference* – v rámci Erasmus+ pro cca 80-90 pedagogů a edukátorů z Itálie + z osmi zapojených evropských zemí: (13. - 14. června 2019), **Bologna, University of Bologna, Alberto Manzi Centre, 2019, akreditace projektu: 2016-1-IT02-KA201-024439**

Konference s mezinárodní účastí na téma *Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci*, téma *Vliv digitálních technologií na dětského návštěvníka a mezioborové přesahy muzejní pedagogiky* (organizátor: Muzeum hl. m. Prahy a Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG) **Muzeum hl. m. Prahy - Zámek Ctěnice, Praha**, za GHMP příspěvek s názvem „*Nová média, literatura, písmo a text, ekologie a environment / profil a mezioborové specializace edukační činnosti Galerie hl. m. Prahy*“, 2018

Konference s celonárodní účastí na téma: *Základní umělecké vzdělávání – otázky a výzvy* – Národní ústav pro vzdělávání ve spolupráci s Galerií hlavního města Prahy pro cca 120 pedagogů ze ZUŠ z celé ČR (25. 9. 2018), **Galerie hl. m. Prahy, Dům U Kamenného zvonu, Staroměstské náměstí 605/13**, příspěvek za GHMP: „*Nová média v přesazích k uměleckým oborům v edukativních programech GHMP*“, 2018

Celostátní setkání Asociace výtvarných pedagogů na téma: *Inovace ve výtvarné výchově IV: Kultura v třetím tisíciletí a její formativní vliv na osobnost jedince a klima ve společnosti*, příspěvek za GHMP s názvem „*Interdisciplinarita v galerijní edukaci*“, Hradec Králové, 2017

Celostátní setkání Asociace výtvarných pedagogů na téma: *Inovace ve výtvarné výchově V – Percepce uměleckého díla* – Asociace výtvarných pedagogů ve spolupráci s Galerií hl. m. Prahy pro cca 70 výtvarných pedagogů – celostátní setkání členů AVP (14. – 16. 9. 2018), Galerie hl. m. Prahy, Dům U Kamenného zvonu, Staroměstské náměstí 605/13, 2018, akreditace projektu: MŠMT - 1740/2016-1-13

Seminář - konference s mezinárodní účastí na téma: *Muzea a mezinárodní publikum*, Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur (Národní muzeum, Centrum pro prezentaci kulturního dědictví), Praha, příspěvek za GHMP: „*Galerie jako otevřený prostor – spolupráce edukačního oddělení GHMP se zahraničním publikem*“, 2017

Mezinárodní česko-německá konference *Umělecké vzdělávání a společnost*, Goethe-Institut, Praha (organizátoři: Národní ústav pro vzdělávání, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstvo kultury ČR, Goethe-Institut, Galerie hlavního města Prahy a další) (vědecká konference s mezinárodní účastí), za GHMP – příspěvek „*Prezentace edukačních aktivit GHMP v Bílkově vile*“ (v rámci doprovodného programu), 2017

Kolokvium lektorů a kurátorů v Galerii Středočeského kraje (GASK) na téma: *Galerie a muzea jako inspirativní prostor pro každého* (aktivní účast za edukaci v GHMP v rámci debaty, pořadatel: GASK), 2010

Zapojení do výzkumných edukačních projektů a další odborné a vědecko-pedagogické aktivity

Zapojení do mezinárodního výzkumného projektu – *App Your School* - spolupráce edukátorů z 8mi evropských zemí: Itálie, Finsko, Turecko, Litva, Polsko, Portugalsko, Řecko a Česká republika. Hlavním partnerem a organizátorem bylo italské vzdělávací centrum Zaffiria. Do tohoto mezinárodního projektu jsem byla zapojená za edukační oddělení Galerie hl. m. Prahy ve spolupráci s Evropskou rozvojovou agenturou za Českou republiku. Projekt se konal v rámci programu Erasmus+. Tématem bylo smysluplné využití nových médií v edukaci. Hlavním úkolem byla koncepce, realizace a evaluace tzv. „digitálních ateliérů“, modelových šestihodinových workshopů, díky nimž by mělo být rozvíjeno smysluplné a kreativní využívání ICT a nových médií ve výuce a galerijní edukaci. Nejdůležitějšími výstupy jsou dvě odborné publikace: *Evropský manuál* (2019) v AJ a *Národní toolkit* (2019) v ČJ. Jde o odborné metodické příručky s teoretickými texty, instrukcemi, pokyny, s výsledky výzkumu a s příklady digitálních ateliérů z 8 evropských zemí. *Národní toolkit* si každá z osmi zapojených zemí napsala ve svém jazyce a vybrala si do své publikace koncepty nejlepších digitálních ateliérů. Můj digitální ateliér s názvem *Autoportrét a identita – sebereflexe vyjádřená kombinací písma a obrazu* byl prezentován v publikacích 5 zemí, což je velký úspěch: Řecko, Litva, Polsko, Portugalsko a Turecko + hlavní Evropský manuál všech zemí v AJ. Na začátku června 2019 proběhla tzv. Národní konference pro cca 80 edukátorů a pedagogů z celé ČR. Šlo o prezentaci digitálních ateliérů a dvou hlavních odborných publikací. V polovině června se konala i finální mezinárodní konference **ve spolupráci s Univerzitou v Bologni** (zde se i konala) pro cca 80-90 edukátorů, pedagogů a lektorů z muzeí, galerií, škol, knihoven a z dalších kulturních a vzdělávacích institucí, kde jsem měla aktivní účast – prezentaci mého „digitálního ateliéru“ v AJ + workshop v AJ. Součástí aktivit v roce 2019 byl také odborný seminář na téma gramotnosti - vizuální, literární, digitální, mediální a emoční gramotnost (21. 11. 2018, Edukační centrum v Colloredo-Mansfeldském paláci, pro cca 30 pedagogů a studentů pedagogického minima na VŠUP) – konalo se ve spolupráci s Evropskou rozvojovou agenturou a Národním ústavem pro vzdělávání – šlo o prezentaci digitálních ateliérů ČR.

Akreditace projektu: 2016-1-IT02-KA201-024439

Zde jsou důležité odkazy:

Národní toolkit České republiky v ČJ:

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2019/07/APPYOS-Toolkit-Czech-Republic.pdf>

Národní toolkity dalších 7 zapojených evropských zemí v jejich jazycích:

<https://www.appyourschool.eu/national-toolkits/>

Evropský manuál v AJ:

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/AppYourSchool-european-manual-pinting-version-A4.pdf>

<https://www.appyourschool.eu/european-manual/>

Koncipovala a realizovala jsem svůj návrh na digitální ateliér s názvem *Autoportrét a identita - vyjádření vlastní identity prostřednictvím propojení obrazu (fotografie) a textu*.

Zde video přímo z mého digitálního ateliéru a názvem *Autoportrét a identita*:

<https://vimeo.com/296418660>

Můj digitální ateliér (workshop) *Autoportrét a identita* byl představen v těchto 5 zahraničních toolkittech - byl vybrán účastníky z těchto zemí do jejich Národních toolkitů, což je velký úspěch:

Národní toolkit Litva (str. 81 - 85, v litevštině): <https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/APPYOS-Toolkit-Lithuania.pdf>

Národní toolkit Polsko (str. 53 - 64, v polštině):

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/APPYOS-Toolkit-Poland.pdf>

Národní toolkit Turecko (str. 56, v turečtině):

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/APPYOS-Toolkit-Turkey.pdf>

Národní toolkit Řecko (str. 68 - 70, v řečtině)

<https://www.yumpu.com/xx/document/read/62693729/app-your-school-2019>

Národní toolkit Portugalsko (str. 64 - 69, v portugalštině)

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/APPYOS-Portugal-Toolkit.pdf>

+

Národní toolkit Česká republika (str. 61 - 63, v češtině)

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2019/07/APPYOS-Toolkit-Czech-Republic.pdf>

Zapojení do výzkumného projektu v ČR – *Vzdělávací strategie muzeí umění* - aktivní zapojení do pracovní skupiny Komory edukačních pracovníků Rady Galerií ČR v rámci III. fáze celého projektu, podpořeného v první fázi grantem MK ČR a jednotlivými zapojenými galeriemi, náplň: po prvních dvou fázích (analytická část) v r. 2019 následovala další, třetí část (strategická část) orientovaná na plánování, poslání a portfolio vzdělávacích programů se zaměřením na stálou nabídku GHMP pro školy a na předatelnost stálé nabídky externím lektorům. Já jsem do projektu zapojená za Galerii hlavního města Prahy jako vedoucí edukačního oddělení GHMP. Celý výzkum (se všemi fázemi) navázal na již uskutečněné projekty z let 2014–2016 podpořené granty Ministerstva kultury *Standardizace edukačních činností I. + II.* (téma: personální a materiálně-technické aspekty edukačních činností, analýza edukačních činností), *Práce s návštěvníky se specifickými potřebami*. Těmto projektům předcházel seminář *Strategie edukačních činností*. Výstupy výzkumu, který probíhal na základě rozsáhlého kvantitativního a kvalitativního šetření, byly následně porovnávány s podobnými výstupy ze zahraničních institucí (Velká Británie, Německo, Holandsko). Projekty byly realizovány pod vedením PhDr. Alexandry Brabcové, 2017 – 2020

Zapojení do výzkumného projektu v ČR – aktivní zapojení do pracovní skupiny v rámci projektu *Práce s návštěvníky se specifickými potřebami v muzeích umění*, podpořeného v rámci dotačního řízení MK ČR v kategorii *Vytvoření zásad prezentace a popularizace movitého kulturního dědictví v galeriích* (koncepce a realizace dotazníkového šetření, výzkum práce českých muzeí a galerií se znevýhodněnými návštěvníky, analýza dat a výsledků, zpracování do odborné brožury – pod vedením PhDr. Alexandry Brabcové), 2016 – 2017

Řešení vlastního grantového projektu: Edukační oddělení GHMP získalo grant od Státního fondu kultury ČR na realizaci speciální *Haptické výstavy a týdne haptických edukačních aktivit* pro nevidomé, což byla doprovodná akce k velké výstavě J. Horejce v GHMP. Výstavu a aktivity navštívilo cca přes 600 lidí (většina z nich byli zřakově postižení návštěvníci), akce měla také velký ohlas v médiích, 10. – 29. 1. 2017

Uspořádání konference: V rámci Haptické výstavy jsme s naší edukačním oddělením GHMP uspořádali konferenci: *Setkání odborníků na téma zprostředkování umění nevidomým návštěvníkům*. (23. 1. 2017, Galerie hlavního města Prahy) Příspěvky s prezentacemi předneslo 12 odborníků z této oblasti (např. z organizací Tyfloservis, Hapestetika, Sirius, Tactus, Brailnet), do publika dorazilo cca 80 hostů (studentů speciální pedagogiky, galerijních edukátorů atd., speciálních pedagogů atd.). Celou akci zakončil koncert nevidomých studentů z Konzervatoře Jana Deyla a SŠ pro zřakově postižené.

V rámci Týdne uměleckého vzdělávání byly zrealizovány edukačním oddělením GHMP ve spolupráci s Národním ústavem pro vzdělávání (www.nuvv.cz) 4 semináře – *Setkání s pedagogy a se studenty pedagogického modulu Vysoké školy uměleckoprůmyslové + AVU nad obsahem edukativních programů GHMP a jejich vazbou na další tvůrčí činnost a vzdělávací obsah výtvarného oboru*. TUV probíhá vždy pod záštitou UNESCO, MŠMT, MK ČR atd., 2016, 2017, 2018, 2019

V rámci Týdne uměleckého vzdělávání byl zrealizován edukačním oddělením seminář GHMP v rámci *Setkání členů Asociace výtvarných pedagogů* (www.avepe.cz) v

GHMP. Součástí byla mj. cca hodinová prezentace vzdělávacích aktivit GHMP. TUV proběhl pod záštitou UNESCO, MŠMT, MK ČR atd., akce se konala 22. 5. 2017

Hlavní odborná činnost a profesní specializace

Jak již bylo naznačeno výše, mou hlavní odbornou činností je **vedení samostatného Edukačního oddělení GHMP + Odborné knihovny a čítárny GHMP a koncepce, organizace a realizace edukačních aktivit pro různé cílové skupiny – především pro všechny typy škol.** Této činnosti se věnuji v GHMP **intenzivně už 15 let (2005 – 2020)** a realizovala jsem **edukační aktivity již k cca 300 výstavám.**

Hlavní mojí specializací jsou **přesahy edukačních aktivit směrem k literatuře, písmu a textu** (díky mému studiu: VV na PdF UP + ČJ na FF UP).

Jsem předsedkyní Komory edukačních pracovníků Rady galerií ČR a cca 4 x ročně organizuji setkání členů KEP RG ČR.

Dále jsem členkou AVP (Asociace výtvarných pedagogů ČR) a České sekce INSEA (International Society fo Education through Art).

Byla jsem členkou mnoha pracovních skupin KEP RG ČR pod vedením PhDr. Alexandry Brabcové, v rámci nichž jsme mj. realizovaly i řadu dotazníků v galeriích po celé ČR, témata: standardizace muzeí a galerií se zaměřením na edukaci, znevýhodnění návštěvníci v muzeích a galeriích, vzdělávací strategie, nová pozice edukátora v katalogu prací apod., také jsem se za GHMP účastnila pracovních skupin Institutu plánování a rozvoje Magistrátu hl. m. Prahy k tzv. Metropolitnímu (strategickému) plánu hl. m. Prahy (téma: živé město) a nyní jsem v pracovní skupině k projektu IPR MHMP *Portál kulturní nabídky pro školy.*

Spolu s kolegy z edukačního oddělení GHMP realizujeme řadu odborných seminářů - např. ve spolupráci s Národním ústavem pro vzdělávání (Nyní NPI ČR – Národní pedagogický institut ČR) - s PaedDr. Markétou Pastorovou, účastníme se aktivně konferencí (i se zahraniční účastí) i mezinárodních projektů (např. v rámci

Erasmus+), realizujeme celostátní setkání Asociace výtvarných pedagogů AVP (už cca 2x, plánujeme další ročníky).

Praxe a stáže pro studenty z VŠ a SŠ (i ze zahraničí)

Cca 15 let realizují odborné praxe a stáže pro studenty SŠ a VŠ, jde o tyto typy praxí:

- praktikanti: studenti středních uměleckých škol v rámci povinné praxe (ročně cca 50 studentů z cca 7 středních uměleckých škol)
- praktikanti: VŠ studenti pedagogických fakult v rámci realizace modelových prohlídek
- studenti VŠ pedagogických a uměleckých v rámci náslechu
- stážisté: VŠ studenti pedagog. fakult, kt. realizují Letní výtvar. dílny v eko-ateliéru
- stážisté: zahraniční studenti na delší pobyt v rámci programů Erasmus + apod.
- dobrovolníci

Zahraniční stáže

Bologna, Italy: Centre of Alberto Manzi + University of Bologna

Termín stáže: 18. 9. 2017 – 22. 9. 2017

Stručný popis náplně stáže:

- zapojení do mezinárodního výzkumného edukačního projektu *App Your School* (více info o projektu viz výše)

akreditace projektu: 2016-1-IT02-KA201-024439

<http://www.appyourschool.eu/>

<http://eracr.cz/app-your-school/>

Aktivita, výstupy:

- aktivní účast na školení, workshopech, prezentacích a pracovních skupinách
- prezentace vlastních realizovaných edukačních aktivit v Galerii hl. m. Prahy

- v AJ v PowerPointu pro účastníky z 8mi zemí
- první koncepce - anotace „digitálních ateliérů“, modelových workshopů
- testování prvních vzorových „digitálních ateliérů“ společně se všemi účastníky
- přípravy pro realizaci a evaluaci „digitálních ateliérů“ (které pak byly následně realizovány v r. 2018 v ČR)

Bologna, Italy: Centre of Alberto Manzi + University of Bologna

Termín stáže: 12. 6. 2019 – 16. 6. 2019

Stručný popis náplně stáže:

- **zapojení do mezinárodního výzkumného edukačního projektu *App Your School*** (více info o projektu viz výše)

akreditace projektu: 2016-1-IT02-KA201-024439

<http://www.appyourschool.eu/>

<http://eracr.cz/app-your-school/>

Náplň stáže a program:

12. 6. Centrum Alberta Manziho: projektové setkání, příprava workshopů

13. 6. Univerzia v Bologni: Mezinárodní konference k projektu App Your School pro cca 80-90 edukátorů, učitelů a lektorů ze škol, muzeí, galerií, knihoven v Itálii (+ účastníky z 8mi zemí)

14. 6. Centrum Alberta Manziho: realizace českých digitálních ateliérů pro italské učitele a edukátory a pro účastníky z 8mi zemí.

15. 6. Centrum Alberta Manziho: Mezinárodní projektový meeting – prezentace české Národní konference (která se konala 06/06/2019 v Galerii hlavního města Prahy /Dům U Kamenného zvonu/ pro cca 80 českých učitelů a edukátorů)

16. 6. exkurze: návštěva nejvýznamnější galerie současného umění v Bologni: Mambo Gallery - Museo d'Arte Moderna di Bologna (<https://mambogallery.com/>), zaměření na témata digitálních ateliérů, snaha najít možnosti jejich konkrétní aplikace do galerijní edukace prostřednictvím těchto výstav.

Aktivity, výstupy:

- aktivní účast během workshopů a prezentací
- prezentace Českého digitálního ateliéru pro účastníky z 8mi zemí (učitelé ze škol, edukátoři z muzeí, galerií, knihoven, kulturních institucí)
- praktické testování tohoto Českého digitálního ateliéru s účastníky z 8mi zemí
- aktivní účast během mezinárodního projektového setkání, prezentace Národní konference
- publikace: Evropský manuál a Národní toolkit

Venice, Italy: La Biennale di Venezia

Termín stáže: 26/07/2019 - 12/08/2019

Stručný popis náplně stáže:

- pokračování a rozvíjení mezinárodního výzkumného edukačního projektu *App Your School* (více info o projektu viz výše)

akreditace projektu: 2016-1-IT02-KA201-024439

<http://www.appyourschool.eu/>

<http://eracr.cz/app-your-school/>

- výzkum prostřednictvím *Benátského bienále 2019*
(<https://www.labiennale.org/en/art/2019>)

Aktivity, výstupy:

- detailní výzkum výstav, uměleckých děl, instalací, autorů a prezentací za cílem vyhledávat výstavy a díla s těmito tématy: identita, auto-portrét (sebe-reflexe), portrét, kombinace obrazu a textu
- výzkum výstav, které byly součástí Benátského bienále (<https://www.labiennale.org/en/art/2019>) – Arsenale, Giardini a většina Národních pavilonů v celém městě, ale také dlouhodobé a krátkodobé i stálé výstavy v ostatních galeriích v Benátkách (například Guggenheim Venice, Palazzo Grassi, Museo Correr

atd.), výzkum byl zaměřený většinou na současné umění, ale částečně také na staré umění

- identifikace edukačního potenciálu těchto oblastí a navrhování možností, jak využívat variace a modifikace digitálního ateliéru „Autoportrét a identita – sebereflexe vlastní identity vyjádřená obrazem (fotografií) a textem“ (s využitím všech důležitých vědomostí z projektu App Your School)
- hlavní výstup: studie a text (seminární text) o tomto výzkumu: popis výstav s těmito tématy + koncepty edukačních aktivit inspirovaných těmito výstavami + výběr fotek z těchto výstav + koncepty aplikování a uplatnění projektu App Your School v galerijní edukaci (inspirace pro další podobné projekty)
- prezentace přímého propojení s projektem App Your School – podpora smyslu, efektivnosti a užitečnosti projektu App Your School (může to být také uplatněno na specifických výstavních projektech v České republice a v zahraničí)

Výroční zprávy GHMP – kapitoly o edukaci v GHMP

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2007

http://ghmp.cz/data/files/Vyrocní_zprava_2007.pdf

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2008

http://ghmp.cz/data/files/Vyrocní_zprava_2008.pdf

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2009

http://ghmp.cz/data/files/Vyrocní_zprava_2009.pdf

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2010

http://ghmp.cz/data/files/Vyrocní_zprava_2010.pdf

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2011

http://ghmp.cz/data/files/Vyrocní_zprava_2011.pdf

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2012

http://ghmp.cz/data/files/Vyrocní_zprava_2012.pdf

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2013

http://ghmp.cz/data/files/Vyrocní_zprava_2013.pdf

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2014

<http://ghmp.cz/data/files/VyrocníZprava-2014-GHMP.pdf>

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2015

<http://ghmp.cz/data/files/Vyrocnizprava-2015-GHMP.pdf>

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2016

<http://ghmp.cz/data/files/Vyrocnizprava-2016-GHMP.pdf>

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2017

http://www.ghmp.cz/data/files/Vyrocnizprava-2017-GHMP_NaWeb_o.pdf

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2018

http://www.ghmp.cz/data/files/VY%CC%81ROC%CC%8CNI%CC%81_ZPRA%CC%81VA_GHMP_2018.pdf

Výroční zpráva Galerie hl. města Prahy 2019

http://www.ghmp.cz/data/files/Vy%CC%81roc%CC%8Cni%CC%81_zpra%CC%81va_2019_komplet_OK_pdf.pdf

F/ Zhodnocení výsledků pro vědní obor a praxi

Jak již bylo naznačeno, v práci by měla být podpořena, dokázána a doložena teze – hypotéza, že **tento druh uměleckého projevu a především interdisciplinarita i projektový typ výuky mají významný vzdělávací potenciál, přínos a pozitivní dopad.** Formou zprostředkovávání tohoto typu umění edukačními aktivitami a vhodnými metodami dochází nejen **k rozvíjení vnímání vizuality (vizuální gramotnost) a podpoření pozitivního vztahu k umění** obecně, ale i **k podpoře a posilování vnímání obsahových aspektů díla (literární gramotnost).** V souvislosti s formální i obsahovou prací s textem lze do výuky smysluplně, citlivě a vyváženě zapojit nová média (s ohledem na všechna jejich pozitiva, ale i negativa a úskalí) tak, aby **efektivně zprostředkovala žákům kvalitní obsah a podpořila kreativní a kritické myšlení i digitální a mediální gramotnost.** Rozvíjí se zde účinně i **stěžejní klíčové kompetence žáků.** Prostřednictvím překračování hranic uměleckých oblastí lze efektivně zapojit některé **inovativní a progresivní prostředky** (např. již zmíněná nová média a technologie), **metody a cesty, jak dětem, žákům a studentům lépe zpřístupnit umění.** Mezioborovost je také **přínosná svými možnostmi nahlížet na věc z více úhlů pohledu** – optikou různých oborů a oblastí. Konkrétně v tomto případě mohou studenti lépe pochopit významový obsah (myšlenkovou rovinu díla) skrze obraz (vizuální stránku díla) a naopak. **Ač se interdisciplinarita zkoumá už řadu let, její fungování v edukaci ve školách i galeriích je stále živé, proměnlivé a v neustálém progresivním vývoji,** proto má smysl toto zkoumání neustále prohlubovat. Obzvláště v současné době se hledají nejefektivnější cesty, způsoby a metody, jak propojit interdisciplinaritu s intermedialitou a využít smysluplně nová média, inovativní technologie, sociální sítě, počítačové programy a mobilní aplikace k zprostředkování kvalitního vzdělávacího obsahu. Touto problematikou v souvislosti s propojením obrazu a písma v umění a galerijní edukaci se právě tato práce zabývá. V tom by mělo být její **těžiště a největší přínos.**

Pokud bychom volně parafrázovali některé myšlenky **S. E. Weila, amerického odborníka na galerijní edukaci a vysokoškolského pedagoga, který působil v mj. Hirshornově muzeu ve Washingtonu, tak 19. st. bylo stoletím sbírek, 20. st. stoletím výstav a 21. st. by se mělo stát stoletím zprostředkování umění, interpretace a edukace.** Protože se galerijní edukace v současné době evidentně dostává do popředí a

zájem o zprostředkování umění začíná být v mnoha případech vyšší než o samotné koncepty výstav, je důležité tomuto tématu **věnovat velkou pozornost a zkoumat do hloubky některá nosná témata**, kterými určitě **edukační potenciál setkání písma a obrazu v galerijní edukaci** je. Jeho význam **roste i s rozvojem nových technologií a médií**, kde se fúze těchto dvou oblastí také intenzivě odehrává, proto je nutné reflektovat i aktuální trendy a reagovat na ně vývojem nových efektivních metod a postupů.

Jak bylo průběžně **vyhodnocováno v jednotlivých kapitolách a v dílčích i souhrnných výsledcích rozsáhlého dotazníkového šetření**, podařilo se z mnoha úhlů pohledu **prozkoumat edukační potenciál setkání písma a obrazu i nalézt způsoby pro jeho efektivní využití a uplatnění v galerijní edukaci**. Bylo **identifikováno, doloženo, ověřeno i potvrzeno, že interdisciplinární projekty** (především na téma obraz a písmo) **mají pozitivní vzdělávací dopad a prostřednictvím nich lze zprostředkovat kvalitní vzdělávací obsah**.

Mezi pozitivní výsledky výzkumu je možné řadit i **odborné články, texty a prezentace na konferencích na toto téma**, které vznikly v průběhu doktorského studia i v přípravné fázi během vlastní praxe (viz kompletní soupis v příloze disertační práce). **Velmi důležité bylo také zapojení do velkého mezinárodního akreditovaného edukačního vědecko-výzkumného projektu *App Your School***, jehož **podstatou** byl také výzkum **interdisciplinarity a intemediality v edukaci**. Jak již bylo zmíněno výše, významnými výstupy jsou **mezinárodní metodické příručky *Evropský manuál*** (v angličtině) a ***Národní toolkit*** (v 8 národních jazycích) s příklady 40 tzv. digitálních ateliérů s konkrétními postupy a návrhy, jak **smysluplně realizovat interdisciplinární a intermediální projekty k zprostředkování kvalitního vzdělávacího obsahu**. Osobně koncipovaný interdisciplinární workshop (digitální ateliér) ***Autoportrét a identita / vyjádření vlastní identity kombinací textu a obrazu*** byl vybrán, **představen a citován v 5 národních toolkittech** (Portugalska, Řecka, Polska, Litvy a Turecka) **v 5 národních evropských jazycích** (portugalština, řečtina, polština, litevština, turečtina) + **v tzv. *Evropském manuálu*** (v angličtině) a **v *Národním toolkitu*** (v češtině).

Celý výzkum by měl být přínosem pro obory **galerijní edukace a výtvarná pedagogika – pro praxi i teorii**. Byly **zmapovány způsoby, metody, techniky, materiály, témata a náměty v souvislosti s tímto zaměřením – setkáním obrazu a písma**. V rámci galerií byly díky odpovědím edukátorů **zmonitorovány projekty a výstavy na toto téma, ke kterým byly realizovány edukační aktivity**.

Bylo upozorněno na to, že tyto interdisciplinární edukační aktivity mohou velmi efektivně rozvíjet mnoho typů gramotností, schopností a dovedností i několik typů myšlení. Mohou být úspěšně navázány na Rámcové vzdělávací programy a smysluplně rozvíjeny v rámci další výuky. Mohou mít i významný společenský přesah – od ekologie a environmentu, přes sociální až po politická témata (konkrétně - viz detailnější verze vyhodnocení dotazníků v příloze).

Tento výzkum by se mohl stát základem pro případnou budoucí metodickou příručku pro výtvarné pedagogy a galerijní edukátory na toto téma.

Podařilo se tedy následovat záměr práce a zmapovat, popsat i analyzovat aktuální stav využívání edukačního potenciálu propojení obrazu a písma v galerijní edukaci. V rámci možností byla maximálně naplněna i snaha vytěžit co nejvíce relevantních informací ke zkoumanému tématu především z oblasti praxe (galerijní edukátoři, výtvarní pedagogové i vlastní praxe), ale i teorie – odborné zdroje a literatura. Téma výzkumu se podařilo zasadit do kontextu galerijní edukace i do širších a badatelsky rozvinutých pedagogických i kunsthistorických souvislostí. Ukázalo se, že kombinace pedagogického a kunsthistorického výzkumu je pro toto téma ideální.

Byly splněny v podstatě všechny vytyčené výzkumné cíle. Byla zmapována současná situace v galerijní edukaci i výtvarné pedagogice ohledně využití potenciálu propojení obrazu a písma. Na základě výpovědí respondentů i díky vlastní praxi bylo doloženo a prokázáno, že edukační potenciál v této oblasti všichni zúčastnění vnímají, i když se ukázalo, že tu podstatné rezervy stále jsou a že by byla vítána oběma skupinami respondentů metodická příručka na toto téma, která by jim mohla ukázat konkrétní cesty a způsoby, jak tento potenciál ještě efektivněji využít.

Byly také navrženy některé nové metody a postupy, jak toto téma uchopit. Bylo také upozorněno na další možnosti širokého využití fúze obrazu a písma v galerijní edukaci i výtvarné pedagogice.

Podařilo se zodpovědět hlavní stanovené výzkumné otázky: aktuální stav je příznivý, edukátoři využívají edukační potenciál spojení obrazu a písma poměrně intenzivně. Používají k tomu velmi širokou škálu metod, postupů, technik, materiálů a zprostředkovávají tak mnoho důležitých témat. Příležitostně (v rámci možností, aktuálních podmínek a vybavení) zapojují i nová média a technologie. Některé otázky v dotazníku učitele přirozeně motivovaly k uvědomění si, jaké

všechny schopnosti, vědomosti a dovednosti rozvíjí interdisciplinární projekty tohoto typu (se zaměřením na obraz a písmo) a že je lze smysluplně zapojit do RVP. Vyplňováním si respondenti také uvědomili, **kolik již projektů na toto téma zrealizovali a že mnohé z nich měly i společenský přesah.** Také předvedli kapacitu své vlastní fantazie a kreativity – tzn., **kolik konceptů pro budoucí aktivity na toto téma by dokázali navrhnout.**

Právě tzv. „digitální ateliér“, který vyváženě kombinuje interdisciplinaritu a intermedialitu s tradičními přístupy za využití nových metod, by bylo možné uplatnit ve výuce jako nový formát a nový pedagogický model. V potvrzení edukačního potenciálu setkání písma a obrazu a především v ověření i doložení přínosu, dopadu a fungování tohoto nového přístupu (prostřednictvím vlastní rozsáhlé praxe /15 let jako edukátorka v Galerii hl. m. Prahy, koncepce a realizace edukačních aktivit k cca 300 výstavám v 7 budovách GHMP/, **skrze analýzu výsledků dotazníků pro celkem 239 respondentů /výtvarných pedagogů + galerijních edukátorů/ a díky zapojení do velkého akreditovaného mezinárodního výzkumného edukačního projektu *App Your School***), by měly spočívat objektivnost, přínos a smysl této práce.

Výzkum tedy dospěl k závěru, jehož podstata je vystižena v názvu závěrečné kapitoly disertační práce. **Setkání a propojení písma a obrazu (textu) může fungovat jako významný inspirační zdroj, ale také jako zprostředkovatel kvalitního vzdělávacího obsahu a platforma pro efektivní vzdělávání v galerijní edukaci i výtvarné pedagogice.**

G/ Seznam použitých zdrojů + prostudované literatury

- ACTON, MARY: *Learning to Look at Modern Art*. London, Routledge 2004.
- AGREST, DIANA I.: „Design versus ne-design“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 41–46.
- ARBANOVÁ, LINDA: „Možné přístupy k filmu ve výchovně vzdělávacím procesu.“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- ARBANOVÁ, LINDA: „Hledání vzájemných vztahů filmu a výtvarné výchovy.“ In: Kol. autorů: *Mezi viděním a věděním (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2009.
- ATKINSON, DENNIS: *Art in Education: Identity and Practice*. Boston, Academic Publishers 2002.
- BABYRÁDOVÁ, HANA: „Audiovizualita, společnost a výtvarná výchova.“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- BABYRÁDOVÁ, HANA: „Digitální technologie – umění – výchova a „kůže přírody“ ve „virtuální ruce“.“ In: Kol. autorů: *Výtvarná výchova ve světě současného umění a technologií I. / Využití ICT a dalších nových přístupů ve výtvarné výchově (sborník příspěvků)*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.
- BABYRÁDOVÁ, HANA: „Environmentální aspekty výtvarné výchovy v prostředí školy a ve veřejném prostoru aneb umělecká výchova uvnitř instituce existenciálně přesahující do vnějšího prostoru.“ In: Babyrádová, Hana a kol.: *Uvnitř a vně: sociální a edukativní aspekty výtvarné tvorby v prostředí školy a ve veřejném prostoru*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.
- BABYRÁDOVÁ, HANA: „Fenomén „výtvarná výchova“ v pojetí Jiřího David“ In: David, Jiří: *Století dítěte a výzva obrazů*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- BABYRÁDOVÁ, HANA: „Hovory nejen s knihami (krátké zamyšlení nad smyslem disertačních prací)“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- BABYRÁDOVÁ, HANA: *Interakce: výzkum kazuistik výtvarných prací v arteterapii a jeho aplikace v praktické metodologii. Interactions: Case Studies of Art Works Created*

in Art Therapy Sessions and Their Implications for Practical Methodology. Brno, Masarykova univerzita, 2009.

BABYRÁDOVÁ, HANA: „Nové proudy ve výtvarné výchově.“ In: Babyrádová, Hana, Grecmanová, Helena a Exler, Petr.: *Škola muzejní pedagogiky 4*. 1. vyd. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

BABYRÁDOVÁ, HANA: „(Nejen) výtvarný projekt ve vysokoškolské přípravě budoucích učitelů výtvarné výchovy.“ In: Babyrádová, Hana, Šobáňová, Petra a kol.: *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2015.

BABYRÁDOVÁ, HANA: *Rituál, umění a výchova*. Brno, Masarykova univerzita 2002.

BABYRÁDOVÁ, HANA: „Svět teenagera a současný výtvarná tvorba.“ In: Kol. autorů: *Rámcové vzdělávací programy a výtvarná výchova / symposium České sekce INSEA*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni 2004.

BABYRÁDOVÁ, HANA: *Výtvarná dílna*. Brno, Masarykova univerzita, Triton. 2005.

BABYRÁDOVÁ, HANA A HORÁČEK, RADEK. *Z poznámkových bloků disertačních prací: veřejný diskurz výtvarného umění, aneb aktuálně k výtvarnému umění a k výtvarné výchově*. Brno, Nakladatelství Masarykovy univerzity, 2012.

BABYRÁDOVÁ, HANA A KOL.: *Mezi viděním a věděním. Between seeing and knowing: sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova pořádaného 9.9.2009 na Katedře výtvarné kultury PF UJEP v Ústí nad Labem*. Ústí nad Labem, Univerzita J.E. Purkyně, 2009.

BABYRÁDOVÁ, HANA A KOL.: *Meziprostory. Interspaces. Zwischenräume*. Brno, Masarykova univerzita, 2013.

BABYRÁDOVÁ, HANA A KOL.: *Uvnitř a vně: sociální a edukativní aspekty výtvarné tvorby v prostředí školy a ve veřejném prostoru*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2014.

BABYRÁDOVÁ, HANA A KOL.: *Trasy: výzkum historických a inovativních aspektů umění a edukace*. Vydání první. Brno, Masarykova univerzita, 2014.

BABYRÁDOVÁ, HANA, ŠOBÁŇOVÁ, PETRA A KOL.: *Téma - akce - výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2015.

BABYRÁDOVÁ, HANA, GRECMANOVÁ, HELENA A EXLER, PETR.: *Škola muzejní pedagogiky 4*. 1. vyd. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.

BALEKA, JAN: *Výtvarné umění, výkladový slovník*. Praha, Academia 1997.

- BARBORKA, ZDENĚK: „Poznámky k metodě“ In: Grögerová Bohumila a Hiršal Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 48 – 56.
- BARGEMAN, MARIANNE G.: „User Involvement and Active Participation in Everyday Lives of Children and Young People (a practical approach).“ In: Kol. autorů: *Evropské přesahy muzejní edukace (sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia)*. Plzeň, Západočeské muzeum 2015.
- BAROŇOVÁ, LENKA: „Nové cesty typografie“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- BARTOŇKOVÁ, LUCIE: „Rozlomené umění moderní doby. Ikona – znovunalézání náboženského obrazu“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- BARTŮŇKOVÁ, ROMANA: „Zprostředkování výtvarného umění a zážitku z tvorby dětem ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- BAUDRILLARD, JEAN: „Modely a série“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 67–70.
- BAUER M., UTE: *Education, Information, Entertainment*. Wien, Selene 2001.
- BAUMANN, FELIX ANDREAS: *Text Buchstabe Bild*. Zürich, Zürcher Kunstgesellschaft 1970.
- BAWOROWSKA, BARBARA: *Czeska i slovacka poezja konkretna*. Wroclaw, Muzeum Narodowe 1976.
- BELZ, HORST A SIEGRIST, MARCO: *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha, Portál 2001.
- BERGER, JOHN: „Reklamní obrazy“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 137–140.
- BLÁHA, JAROSLAV A BLÁHOVÁ TEREZA: „Výtvarná výchova v mezioborových souvislostech.“ In: Skřivanová, Věra Ua kol.: *Pedagogika umění - umění pedagogiky, aneb, Přínos oboru výtvarná výchova ke všeobecnému vzdělávání*. Ústí nad Labem, UJEP 2014.
- BRABCOVÁ, ALEXANDRA: *Brána muzea otevřená*. Praha, Open Society Fund 2003.

- BRANZI, ANDREA: „Italský paradox“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 147–152.
- BRANZI, ANDREA: „Jsme primitivové“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 83–86.
- BROŽKA, PETR: „Pozice 3D technologie a její vizuality v aktuálním kulturním diskurzu“ In: Kol. autorů: *Výtvarná výchova ve světě současného umění a technologií I. / Využití ICT a dalších nových přístupů ve výtvarné výchově (sborník příspěvků)*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.
- BUCIOVÁ, OLGA: „Pouliční umění: od aktivismu k reklamě“ In: Horáček, Radek, Křepela, Pavel a Babyrádová, Hana: *Veřejný diskurs výtvarného umění*. Brno, Masarykova univerzita, 2010.
- BUCKLEY, CHERYL: „Vyrobeno v patriarchátu: k feministické analýze žen a designu“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 153–156.
- BUDDEUS, ONDŘEJ A MAGIDOVÁ, MARKÉTA: *Třídít slova: literatura a konceptuální tendence 1949-2015*. Praha, Tranzit 2015
- BULÍNOVÁ, KATEŘINA: „Vizuální poezie (I)“ *Tvar (příloha)*, 2003, č. 6, s. 3–31.
- BULÍNOVÁ, KATEŘINA: „Vizuální poezie (II)“ *Tvar (příloha)*, 2003, č. 7, s. 3–31.
- BURDA, VLADIMÍR: „Jiří Kolář“ *Dialog*, 1969, č. 5, s. 26–29.
- BURDA, VLADIMÍR: „Lyrické body a přímky“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 137.
- BURDA, VLADIMÍR: „Mezi poezií a výtvarnictvím“ *Plamen*, 11 (1969), č. 3, s. 60–61.
- BURDA, VLADIMÍR: „O vizuální poezii“ *Literární noviny*, 15 (1966), č. 31, s. 4–5.
- BURDA, VLADIMÍR: „Poezie nového vědomí“ (rozhovor s J. Hiršalem a B. Grögerovou) *Literární noviny*, XVI (1967), č. 22, s. 4–5.
- BURDA, VLADIMÍR: „Pragmatická a estetická funkce psacího stroje“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 162.
- BURDA, VLADIMÍR: „Slovoobraz / závěsná báseň“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 161.
- BURDA, VLADIMÍR: „Styky a průniky“ *Výtvarné umění*, 1969, č. 6, s. 277–283.

- BURDA, VLADIMÍR: „Typogramy“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 161.
- BURDA, VLADIMÍR: „V konfrontaci“ *Sešity pro mladou literaturu*, 1969, č. 28, s. 53.
- CAPOUCHOVÁ, NINA: *Jednotný vizuální styl / Corporate Identity* (diplomová práce). Praha, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 2010.
- CARLI, MARIANNA: „Children’s Museums: When Place Matters Explora, a case history.“ In: Kol. autorů: *Evropské přesahy muzejní edukace (sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia)*. Plzeň, Západočeské muzeum 2015.
- CERNIKIENE, GINTARE: „Comparative Analysis of Good Practices“ In: Coll. of Authors: *European Manual*, Bologna, Zaffiria 2019, s. 59–88.
- CIKÁNOVÁ, KARLA: *Kreslete s námi*. Praha, Aventinum 1992.
- CIKÁNOVÁ, KARLA: *Malujte s námi*. Praha, Aventinum 1993.
- CIKÁNOVÁ, KARLA: *Objevujte s námi textil*. Praha, Aventinum 1995.
- CIKÁNOVÁ, KARLA: *Objevujte s námi tvar*. Praha, Aventinum 1995.
- CIKÁNOVÁ, KARLA: *Tužkou, štětcem, myší*. Praha, Aventinum 1998.
- CIMALA, MICHAL: „Černý Petr“ In: Kol. autorů: *Trafology*. Praha, Trafačka 2015.
- CINNAMON, CATLIN-L. A KLINGER, STACY: *Interpretation, Education, Programs and Exhibits*. Lanham, AltaMira Press 2012.
- CÍSAŘ, KAREL: „Archivy současného umění“ In: Kol. autorů: *Po sametu současné čes.umění s přesahy do minulosti*. Praha, Arbor Vitae 2009.
- CÍSAŘ, KAREL: „Pojmové osoby. K filmovým instalacím Jána Mančušky“ In: Kol. autorů: *Ján Mančuška*. Praha, Tranzit 2015.
- CLIFFORD, JAMES: „O sběratelství umění a kultury“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 87–92.
- COLL. OF AUTHORS: *Art School (propositions for the 21st century)*. Cambridge, MIT Press 2009.
- COLL. OF AUTHORS: Banksy / *Wall and Piece*. London, Random House UK Ltd. 2005.
- COLL. OF AUTHORS: *Educating Artists for The Future: Learning at the Intersections of Art, Science, Technology and Culture*. Bristol, Intellect 2008.
- COLL. OF AUTHORS: *European Manual – App Your School*. Bologna, Zaffiria 2019.
- COLL. OF AUTHORS: *Handbook of Research and Policy in Art Education*. Mahwah, National Art Education Association 2004.

COLL. OF AUTHORS: *Images and Identity: Educating Citizenship through Visual Arts*. Bristol, Intellect 2013.

COLL. OF AUTHORS: *International Dialogues about Visual Culture, Education and Art*. Bristol, Intellect 2008.

COLL. OF AUTHORS: *Improving Visual Arts Education*. Santa Monica, J. P. Getty Museum 1993.

COLL. OF AUTHORS: *Issues in Art and Design Teaching*. London, RoutledgeFalmer 2003.

COLL. OF AUTHORS: *It's All About Mediating: Outlining and Incorporating the Roles of Curating and Education in the Exhibition Context*. Cambridge, Scholars Publishing 2013.

COLL. OF AUTHORS: *Journal for Learning through the Arts*. Irvine, Center for Learning Through the Arts, University of California 2005.

COLL. OF AUTHORS: *Journal of Cultural Research in Art Education*. Tallahassee, United States Society for Education through Art 2002.

COLL. OF AUTHORS: *Mediterranean Art and Education: Navigating Local, Regional and Global Imaginaries through the lens of the Arts and Learning*. Rotterdam, Sense Publishers 2013.

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Finland*. Helsinki, Kuopion Kaupunki, Savoniakonsortio 2019.

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Greece*. Athens, Karpos 2019.

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Italy*. Rimini, Zaffiria Network 2019.

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Lithuania*. Vilnius, Edupro Network 2019.

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Poland*. Warsaw, Fundacja Nowoczesna Polska 2019.

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Portugal*. Lisbon, AENIE – The National Association of Educational Innovation and Inclusion in Schools 2019.

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Turkey*. Ankara, Esenler Ilce Milli Egitim Mudurlugu/Esenler District Education Authority 2019.

COLL. OF AUTHORS: *Perspectives on Art Education: Conversations across Cultures*. Berlin, De Gruyter 2015.

COLL. OF AUTHORS: *Research in Art & Design Education: Issues and Exemplars*. Bristol, Intellect 2008.

COLL. OF AUTHORS: *Research Informing the Practice of Museum Educators: Diverse Audiences, Challenging Topics and Reflective Praxis*. Rotterdam, Sense Publishers 2015.

COLL. OF AUTHORS: *School Arts Magazine*. Worcester, The Davis Press.

COLL. OF AUTHORS: *Studies in Art Education*. Philadelphia, Taylor and Francis Group 2016.

CROMMELIN, LIESBETH: *Klankteksten – Konkrete poezie – Visuele teksten*. Amsterdam, Stedelijk museum 1971.

CROZIER, RAY: „Vyráběné požitky“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 167–170.

ČERMÁKOVÁ, BLANKA: *Metropolis*. Praha, DOX 2010.

ČERMÁKOVÁ, BLANKA: „Trafčka forever“ In: Kol. autorů: *Trafology*. Praha, Trafčka 2015.

ČERNÁ, KATEŘINA: „Ani den bez graffiti“ In: Kol. autorů: *Names*. Praha, Trafčka 2008.

DAVID, JIŘÍ: *Ladislav Novák*. Pardubice, Východočeská galerie 1991.

DAVID, JIŘÍ: *Století dítěte a výzva obrazů*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

DAVID, JIŘÍ: *Výtvarná výchova jako duchovní a smyslový fenomén*. Polička, Fantisk 1993.

DANIEL, LADISLAV: „Vidět nebo vědět? (Má smysl mluvit o umění?)“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

DANIELOVÁ, MIROSLAVA: „Malý objekt, velký svět“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

DE CAMPOS, AUGUSTO: „Konkrétní poezie.“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Slovo, písmo, akce, hlas*. Praha, Československý spisovatel 1967, s. 74–75.

DEGGES-WHITE, SUZANNE A COLON, BONNIE R.: *Expressive Arts Interventions For Schools Counselors*. New York, Springer Publishing Company 2015.

DĚCKÁ, HANA: „Faktor motivace v interdisciplinárním propojení výtvarné výchovy s výukou cizích jazyků.“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

- DĚDINOVÁ, TEREZA: „Písmo obrazů – obrazy z písma / Česká vizuální poezie.“ In: Horáček, Radek a Dědinová, Tereza: *Fenomén kniha: výtvarná výchova a umění knihy*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- DEMPSEYOVÁ, AMY: „Lettrismus“ In: *Umělecké styly, školy a hnutí*. Praha, Slovart 2002, s. 192–193.
- DÉSANGES, GUILLAUME: „Ján Mančuška: Chybějící část“ In: Kol. autorů: *Ján Mančuška*. Praha, Tranzit 2015.
- DORFLES, GILO: *Proměny umění*. Praha, Odeon 1956.
- DORN, CHARLES M: *Assessing Expressive Learning: a Practical Guide for Teacher – Directed, Authentic Assessment in K-12 Visual Arts Education*. Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates, 2004.
- DORMER, PETER: „Ideální svět Vermeerovy krajčářky“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 73–78.
- DORMER, PETER: „Jazyk a praktická filozofie řemesla“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 97–102.
- DOUGLAS, CAROLINE: *Supernova*. Praha, British Council 2005.
- DREWS, JÖRG: *Visuelle Poesie der Siebziger Jahre*. Gelsenkirchen – Buer, Kunstverein Gelsenkirchen 1978.
- DRYJE, FRANTIŠEK: „Neuctivá pozornost“ In: *Česká koláž*. Praha, Gallery 1997, s. 123–127.
- DUFFY, FRANCIS M.: *Dream! Create! Sustain!* Lanham, Rowman and Littlefield Education 2010.
- DVOŘÁK, JAN: „Projekty typu site specific v procesu zdivadelňování divadla“ In: Václavová, Denisa + kol. autorů: *Site specific*. Praha, Pražská scéna, 2008.
- DVOŘÁK, TOMÁŠ: *Kapitoly z dějin a teorie médií*. Praha, Vědecko-výzkumné pracoviště AVU 2010.
- DYTRTOVÁ, KATEŘINA: „Strategie a postupy médií jako téma“ In: Kol. autorů: *Výtvarná výchova ve světě současného umění a technologií I. / Využití ICT a dalších nových přístupů ve výtvarné výchově (sborník příspěvků)*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.
- DYTRTOVÁ, KATEŘINA: „Vizuální a hudební symbolické systémy“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

DYTRTOVÁ, KATEŘINA: „Výtvarná výchova zapletená ve významech soudobé společnosti. Tvorba, text, význam a kontext“ In: Skřivanová, Věra Uhl a kol.: *Pedagogika umění – umění pedagogiky, aneb přínos oboru výtvarná výchova ke všeobecnému vzdělávání*. Ústí nad Labem, UJEP, 2014.

ECO, UMBERTO: „Dvě skupiny předmětů“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 71–72.

ECO, UMBERTO: *Meze interpretace*. Praha, Karolinum 2004.

ELFMARKOVÁ, ŠÁRKA: „Jak zkoumat neurčitost v umění“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

EXISTS 333: „Praha je království temnot“ In: Kol. autorů: *Kmeny*. BiggBoss, Yinachi 2011.

FALCONI, ALESSANDRA: „Digital Atelier and the Design of ICT in Secondary Schools“ In: Coll. of Authors: *European Manual*, Bologna, Zaffiria 2019, s. 81–89.

FALCONI, ALESSANDRA: „The App Your School Project“ In: Coll. of Authors: *European Manual*, Bologna, Zaffiria 2019, s. 8–16.

FASTREZ, PIERRE: „The Never-ending Story of Students Abilities“ In: Coll. of Authors: *European Manual*, Bologna, Zaffiria 2019, s. 113 –120.

FIEDLEROVÁ, LENKA, BARTOŇKOVÁ LUCIE A SVÁTKOVÁ BARBORA: „Teaching Is Organic“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

FILA, RUDOLF: „Odlišnosti podobných“ *Ateliér*, 10 (1997), č. 10, s. 16.

FÍŠER, ZBYNĚK: „Kreativní kurz na vysoké škole“ In: kol. autorů: *Umění v dialogu s veřejností – sborník z mezinárodního sympozia o zprostředkování současného umění*. Brno, Dům umění města Brna 1999.

FÍŠER, ZBYNĚK: „Přesahy galerijních animací“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.

FÍŠER, ZBYNĚK, HAVLÍK VLADIMÍR A HORÁČEK, RADEK: *Slovem, akcí, obrazem: příspěvek k interdisciplinaritě tvůrčího procesu*. Brno, Masarykova univerzita 2010.

FIEDLEROVÁ, LENKA, BARTOŇKOVÁ LUCIE A SVÁTKOVÁ BARBORA: „Teaching Is Organic“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

- FLOOD, ADELE: *Common Threads: a Discursive Text Narrating Ideas of Memory and Artistic Identity*. Newcastle, Cambridge Scholars Publishing, 2014.
- FLOOD, A. „Mind the Gap“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- FLUSSER, VILÉM: „Ne-věc“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 53–56.
- FOLDYNOVÁ, ADÉLA: „Angažované umění ve veřejném prostoru“ In: Kol. autorů: *Pouliční umění / Teorie na ulici*. Praha, Interaktiv 2008.
- FOLDYNOVÁ, ADÉLA: „Ulice jako kolbiště a pole střetu zájmů aneb Street art, reklama a guerilla communication“ In: Kol. autorů: *Pouliční umění / Teorie na ulici*. Praha, Interaktiv 2008.
- FORET, MARTIN: „Mezi slovem a obrazem: O možnostech a relevanci rozlišení a komplexitě vztahů v tzv. sémioticky heterogenních komunikátech“ In: Schneider, Jan a Krausová, Lenka: *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.
- FORTY, ADRIAN: „Design, designéri a literatura o designu“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 79 – 82.
- FOSTER, HAL: „Design a zločin“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 103–108.
- FREISELEBEN, ZDENĚK: *Obrazy slov*, Památník národního písemnictví, Praha 2008.
- FREMLOVÁ, VENDULA: „Země snivců“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- FUČÍK, BEDŘICH: *Čtrnáctero zastavení*. Praha, Arkýř/Melantrich 1992.
- FULKOVÁ, MARIE: *Diskurz umění a vzdělávání*. Praha, H+H 2001.
- FULKOVÁ, MARIE: „Některá teoretická a metodologická východiska výzkumu ve výtvarné výchově“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- FULKOVÁ, MARIE A KOL.: *Galerijní a muzejní edukace 1*. Praha, UK + UMP 2012.
- FULKOVÁ, MARIE A KOL.: *Galerijní a muzejní edukace 2*. Praha, UK + UMP 2013.
- FULKOVÁ, MARIE, NOVOTNÁ, MARIE: *Výtvarná výchova pro 6. a 7. ročník základní školy a víceletá gymnázia*. Praha, Fortuna 1999.

- FULKOVÁ, MARIE, NOVOTNÁ, MARIE: *Výtvarná výchova pro 8. a 9. ročník základní školy a víceletá gymnázia*. Praha, Fortuna 1997.
- FULKOVÁ, MARIE - SLAVÍK JAN. *Výtvarná výchova*. Praha, Fortuna 1997.
- FULKOVÁ, MARIE - SLAVÍK, JAN. *Výzkum a teorie edukačního procesu – slepá skvrna výtvarné výchovy?* In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- GAJDOŠ, ROMAN: „Projekcia lingvistického myslenia do výtvarného umenia súčasnosti.“ In: Schneider, Jan a Krausová, Lenka: *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.
- GALAJDOVÁ, KATARÍNA: „Náhľad do tvorby diskurzu o výtvarnej výchove“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- GALAJDOVÁ, KATARÍNA: „Výnimočnost' v sebe zahrňa zmenu intenzity pohybu – nič nové“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- GAPPMAYR, HEINZ: *Pavel Rudolf a Jiří Valoch*. Wien, Galerie Peter Lindner 1992.
- GAVALIER, PETER: „Intermediálna literárno-filmovo-výtvarná komunikácia“ In: Schneider, Jan a Krausová, Lenka: *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.
- GAVORA, PETER. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno, Paido, 2000.
- GAVORA, PETER: *Výzkumné metody v pedagogice. Příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno, Paido, 1996.
- GOJNÁ, KAMILA. „Spontaneita. K problematice výtvarného projevu dospívajících“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- GOMBRICH, ERNST HANS: *Umění a iluze*. Praha, Odeon 1985.
- GOMRINGER, EUGEN: „Od verše ke konstelaci“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Slovo, písmo, akce, hlas*. Praha, Československý spisovatel 1967, s. 46–48.
- GÓRECKA-O'CONNOR, DOROTA: „Digital atelier from a Teacher's Perspective“ In: Coll. of Authors: *European Manual*, Bologna, Zaffiria 2019, s. 135–140.
- GRAND, EVA LE: „Difrakční struktury aneb Koláž jako „fenomenologická metafora“ světa“ *Aluze*, 2001, č. 2, s. 30–39.
- GRÖGEROVÁ, BOHUMILA: „Počátky a vývoj konkrétní a vizuální poezie“ In: *Báseň, obraz, gesto, zvuk: Experimentální poezie 60. let*. Praha, PNP 1997, s. 15–21.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA: „Z rukopisu, 4x3 civilizační témata“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 244–248.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: „Česká poezie textů“. LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95, 30/c/6

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: „Český básnický experiment“ *Tvář*, 2 (1965), č. 1, s. 4–5.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: *Experimentální poezie*. Praha, Odeon 1967.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: *JOB – BOJ*. Praha, Československý spisovatel 1968.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: „Konkrétní poezie a její teoretické předpoklady“. LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95, 30/c/6.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: *Let let. Pokus o rekapitulaci*. Praha, Mladá fronta 1994.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: „Poezie“ *Dialog*, 1968, č. 3, s. 29–34.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: „Poezie textů“. LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95, 30/c/6.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: „Přednáška o filosofii jazyka, statistické estetiky a současném literárním experimentu“ In: *Akce, slovo, pohyb, prostor*. Praha, GHMP 1996, s. 226–257.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: *Slovo, písmo, akce, hlas*. Praha, Československý spisovatel 1967, s. 46–48

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: *Vrh kostek. Česká experimentální poezie*. Praha, Torst 1993.

GRÖGEROVÁ, BOHUMILA A HIRŠAL, JOSEF: „Z technologie textů“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek. Česká experimentální poezie*. Praha, Torst 1993, s. 282–341.

GUENTHER, ANDREA: „Hands on! International Association of Children in Museum“ In: Kol. autorů: *Evropské přesahy muzejní edukace (sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia)*. Plzeň, Západočeské muzeum 2015.

HAJDUŠKOVÁ, LUCIE: „Konstrukce a rekonstrukce fikčního světa ve výtvarné výchově“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.

HAJDUŠKOVÁ, LUCIE: „Muž a žena hledáčkem kamery“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

HAMPLOVÁ, VERONIKA: „Možnosti využití grafologických kategorií při interpretaci dětské kresby“ In: kol. autorů: *Digitální věk a smysl výchovy – sborník textů z mezinárodního doktorandského kolokvia*. Brno, Masarykova univerzita 2004.

HARDY, TOM: *Art Education in a Postmodern Word (collected essays)*. Bristol, Intellect 2006.

HARRISON, CHARLES A WOOD, PAUL: *Art in Theory, 1900-200: an Anthology of Changing Ideas*. Malden, Blackwell 2003.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Aktuální otázky zprostředkování umění – Teorie a praxe galerijní pedagogiky, vizuální kultura a výtvarná výchova*, Ateliér č. 6, 2009, str. 2, (19. 3. 2009)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Edukační centrum Galerie hlavního města Prahy – nové možnosti, vize a priority v kontextu vzdělávacích aktivit GHMP“ In: *Per Aspera Ad Astra – Konference na téma Galerijní pedagogika a cíle výtvarné výchovy*. Karlovy Vary, Galerie umění Karlovy Vary 2015.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Contemporary Art, Multimedia And Innovation In Education“ In: Coll. of Authors: *European Manual – App Your School*, Bologna, Zaffiria 2019, s. 104–112.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Galerie hl. m. Prahy – Práce edukačního oddělení GHMP s návštěvníky se specifickými potřebami“ In: *Práce s návštěvníky se specifickými potřebami v muzeích umění*. Praha, Rada Galerií ČR 2016, s. 10 – 14.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Galerie jako otevřený prostor. Spolupráce edukačního oddělení Galerie hlavního města Prahy se zahraničním publikem*. Muzeum, ročník 55, 2/2017, s. 45–51.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Obrazy slov*, Ateliér č. 21, 2008, str. 6 (23. 10. 2008)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Podoby a tváře české vizuální poezie a lettrismu*. Olomouc, UP 2004.

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Slovem i obrazem*, Ateliér č. 10, 2008, str. 5 (15. 5. 2008)

HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: „Studentské kompetence a angažovanost – občanská participace.“ In: Kol. autorů: *Národní toolkit*. Praha, GHMP 2019.

- HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Veřejnost a kouzlo vizuality – zpráva z konference České sekce INSEA*, Ateliér č. 6, 2009, str. 2, (19. 3. 2009)
- HAŠKOVCOVÁ, LUCIE: *Vladimír Burda: Lyrické minimum*, Ateliér č. 24, 2007, str. 13 (6. 12. 2007)
- HAŠKOVCOVÁ, MARIE: „Představujeme / Trafačka“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 11.
- HAŠKOVCOVÁ, MARIE: „Představujeme / Ztohoven“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 11.
- HAVEL, VÁCLAV: *Antikódy*. Praha, Odeon 1993.
- HAVEL, VÁCLAV: „bez názvu (krátká studie o experimentální poezii)“ In: *Báseň, obraz, gesto, zvuk: Experimentální poezie 60. let*. Praha, PNP 1997, s. 22–25.
- HAVLÍČEK, JIŘÍ: „K fenomenologii knihy“ In: Horáček, Radek a Dědinová, Tereza: *Fenomén kniha: výtvarná výchova a umění knihy*. Brno: Masarykova univerzita, 2008.
- HAVLÍK, VLADIMÍR: *Intermediální tvorba*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.
- HAVLÍK, VLADIMÍR A KOL.: *Akce a reakce: performativní aspekty v současném umění a umělecké výchově*. Olomouc. Univerzita Palackého v Olomouci, 2015.
- HAVRÁNEK, VÍT: „Pár slov o textech“ In: Freiseleben, Z.: *Obrazy slov*, Památník národního písemnictví, Praha 2008.
- HAVRÁNEK, VÍT: „V prostoru“ In: Havránek, Vít + kol. autorů: *Akce, slovo, pohyb, prostor*. Praha, GHMP 1999.
- HAVRÁNEK, VÍT + KOL. AUTORŮ: *Akce, slovo, pohyb, prostor*. Praha, GHMP 1999.
- HAZUKOVÁ, HANA: *Příprava učitele na rozhodování ve výtvarné výchově*. Praha, PdF UK 2000.
- HAZUKOVÁ, HANA A ŠAMŠULA, PAVEL: *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha, PdF UK 2005.
- HEIN, GEORGE E.: *Learning in the Museum*. London, Routledge 1998.
- HEISSENBÜTTEL, HELMUT: „Předpoklady“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Slovo, písmo, akce, hlas*. Praha, Československý spisovatel 1967, s. 49–53.
- HERNANDES, FERNANDO. „From Visual Literacy to Visual Culture Critical Understanding“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- HESKETT, JOHN: „Identity“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 177–180.

- HICKMAN, RICHARD: *Critical Studies in Art and Design Education*. Bristol, Intellect 2005.
- HICKMAN, RICHARD: *Research in Art and Design Education: Issues and Exemplars*. Bristol, Intellect 2008.
- HIRŠAL, JOSEF: „Antikódy aneb angažovaná artikulace absurdity“ In: Havel, Václav: *Antikódy*. Praha, Odeon 1993, s. 5–9.
- HIRŠAL, JOSEF: „Doslov k Barborkovi“ LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95, 30/c/6.
- HIRŠAL, JOSEF: „O poezii přirozené a umělé“ In: *Báseň, obraz, gesto, zvuk: Experimentální poezie 60. let*. Praha, PNP 1997, s. 7–14.
- HIRŠAL, JOSEF: „Poezie a jazyk“ (příspěvek k diskusi „Cesty a podoby moderní poezie“). LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95, 30/c/6.
- HIRŠAL, JOSEF: „Světová experimentální poezie“ *Novinky Odeonu* (listopad-prosinec), 1967, s. 25.
- HIRŠAL, JOSEF: „Úvod do Honysovy knihy“ LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95, 30/c/6.
- HIRŠAL, JOSEF: „Výtvarné umění a teorie informace“ *Výtvarná práce*, (1969), s. 205–207.
- HLAVÁČEK, JOSEF: „Kolářova renesance umění koláže“ *Ateliér*, 12 (1999), č. 25–26, s. 2, 16.
- HLAVÁČEK, JOSEF: „Optické básně“ *Estetika*, 3 (1966), č. 3, s. 253–260.
- HLAVÁČEK, JOSEF: „Písmo v českém obrazu v 60. letech“ In: *Báseň, obraz, gesto, zvuk: Experimentální poezie 60. let*. Praha, PNP 1997, s. 30–35.
- HLAVÁČEK, JOSEF: „Vizuální a konkrétní poezie, lettrismus“ (studie napsaná pro Dějiny českého umění V. pro AV ČR)
- HLAVÁČEK, JOSEF: *Výpovědi umění*. Ústí nad Labem, Severočeské nakladatelství 1991.
- HLAVÁČEK, JOSEF A VALOCH, JIŘÍ: *Běla Kolářová*. Litoměřice, GVU 1997.
- HLAVÁČKOVÁ, JITKA. *Obraz a zvuk – vzájemné průniky akustického a vizuálního umění*. In: Chocholová, Lucie, Škaloudová, Barbora a Štůlová Vobořilová, Lucie: *ICT a současné umění ve výuce – inspirace pro pedagogy výtvarné, hudební a mediální výchovy*. Praha, Národní galerie 2008.

- HLAVÁČKOVÁ, JITKA: „Prostor mezi“ In: Kol. autorů: *Po sametu – současné čes.umění s přesahy do minulosti*, Praha, Arbor Vitae 2009.
- HLÁVKOVÁ, MARIE. „Videoart a jeho začlenění do výuky na základních, základních uměleckých a středních školách“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- HODGE, SUSIE: *The Art and Design Teacher's Handbook*. London, Continuum 2010.
- HOFFMANN, BOHUSLAV. *Pracujeme se Školním vzdělávacím programem: mezioborové vazby Český jazyk a literatura, Výtvarná výchova*. Úvaly, Albra 2006.
- HONEGGER, URS: *Wort und Bild in der visuellen Poesie des 20. Jahrhunderts*. Zürich, Philosophischen Fakultät der Universität Zürich 2002.
- HONYS, JOSEF: „Konverzační hra v nudlové polévce“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek. Česká experimentální poezie*. Praha, Torst 1993, s. 343–344.
- HONYS, JOSEF: „Psychotext“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek. Česká experimentální poezie*. Praha, Torst 1993, s. 345.
- HORÁČEK, RADEK: „Cesty ke knize a ilustraci.“ In: Horáček, Radek a Dědinová, Tereza: *Fenomén kniha: výtvarná výchova a umění knihy*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- HORÁČEK, RADEK: *Galerijní animace a zprostředkování umění*. Brno, CERM 1998.
- HORÁČEK, RADEK: „Kniha jako výtvarné vyjádření“ In: Horáček, Radek a Dědinová, Tereza: *Fenomén kniha: výtvarná výchova a umění knihy*. Brno, Masarykova univerzita, 2008.
- HORÁČEK, RADEK: „Kouzlo vizuality – jemnější rozlišení“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- HORÁČEK, RADEK: „Proč je dobré vzdát hold Ladislavu Novákovi?“ *Ateliér*, 14 (2001), č. 1, s. 5.
- HORÁČEK, RADEK: *Umění bez revolucí*. Brno, Masarykova univerzita 2015.
- HORÁČEK, RADEK A DĚDINOVÁ, TEREZA: *Fenomén kniha: výtvarná výchova a umění knihy*. Brno, Masarykova univerzita, 2008.
- HORÁČEK, RADEK, KŘEPELA, PAVEL A BABYRÁDOVÁ, HANA: *Veřejný diskurs výtvarného umění*. Brno, Masarykova univerzita, 2010.
- HORÁČEK, RADEK A ZÁLEŠÁK, JAN: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- HORÁČEK, RADEK A ZÁLEŠÁK, JAN: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

- HOUÉDARD, D. SYLVESTER A JASIA REICHARDT: *Between Poetry and Painting*. London, Institute of contemporary arts 1965.
- HUBATÁ, MONIKA. „Autoevaluace v hodinách výtvarné výchovy“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- HUME, HELEN D: *The Art Teacher's Survival Guide for Secondary Schools: Grades 7–12*. San Francisco, Jossey-Bass 2014.
- CHALUPECKÝ, JINDŘICH: „Jindřich Procházka“ *Výtvarná práce*, 15 (1967), č. 17, s. 9.
- CHALUPECKÝ, JINDŘICH: „Ladislav Nebeský“ *Výtvarná práce*, 15 (1967), č. 26, s. 6–7.
- CHALUPECKÝ, JINDŘICH: *Na hranicích umění*. Praha, Prostor 1990.
- CHALUPECKÝ, JINDŘICH: „Příběh Jiřího Balcara“ In: *Na hranicích umění*. Praha, Prostor 1990, s. 31–32.
- CHALUPECKÝ, JINDŘICH: „Příběh Jiřího Koláře“ In: *Jiří Kolář*. Praha, Odeon 1993, s. 19–40.
- CHOCHOLOVÁ, LUCIE, ŠKALOUDOVÁ, BARBORA A ŠTŮLOVÁ VOBOŘILOVÁ, LUCIE. *ICT a současné umění ve výuce - inspirace pro pedagogy výtvarné, hudební a mediální výchovy*. Praha, Národní galerie 2008.
- CHRÁSKA, MIROSLAV. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha, Grada, 2007.
- IBRAHIM, ROBERT: *Experimentální poezie Ladislava Nebeského*. Praha, FF UK 2003.
- IŠTVANOVÁ, ZUZANA: „Cestou výtvarného umění ke společenským a technickým vědním oborům“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno: Masarykova univerzita 2007.
- JAKŠ, FILIP: „Komunikace a napětí v komunitě supermanů“ In: Kol. autorů: *Pouliční umění / Teorie na ulici*. Praha, Interaktiv 2008.
- JAKŠ, FILIP: „Mluvim k těm, co o mě nic neví aneb Texty, básně, sdělování v graffiti a street artu“ In: Kol. autorů: *Pouliční umění / Teorie na ulici*. Praha, Interaktiv 2008.
- JAKŠ, FILIP: „Podpis nebo logo? Význam logotypů v tvorbě graffiti a street artu“ In: Kol. autorů: *Pouliční umění / Teorie na ulici*. Praha, Interaktiv 2008.
- JANDOUREK, JAN: *Sociologický slovník*. Praha, Portál 2001.
- JANÍČEK, ŠIMON: „Město jako koláž / Organismus aneb Surrealistický aspekt street artu“ In: Kol. autorů: *Pouliční umění / Teorie na ulici*. Praha, Interaktiv 2008.

- JANÍK, TOMÁŠ A KOL. AUTORŮ: *Kvalita ve vzdělávání / obsahově zaměřený přístup ke zkoumání a zlepšování výuky*. Brno, Masarykova univerzita, 2013.
- JEDLIČKOVÁ, ALICE: „Podoby transmediality: verbální a piktorální vyprávění“ In: Schneider, Jan a Krausová, Lenka: *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.
- JEZBEROVÁ, MICHAELA: „Podle modelu, podle předlohy“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- JEŽKOVÁ, MARKÉTA: „Úvod do umění nových médií“ In: Chocholová, Lucie, Škaloudová, Barbora a Štůlová Vobořilová, Lucie: *ICT a současné umění ve výuce – inspirace pro pedagogy výtvarné, hudební a mediální výchovy*. Praha, Národní galerie 2008.
- JIRÁČKOVÁ, BLANKA: „Jsem zde – znamení vypálené do města“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 3.
- JIROUTOVÁ, JANA: *Muzejní a galerijní pedagogika pohledem zahraničních odborníků*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2015.
- JUŘÍKOVÁ, MAGDALENA A LARVOVÁ, HANA: *Květa Pacovská: Maximum Contrast*. Praha, GHMP 2015
- KALÁB, JAN: „Names“ In: Kol. autorů: *Names*. Praha, Trafačka 2008.
- KALÁB, JAN: „Trafohistorie“ In: Kol. autorů: *Trafology*. Praha, Trafačka 2015.
- KANDINSKIJ, VASILIJ: *O duchovnosti v umění*. Praha, Triáda 1998.
- KARFÍK, VLADIMÍR: „Básně ticha“ *Týden*, 1 (1994), č. 6, s. 83.
- KARFÍK, VLADIMÍR: *Jiří Kolář*. Praha, Český spisovatel 1994.
- KARFÍK, VLADIMÍR: „Jiří Kolář: Slovník metod“ In: Kolář, Jiří: *Slovník metod*. Praha, Gallery 1999, s. 247–248.
- KARFÍK, VLADIMÍR: „Literární koláž“ In: *Česká koláž*. Praha, Gallery 1997, s. 118–119.
- KAUFMANN, EDGAR, ML.: „Co je moderní design?“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 15–22.
- KAUFMAN, IRVING: *Art and Education in Contemporary Culture*. London, Collier-Macmillan 1966.
- KERA, DENISA: „Balkánské umění je ve Vídni komplement“ *Umělec*, 6 (2003), č. 1, s. 47–49.
- KESNER, LADISLAV. ml.: *Muzeum umění v digitální době*. Praha, Argo 2000.

- KESNER, LADISLAV. ml.: *Vizuální teorie*. Praha, H+H 2005.
- KITZBERGEROVÁ, LEONORA: „Příběhy a jejich čtení v uměleckých dílech“ In: Skřivanová, Věra Uhl a kol.: *Pedagogika umění – umění pedagogiky, aneb, Přínos oboru výtvarná výchova ke všeobecnému vzdělávání*. Ústí nad Labem, UJEP, 2014.
- KLEIN, NAOMI. *No Logo / Bez loga*. Praha, Argo 2005.
- KLIMEŠOVÁ, MARIE: *Alena Kučerová*. Praha, Galerie Pecka 2005.
- KNECHT, PETR. *Výzkum aktuálních problémů pedagogiky a oborových didaktik (v disertačních pracích studentů doktorských studijních programů) / sborník z konference konané dne 30. listopadu 2006 na Pedagogické fakultě MU v Brně*. Brno, Masarykova univerzita pro Centrum pedagogického výzkumu PdF MU a Katedru pedagogiky, 2006.
- KOL. AUTORŮ: *Adolf Wölflí*. Praha, GHMP 2012.
- KOL. AUTORŮ: *Akce, slovo, pohyb, prostor*. Praha, GHMP 1996.
- KOL. AUTORŮ: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005.
- KOL. AUTORŮ: *Amnézie / Jiří Sozanský*. Praha, Symposion 2019.
- KOL. AUTORŮ: *(A)symetrické historie – zamlčené rámce a vytěsněné problémy (příspěvky ze sympozia)*. Praha, Vědecko-výzkumné pracoviště AVU 2008.
- KOL. AUTORŮ: *Art Brut – sbírka A B C D*. Praha, GHMP 2006.
- KOL. AUTORŮ: *Bienále mladého umění Zvon*. Praha, GHMP 1994.
- KOL. AUTORŮ: *Bienále mladého umění Zvon*. Praha, GHMP 1996.
- KOL. AUTORŮ: *Bienále mladého umění Zvon*. Praha, GHMP 2010.
- KOL. AUTORŮ: *Blue fire – 3. bienále mladého umění*. Praha, GHMP 1999.
- KOL. AUTORŮ: *Bruselský sen*. Praha, Arbor Vitae 2008.
- KOL. AUTORŮ: *Cena Jindřicha Chalupeckého*. Praha, Společnost Jindřicha Chalupeckého 2005.
- KOL. AUTORŮ: *České umění 1900 – 1990*. Praha, GHMP 1998.
- KOL. AUTORŮ: *České umění 1938 – 1989*. Praha, AVU + AV ČR 2001.
- KOL. AUTORŮ: *Česká koláž*. Praha, Gallery 1997.
- KOL. AUTORŮ: *David Böhm + Jiří Franta*. Praha, Libertas 2012.
- KOL. AUTORŮ: *Digitální věk a smysl výchovy – sborník textů z mezinárodního doktorandského kolokvia*. Brno, Masarykova univerzita 2004.
- KOL. AUTORŮ: *Doktorské kolokvium 2014 (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2015.

- KOL. AUTORŮ: *Doktorské kolokvium 2015 (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2015.
- KOL. AUTORŮ: *Doktorské kolokvium 2016 (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2016.
- KOL. AUTORŮ: *Doktorské kolokvium 2017 (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2017.
- KOL. AUTORŮ: *Galerie 207*. Praha, VŠUP 2018.
- KOL. AUTORŮ: *Evropské přesahy muzejní edukace (sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia)*. Plzeň, Západočeské muzeum 2015.
- KOL. AUTORŮ: *František Bílek (1873–1941)*. Praha, GHMP 2000.
- KOL. AUTORŮ: *František Bílek a jeho pražský ateliér*. Praha, GHMP + Arbor vitae 2010.
- KOL. AUTORŮ: *Hranice oboru (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2010.
- KOL. AUTORŮ: *Ján Mančuška*. Praha, Tranzit 2015.
- KOL. AUTORŮ: *Jan Merta*. Praha GHMP 2017.
- KOL. AUTORŮ: *Jana Kasalová – Odjinud*. Liberec, OGL 2016.
- KOL. AUTORŮ: *Karafiáty a samet / Umění a revoluce v Portugalsku a Československu*. Praha, GHMP 2019.
- KOL. AUTORŮ: *Kapitoly z historiografie výtvarné výchovy v mezioborovém kontextu*. České Budějovice, Jihočeská univerzita, 2011.
- KOL. AUTORŮ: *Kmeny*. BiggBoss, Yinachi 2011.
- KOL. AUTORŮ: *Kmeny 0*. BiggBoss, Yinachi 2013.
- KOL. AUTORŮ: *Kmeny 90*. BiggBoss, Yinachi 2016.
- KOL. AUTORŮ: *London Twelve/ Současné britské umění*. Praha, GHMP 2012.
- KOL. AUTORŮ: *Magdalena Jetelová: Urban Landscape*. Praha, GHMP 2001.
- KOL. AUTORŮ: *Městem posedlí/ Mezinárodní výstava street artu a graffiti*. Praha, Taktum 2012.
- KOL. AUTORŮ: *Mezi viděním a věděním (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2009.
- KOL. AUTORŮ: *Milena Dopitová: Miluji a přijímám*. Praha, GHMP 2016.
- KOL. AUTORŮ: *Muzea a veřejnost – aktuální otázky (sborník z konferencí Muzea bez bariér a Perspektivy české muzejní edukace)*. Praha, Národní muzeum 2016.

- KOL. AUTORŮ: *Na hranici zobrazovaného obrazu. Katalog k mezinárodní výstavě experimentální grafiky*. České Budějovice, KVV PF Jihočeská univerzita, 2015.
- KOL. AUTORŮ: *Names*. Praha, Trafačka 2008.
- KOL. AUTORŮ: *Národní toolkit*. Praha, GHMP 2019.
- KOL. AUTORŮ: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění (A-M)*. Praha, Academia 1995.
- KOL. AUTORŮ: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění (N-Z)*. Praha, Academia 1995.
- KOL. AUTORŮ: *Participace dětí a mládeže na kultuře a umění prostřednictvím zážitku (sborník příspěvků z konference v GASK)*. Praha:, NIPOS 2015.
- KOL. AUTORŮ: *Per aspera ad astra / sborník příspěvků z konference na téma galerijní pedagogika a cíle výtvarní výchovy v RVP*. Karlovy Vary, Galerie umění KV 2015.
- KOL. AUTORŮ: *Po sametu – současné české umění s přesahy do minulosti* Praha, Arbor Vitae 2009.
- KOL. AUTORŮ: *Pouliční umění / Teorie na ulici*. Praha, Interaktiv 2008.
- KOL. AUTORŮ: *Radek Kratina (1928-1999)*. Praha, GHMP + Gallery 2013.
- KOL. AUTORŮ: *Rámcové vzdělávací programy a výtvarná výchova / symposium České sekce INSEA*. Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni 2004.
- KOL. AUTORŮ: *Slovník světového malířství*. Praha, Odeon – Artia 1991.
- KOL. AUTORŮ: *Sonda 1 / Příběh slovenského (post) konceptuálního umění*. Praha, GHMP 2018.
- KOL. AUTORŮ: *Současné umění*. Praha, GHMP 1998.
- KOL. AUTORŮ: *Start Up I.*, Praha, GHMP 2010.
- KOL. AUTORŮ: *Start Up II.*, Praha, GHMP 2012.
- KOL. AUTORŮ: *Start Up III.*, Praha, GHMP 2013.
- KOL. AUTORŮ: *Start Up IV – V.*, Praha, GHMP 2016.
- KOL. AUTORŮ: *Street art*. Praha, Arbor vitae 2007.
- KOL. AUTORŮ: *Street art / Současná městská výtvarná scéna*. Praha, Slovart 2018.
- KOL. AUTORŮ: *Tim Burton a jeho svět*. Praha, GHMP 2014.
- KOL. AUTORŮ: *Trafology*. Praha, Trafačka 2015.
- KOL. AUTORŮ: *Transformace geometrie*. Praha, GHMP 2018.

- KOL. AUTORŮ: *Umění v dialogu s veřejností – sborník z mezinárodního sympozia o zprostředkování současného umění*. Brno, Dům umění města Brna 1999.
- KOL. AUTORŮ: *V okovech smíchu*. Praha, Gallery 2006.
- KOL. AUTORŮ: *V spektru rozmanitosti 11+1 – průvodce výstavou*. Praha, GHMP 2009.
- KOL. AUTORŮ: *Všeobecná encyklopedie I – 8*. Praha, Diderot 1999.
- KOL. AUTORŮ: *Výtvarná výchova ve světě současného umění a technologií I. / Využití ICT a dalších nových přístupů ve výtvarné výchově (sborník příspěvků)*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.
- KOL. AUTORŮ: *Základy muzejní pedagogiky – studijní texty*. Brno, Moravské zemské muzeum 2014.
- KOL. AUTORŮ: *Zdeněk Sklenář – Deset tisíc věcí, deset tisíc let 1910-1986*. Praha, Galerie Zdeněk Sklenář 2010.
- KOL. AUTORŮ: *Zdeněk Sýkora 1998-2003*. Praha, Galerie Zdeněk Sklenář 2003.
- KOL. AUTORŮ: *Život GHMP 50*. Praha, GHMP 2013.
- KOLÁŘ, JIŘÍ: *Básně ticha*. Praha, Československý spisovatel 1994.
- KOLÁŘ, JIŘÍ: *Křestný list, Ódy a variace, Limb a jiné básně, Sedm kantát, Dny v roce, Roky v dnech*. Praha, Odeon 1992.
- KOLÁŘ, JIŘÍ: *Mistr Sun o básnickém umění, Nový Epiktet, Návod k upotřebení, Odpovědi*. Praha, Mladá fronta – Československý spisovatel – Odeon 1995.
- KOLÁŘ, JIŘÍ: *Odpovědi*. Praha, Pražská imaginace – Index 1984.
- KOLÁŘ, JIŘÍ: *Přestupný rok, Deník*. Praha, Mladá fronta – Československý spisovatel – Odeon 1996.
- KOLÁŘ, JIŘÍ: Příspěvek k diskusi „Cesty a podoby moderní poezie“. LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95, 30/c/6.
- KOLÁŘ, JIŘÍ: *Slovník metod*. Praha, Gallery 1999.
- KOLÁŘ, JIŘÍ a PAJEROVÁ, MONIKA: *Ven ze stránky*. Plzeň, Union studio 1994.
- KOLÁŘ, MARTIN: „Vnímání vizuálně obrazného vyjádření.“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- KOLÁŘ, MARTIN A ŘEBÍKOVÁ, BARBORA: „Vidění a vědění – kognitivní funkce umění.“ In: Kol. autorů: *Mezi viděním a věděním (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2009.

- KOLÁŘOVÁ, BĚLA: „Jedna z cest“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 117–220.
- KOLEČEK, MICHAL: „Kurátor – kontext – výstava“. In: *Divadlo v netradičním prostoru, performance a site specific*. Praha, AMU 2010.
- KOŘENSKÝ, JAN: „Intermedialita – intertextualita – multitextualita – hypertextualita“ In: Schneider, Jan a Krausová, Lenka: *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.
- KOTALÍK, JIŘÍ: „Obraz a písmo“ *Kulturní tvorba*, 4 (1966), č. 7, s. 4–5.
- KOVÁŘ, PETR: *Slovy mezi obrazy*. In: Babyrádová, Hana a kol.: *Meziprostory. Interspaces. Zwischenräume*. Brno, Masarykova univerzita, 2013.
- KOZELKA, MILAN: *Od břehů k horám*. Olomouc, Votobia 2000.
- KRÁL, JAKUB: *Vladimír Havlík a Rudolf Sikora / Sníh, kámen, hvězda, strom*. Praha, GHMP 2020.
- KRAMEROVÁ, DANIELA A SKÁLOVÁ, VANDA: *Bruselský sen*. Praha, Arbor Vitae 2008.
- KRÁTKÁ, EVA: *Česká vizuální poezie – teoretické texty*. Brno, Host 2013.
- KRATOCHVÍL, ZDENĚK A BOUZEK, JAN: *Proměny interpretací*. Praha, 1996.
- KRATOCHVÍLOVÁ, JITKA: *Street art*. Univerzita J. E. Purkyně, 2014.
- KRATOCHVÍLOVÁ, JITKA: „Veřejný prostor jako autentické prostředí tvorby – street art, street artové projekty ve výtvarné praxi“ In: kol. autorů: *Výtvarná výchova ve světě současného umění a technologií I. / Využití ICT a dalších nových přístupů ve výtvarné výchově (sborník příspěvků)*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.
- KRATOCHVÍLOVÁ, JITKA: „Veřejný prostor jako autentické prostředí tvorby – street art.“ In: Kol. autorů: *Mezi viděním a věděním (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2009.
- KRIWET, FERDINAND: „Obrazy – básně“ *Výtvarná práce*, 14 (1966), č.23, s. 8–9.
- KROUTVOR, JOSEF: *Moderní český plakát 1918 – 1945*. Praha, UPM 1984.
- KROUTVOR, JOSEF: *Poselství ulice*. Praha, Comet 1991.
- KRUML, MILOŠ: „Graffiti in Wien“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 12.
- KRUMPHANZL, ROBERT: „Otevřen vlastní proměně“ In: Vokolek, Václav: *Zříceninový mramor*. Praha, Torst 1996, s. 291 – 296.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro: *Jak si navzájem lépe porozumíme*. Praha, Avicenum 1988.

- KŘÍŽ, JAN: „*Eduard Ovčáček: figurální tvorba*“ (úvodní text katalogu). Hodonín, GVV 1985.
- KŘÍŽ, JAN, VACHTOVÁ LUDMILA A JANOUŠEK IVO aj.: *Eduard Ovčáček*. Ostrava, Galerie výtvarného umění 1991.
- KŘÍŽ, MICHAL: „Intermedialita vs. intertextualita“ In: Schneider, Jan a Krausová, Lenka: *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.
- KULKA, JIŘÍ: *Psychologie umění*. Praha, SPN 1991.
- KULKA, TOMÁŠ: *Umění a kýč*. Praha, Torst 1994.
- KUNČÍK, PETR: „Artblogy: hledat, sbírat, sdílet a archivovat v meziprostoru celoplanetární sítě“ In: Babyrádová, Hana a kol.: *Meziprostory. Interspaces. Zwischenräume*. Brno, Masarykova univerzita, 2013.
- LAMAČ, MIROSLAV: „Kolářovy nové metamorfózy“ In: *Jiří Kolář*. Praha, Odeon 1993, s. 117–143.
- LAMAČ, MIROSLAV: „Koláž v současném českém umění“ *Výtvarné umění*, 16 (1966), č. 6 – 7, s. 355–356.
- LAMAČ, MIROSLAV: „Mezi obrazem a básní“ *Listy*, 1969, č. 8, s. 9.
- LAMAROVÁ, MILENA: „Řemeslo a kybernetika“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 133–136.
- LANSING, KENNETH M.: *Art, Artists and Art Education*. New York, McGraw-Hill Book Company 1970.
- LARVOVÁ, HANA: *František Bílek / Dům v Chýnově*. Praha, GHMP 2009.
- LAWSON, BRYAN: „Co je to design?“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 29–32.
- LINDAUROVÁ, LENKA A KOL. AUTORŮ: *Mezera – Mladé umění v Česku (1990-2014)*. Praha, Společnost Jindřicha Chalupického 2014.
- LINHART, JIŘÍ A VODÁKOVÁ, ALENA: *Velký sociologický slovník*, A-O. Praha: Karolinum 1996.
- LÉKÓ, ISTVÁN: „Street art v Praze“ In: Kol. autorů: *Street art*. Praha, Arbor vitae 2007.

- LEMAÎTRE, MAURICE: „Stručná historie lettristického výtvarného umění“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Slovo, písmo, akce, hlas*. Praha, Československý spisovatel 1967, s. 85–97.
- LEONIDA, MARIA: „Media Education in the Digital Atelier“ In: Coll. of Authors: *European Manual*, Bologna, Zaffiria 2019, s. 90–102.
- LESCAULT, GILBERT: „Sedm poznámek ke knize a dílu Jiřího Koláře“ In: Kolář, Jiří: *Slovník metod*. Praha, Gallery 1999, s. 241–246.
- LEVÝ, JIŘÍ: „Kybernetika a poezie“. *Host do domu*, 1965, č. 2, s. 56–59.
- LIANO, IGNACIO GÓMEZ: *Poesis experimental*. Madrid, BurOtel 1968.
- LINDBLAD, BARENTHIN TOBIAS: „Pěťadvacet let provokace“ In: Kol. autorů: *Names*. Praha, Trafačka 2008.
- LIPOVETSKY, GILLES: *Éra prázdnoty*. Praha, Prostor 2008.
- LIPOVETSKY, GILLES: *Říše pomíjivosti*. Praha, Prostor 2000.
- LIPOVETSKY, GILLES: *Soumrak povinnosti*. Praha, Prostor 1999.
- MACEL, CHRISTINE: „Ján Mančuška: Co od nás chce minulost“ In: Kol. autorů: *Ján Mančuška*, Praha, Tranzit 2015.
- MACKENZIE, DOROTHY: „Zelený design“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 157–166.
- MACHALICKÝ, JIŘÍ: *Eduard Ovčáček*. Kutná Hora, Galerie Felixe Jeneweina 2000.
- MACHALICKÝ, JIŘÍ: *Eduard Ovčáček*. Zámek Fryštát, Výtvarné centrum Chagall 2001.
- MACHALICKÝ, JIŘÍ: „Všechno je koláž“ In: *Česká koláž*. Praha, Gallery 1997, s. 19–27.
- MADOFF, STEVEN HENRY: *Art School*. Cambridge, MIT Press 2009.
- MAGID VÁCLAV: *CAP – Crew Against the People*. Praha, Biggboss 2007.
- MALÁ, OLGA: „Identita, tělesnost a role“ In: Kol. autorů: *Po sametu – současné české umění s přesahy do minulosti*, Praha, Arbor Vitae 2009.
- MALÁ, OLGA: *Magdaléna Jetelová: Urban Landscape – „14°25′01″E Connection 50°05′15″N*, Praha, GHMP 2001.
- MANCHINI, M: „Graffiti a psychoanalýza“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 6.
- MANCHINI, M: „Zpráva z Namesfestu“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 3.

- MARCUS, GEORGE: „Používání technologie“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 57–66.
- MARDIROSIAN H., GAIL A LEWIS P. YVONNE: *Arts Integration in Education: Teachers and Teaching Artists as Agent Soft Chase: Theory, Impal, Practice*. Chicago, Intellect 2016.
- MARGOLIN, VICTOR: „Rozmanité úkoly studií designu“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 117–124.
- MASON, RACHEL A BUSCHKUHLE, CARL-PETER: *Images and Identity: Educating Citizenship through Visual Arts*. Bristol, Intellect 2013.
- MASON, RACHEL A PEREIRA, TERESA T.: *International Dialogue about Visual Culture, Education and Art*. Bristol, Intellect 2008.
- MATEUS-BERR, RUTH A GÖTSCH, MICHAELA. *Perspectives on Art Education: Conversations across Cultures*. Berlin, De Gruyter - University Press, 2015.
- MÁTL, JAKUB: ...*pokračování*.... Český Těšín, Občanské fórum 1989.
- MATTHEWS, JOHN.: *Drawing and Painting: Children and Visual Representation*. London, Paul Chapman 2003.
- MEIER, CORDULA: „Teorie designu: základy disciplíny“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 109–116.
- MENDES, SILVIA FERREIRA: „The Experimentation in the Partner Countries“ In: Coll. of Authors: *European Manual*, Bologna, Zaffiria 2019, s. 18–58.
- MERINOVÁ, ANA: „Tvořivá rozmanitost komiksu“ *Umělec*, 7 (2003), č. 3, s. 77–82.
- METCALF, BRUCE: „Řemeslo a umění, kultura a biologie“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 47–52.
- MILOTA, KAREL: „Poezie nového výrazu“ *Dialog*, 1965, č. 5, s. 24–25 + s. 33.
- MOJDI, EDGAR: „K mezioborovým uměleckým přesahům (vědomí o společné podstatě umění).“ In: Kol. autorů: *Digitální věk a smysl výchovy – sborník textů z mezinárodního doktorandského kolokvia*. Brno, Masarykova univerzita 2004.
- MOJŽÍŠ, JURAJ: *Eduard Ovčáček*. Banská Bystrica, Štátna galéria BB 2001.
- MOJŽÍŠ, JURAJ: *Eduard Ovčáček /serigrafie 1968 – 1999/*. Bratislava, Galerie města Bratislavy 1999.

- MOLES, ABRAHAM A.: „První manifest permutačního umění“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Slovo, písmo, akce, hlas*. Praha, Československý spisovatel 1967, s. 54–65.
- MON, FRANZ: „Písmena jako obraz a jazyk“ *Sešity pro mladou literaturu*, 1969, č. 28, s. 57.
- MORGANOVÁ, PAVLÍNA: *Někdy v sukni*. Praha + Brno, GHMP + MG 2014.
- MOULIN, RAOUL - JEAN: „Otázka koláže“ In: Jiří Kolář. Praha, Odeon 1993, s. 187–194.
- MRÁZIK, MARTIN: *Interdisciplinarita a struktura praktických disciplín ve výtvarné výchově na VŠ*. In: Kol. autorů: *Digitální věk a smysl výchovy – sborník textů z mezinárodního doktorandského kolokvia*. Brno, Masarykova univerzita 2004.
- MRÁZIKOVÁ, EVA: *Aktivizující formy zprostředkování současného výtvarného umění z hlediska nezávislé výstavní instituce*. In: Horáček, Radek a Zálesák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- MYSLÍN, PAVEL: *František Bilek a kniha*. Praha, GHMP + Arbor vitae 2011.
- NEBESKÝ, LADISLAV: „Poznámky k práci“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 83–84.
- NEBESKÝ, LADISLAV: „Poezie“ *Dialog*, 1968, č. 4, s. 22–25.
- NEPRAŠ, JAKUB: „Trafoparta“ In: Kol. autorů: *Trafology*. Praha, Trafačka 2015.
- NEUTRA, RICHARD: „Designem k přežití“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 125–128.
- NISKANEN, MAARIT: „Active Citizenship, Civic Engagement of Youngster in the Finland Experimentation“ In: Coll. of Authors: *European Manual*, Bologna, Zaffiria 2019, s. 121 – 128.
- NORMAN, DONALD A.: „Psychopatologie všedních věcí“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 33–36.
- NOVÁK, JAROSLAV: *Ladislav Novák*. Brno, Český fond výtvarných umělců 1967.
- NOVÁK, LADISLAV: „Jádro ticha“ (úvodní text katalogu) In: Valoch, Jiří: *Texty*. Olomouc, Divadlo hudby 1989.
- NOVÁK, LADISLAV: „Poznámky k textům“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 182–185.

- NOVÁKOVÁ, MARTINA: *Ukryto v umění*. In: Babyrádová, Hana a kol.: *Meziprostory. Interspaces. Zwischenräume*. Brno, Masarykova univerzita, 2013.
- NOVOTNÁ, MARIE: *Diskurzivní analýza textů k výstavě Františka Kupky Člověk a země*. In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- OVČÁČEK, EDUARD: *Lekce velkého A*. Praha, Trigon 1995.
- OVERSTREET, MARTINA: *In Graffiti We Trust*. Praha, Mladá fronta 2006.
- OVERSTREET, MARTINA: *Pasta Oner: Peep show*. Praha, The Chemistry Gallery 2011.
- OZUNA, TONY: „Umění vzpoury 2003“ *Umělec*, 7 (2003), č. 3, s. 83–84.
- PASTA ONER: „Names 2008“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 8.
- PACKARD, VANCE: „Výrobci odpadků: město budoucnosti?“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, 129–132.
- PADRTA, JIŘÍ: „Básník nového vědomí.“ In: *Jiří Kolář*. Praha, Odeon 1993, s. 65–96.
- PADRTA, JIŘÍ: *Křižovatka*. Praha, Český fond výtvarných umění 1964.
- PADRTA, JIŘÍ: „Obraz a písmo“ *Knižní kultura*, 1 (1964), č. 11–12, s. 408–410, 447–453.
- PADRTA, JIŘÍ: *Obraz a písmo*. Praha, Galerie Václava Špály 1966.
- PACHMANOVÁ, MARTINA: „Moc černých čadorů“ *Revue Labyrint*, 2001, č. 9–10, s. 153–154.
- PACHMANOVÁ, MARTINA: „Tři tajemství Běly Kolářové“ In: *Akce, slovo, pohyb, prostor*. Praha, GHMP 1996, s. 258–225.
- PAPANEK, VICTOR: „Design a odpovědnost: Pět mýtů“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 141–146.
- PELCLOVÁ, JANA: *Slovo – obraz – zvuk v reklamě*. In: Schneider, Jan a Krausová, Lenka: *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.
- PEŠAT, ZDEŇEK: „Téma Jiří Kolář“ *Literární noviny*, 5 (1994), č. 2, s. 6.
- PETRÁNSKY, LUDOVÍT: *Písmo a obraz*. Bratislava, Pallas 1971.
- PETROVÁ, EVA: „Aspekty koláže“ In: *Česká koláž*. Praha, Gallery 1997, s. 7–8.
- PETROVÁ, EVA: „Jiří Kolář – sběratel“ *Ateliér*, 14 (2001), č. 25–26, s. 16.
- PETROVÁ, EVA A KOL. AUTORŮ: *Skupina 42*. Praha, Akropolis 1998.

PETŘÍČEK, MIROSLAV: „Místa příběhů“ In: Kol. autorů: *Po sametu – současné české umění s přesahy do minulosti*, Praha, Arbor Vitae 2009.

PÍŽL, JAROSLAV: „Od pornografii k holocaustu (Comics v Česku)“ *Neon*, (2000), č. 2, s. 27–33.

POHNEROVÁ, MARIE: *Duchovní a smyslová výchova. I., II. díl.* Fantisk, Polička 1994.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „Degenerace textů a pokusy o revitalizaci jazyka“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 23–24.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „Hra se čtenářem“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 32–33.

POHRIBNÝ, ARSÉN: *Jiří Kolář – Ladislav Novák.* Bratislava, Slovenská národná galéria 1997.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „K projevům textolatrie“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 22.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „Mezi omegou a alfou“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 19–22.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „Návrat starších stadií“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 30–31.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „Některé důsledky zobrazování“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 28–30.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „Poutníci na hranici disciplin“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 26–27.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „Poznámky k dalším cyklům“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 31–32.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „Princip výtvarnosti v dialektice hry“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 33–34.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „První cykly“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 27–28.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „Výzva moderní frenezie“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A.* Praha, Trigon 1995, s. 24–26.

POHRIBNÝ, ARSÉN: „Znaky a písmo v obraze“ *Výtvarná práce*, 14 (1966), č. 4, s. 4.

POMAJZLOVÁ, ALENA: *Obraz a slovo v českém výtvarném umění 60. let.* Plzeň, ZČG 2017.

- POSPISZYL, TOMÁŠ: „Hvězdářství v době proměn“ In: Kol. autorů: *Po sametu - současné české umění s přesahy do minulosti*, Praha, Arbor Vitae 2009.
- POSPISZYL, TOMÁŠ: „Street art“ In: Kol. autorů: *Street art*. Praha, Arbor Vitae 2007.
- POSPÍŠIL, FILIP: „Lennonisté / Za mír a lásku v pozdním socialismu“ In: Kol. autorů: *Kmeny 0*. BiggBoss, Yinachi 2013.
- POTTER, NORMAN: „Co je to designér?“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 37–40.
- PRIMUS, ZDENĚK: *Umění je abstrakce* (katalog k stejnojmenné výstavě). Praha, Kant 2003.
- PROCHÁZKA, JINDŘICH: „O sobě ve třetí osobě“ *Sešity pro literaturu a diskusi*, 4 (1969), č. 27, s. 57.
- PROCHÁZKA, JINDŘICH: „Vzpomínka na Josefa Honyse, neboli ‚Černý happening‘ se nekoná“ *Sešity pro mladou literaturu*, 1969, č. 33, s. 53.
- PROCHÁZKA, JINDŘICH: „Poznámky k práci“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 113–114.
- PRŮCHA, JAN: *Moderní pedagogika*. Praha, Portál 1997.
- PRŮCHA, JAN, WALTEROVÁ, ELIŠKA A MAREŠ, JAN: *Pedagogický slovník*. Praha, Portál 1998.
- PYE, DAVID: „Odpovědnost designéra“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 23–28.
- RAKUŠANOVÁ, MARIE: *Josef Váchal – Magie hledání*. Praha, Paseka 2014.
- RAKUŠANOVÁ, MARIE: *Josef Váchal – Napsal, vyryl, vytiskl a svázel*. Praha+ Plzeň, PNP+ZČG 2014.
- RAUDENSKÝ, MARTIN: „Autorská kniha ve výtvarné výchově.“ In: Kol. autorů: *Výtvarná výchova ve světě současného umění a technologií I. / Využití ICT a dalších nových přístupů ve výtvarné výchově (sborník příspěvků)*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.
- RAUDENSKÝ, MARTIN: „Grafické umění v kontextu výtvarné výchovy.“ In: Kol. autorů: *Mezi viděním a věděním (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2009.
- READ, HERBERT E.: *Education through Art*. London, Farber and Farber 1943.

- REISSNER, MARTIN: „Ilustrace jako součást výtvarné výchovy.“ In: Horáček, Radek a Dědinová, Tereza: T.: *Fenomén kniha: výtvarná výchova a umění knihy*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- REISSNER, MARTIN: „Východiska a současnost české ilustrace“ In: Horáček, Radek a Dědinová, Tereza: *Fenomén kniha: výtvarná výchova a umění knihy*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- RIHTER, ANDREJA: *Hands on International Award – Initiative and Partners*. In: Kol. autorů: *Evropské přesahy muzejní edukace (sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia)*. Plzeň, Západočeské muzeum 2015.
- RICHTER, JOSUA A MAHLOW, DIETRICH: *Schrift und Bild*. Baden – Baden, Staatliche Kunsthalle 1962.
- RICHTEROVÁ, SYLVIE: *Slova a ticho*. Praha, Československý spisovatel – Arkýř 1991.
- RICHTEROVÁ, SYLVIE: *Ticho a smích*. Praha, Mladá fronta 1997.
- ROCKMAN, DEBORAH A.: *The Art of Teaching Art: a Guide for Teaching and Learning the Foundations of Drawing-based Art*. Oxford, Oxford University Press 2000.
- ROESELOVÁ, VĚRA: *Didaktika výtvarné výchovy*. Praha, Sarah 2001.
- ROESELOVÁ, VĚRA: *Námět ve výtvarné výchově*. Praha, Sarah 1995.
- ROESELOVÁ, VĚRA: *Proudy ve výtvarné výchově*. Praha, Sarah 1998.
- ROESELOVÁ, VĚRA: *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha, Sarah 1997.
- ROESELOVÁ, VĚRA: *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha, Sarah 1996.
- DE ROOK, G. J.: *Antologie visuele poezie*. Utrecht, 1975.
- DE ROOK, G. J.: *Internationale visuele poezie*. Utrecht, 1975.
- ROUS, JAN: „Snad nic, snad něco“ *Ateliér*, 14 (2001), č. 12, s. 5.
- ROUSOVÁ, HANA: *Život GHMP 50*. Praha, GHMP 2013.
- RUBIN, JUDITH ARON: *Child Art Therapy: 25th Anniversary Edition*. Hoboken, John Wiley 2005.
- RULF, JIŘÍ: „Kdo přestane číst, začíná se dívat“ *Lidové noviny – příloha Národní*, 9 (1994), č. 48, s. II.
- RŮŽIČKOVÁ, BLANKA: „Podoby knihy“ In: Horáček, Radek a Dědinová, Tereza: *Fenomén kniha: výtvarná výchova a umění knihy*. Brno, Masarykova univerzita, 2008.
- SEDGWICK, FRED: *Enabling Children's Learning through Drawing*. Oxfordshire, Routledge 2012.

SEDLÁČEK, ZBYNĚK: „Pro toto místo“ *Ateliér*, 16 (2003), č. 12, s. 4.

SEDLÁKOVÁ, LENKA: „Jiří Kolář ponořený do Básní ticha“ *Denní telegraf*, 3 (1994), č. 244, s. 11.

SEKERA, JAN, VALOCH, JIŘÍ A PÁNKOVÁ, MARCELA aj.: *Ladislav Novák*. Ústí nad Labem, Výstavní síň Emila Filly 1994.

SCHMELZOVÁ, RADKA: „Jiné podoby umění aneb hledání kořenů umění místa“. In: *Divadlo v netradičním prostoru, performance a site specific*. Praha, AMU 2010.

SCHMELZOVÁ, RADKA: „Jiné podoby umění aneb hledání kořenů umění místa“. In: *Divadlo v netradičním prostoru, performance a site specific*. Praha, AMU 2010.

SCHMIDT, SIEGFRIED J. A WIERMAIR PETER: *Poesia Visuale – Visuelle Poesie*. Karlsruhe – Innsbruck – Wien 1968.

SCHNEIDER, JAN: „Intermedialita: malá vstupní inventura“ In: Schneider, Jan, Krausová, Lenka: *Vybrané kapitoly z intermediality*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.

SCHNEIDER, JAN A KRAUSOVÁ, LENKA: *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.

SCHNEIDER, JAN A KRAUSOVÁ, LENKA: *Vybrané kapitoly z intermediality*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.

SCHNEIDEROVÁ, SOŇA: „Vztah verbálního a ikonického textu.“ In: Schneider, Jan, Krausová, Lenka: *Vybrané kapitoly z intermediality*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.

SCHUBERT, ZDZISŁAW: „Ofenzíva mladého plakátu“ *Ateliér*, 16 (2003), č. 11, s. 12.

SCHULTZE, BRIGITTE: „Pikto-literarische Intermedialität als Aufgabe für Übersetzer.“ In: Schneider, Jan a Krausová, Lenka: *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.

SKŘIVANOVÁ, VĚRA UHL: „Mezigenerační porozumění ve výtvarné pedagogice pro seniory.“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

SKŘIVANOVÁ, VĚRA UHL: „Pojetí žákovských kompetencí v soudobých kurikulárních dokumentech SRN – Specifické žákovské kompetence předmětu „umění“ v učebních plánech pro gymnázia spolkových republik: Bavorsko, Berlín a Sasko.“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.

SKŘIVANOVÁ, VĚRA UHL: „Výtvarná výchova v mezinárodním kontextu“ In: Kol. autorů: *Umoped – srdce svět*. Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni 2018.

SKŘIVANOVÁ, VĚRA UHL A KOL.: *Pedagogika umění – umění pedagogiky, aneb přínos oboru výtvarná výchova ke všeobecnému vzdělávání*. Ústí nad Labem, UJEP, 2014.

SLAVÍK, JAN: *Didaktika výtvarné výchovy 3*. Praha, SPN 1991.

SLAVÍK, JAN: *Od výrazu k dialogu ve výchově*. Praha, Karolinum 1997.

SLAVÍK, JAN: *Umění zážitku, zážitek umění. Teorie a praxe artefietiky. 1. díl*. Praha, PdF UK 2001.

SLAVÍK, JAN, CHRZ, VLADIMÍR A ŠTECH, STANISLAV: *Tvorba jako způsob poznávání*. Praha, Karolinum 2013.

SLAVÍK, JAN A NOVÁK, JAROSLAV: *Informace, databáze a výtvarná výchova*. Praha, Karolinum 1991.

SLAVÍK, JAN A PASTOROVÁ, MARKÉTA: „Umělecké školství v České republice“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.

SLAVÍK, JAN A WAWROSZ, PETR: *Umění zážitku, zážitek umění. Teorie a praxe artefietiky. 2. díl*. Praha, PdF UK 2001.

SLEZÁK, MILOŠ: *Písmo ve výtvarné výchově: učebnice písma pro posluchače výtvarné výchovy na pedagogických fakultách. 2., upr. vyd.* Praha, SPN, 1989.

SMYTH, PETER S.: *Art in the Primary School*. London, Routledge, 1990.

SOUČEK, JAN: „Slovo jako obraz současného světa“ *Ateliér*, 14 (2001), č. 25–26, s. 5.

SRP, KAREL: *Jiří David – Křik paviánů*. Praha, Kant 2013.

SRP, KAREL: *Křištof Kintera*. Praha, GHMP 1999.

SRP, KAREL: „Návody Jiřího Koláře“ In: *Akce, slovo, pohyb, prostor*. Praha, Galerie hlavního města Prahy 1996, s. 206–222.

SRP, KAREL: „Poezie bdělého vědomí“ In: *Akce, slovo, pohyb, prostor*. Praha, Galerie hlavního města Prahy 1996, s. 224–225.

SRP, KAREL: „Slastná spojení – krutosti koláží“ In: *Česká koláž*. Praha, Gallery 1997, s. 113–117.

SVÁTKOVÁ, BARBORA: „Výzkum galerijní pedagogiky v České republice a Evropě 2005 – 2008“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno: Masarykova univerzita 2007.

- SVOBODA, ALEŠ: „Sémiotika, vizuální studia a digitální umění. Jak nová je vizuální sémiotika.“ In: Kol. autorů: *Rámcové vzdělávací programy a výtvarná výchova / symposium České sekce INSEA*. Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni 2004.
- ŠEVČÍKOVÁ, JANA A ŠEVČÍK JIŘÍ: *Texty*. Praha, Tranzit 2010.
- ŠEVČÍKOVÁ, LUDMILA: *Svět v obrazech, světlo v odrazech*. In: Kol. autorů: *Digitální věk a smysl výchovy – sborník textů z mezinárodního doktorandského kolokvia*. Brno, Masarykova univerzita 2004.
- ŠAMŠULA, PAVEL: *Obrazárna v hlavě 1,2,3*. Praha 1997.
- ŠAMŠULA, PAVEL A ADAMEC, JAROMÍR: *Průvodce výtvarným uměním I., II. díl*. Praha, Práce 1995.
- ŠEVEČEK, LUDVÍK: *Eduard Ovčáček – grafika – instalace* (úvodní text ke katalogu). Zlín, Státní galerie Zlín 1998.
- ŠIMON, PATRIK: *Běla Kolářová – Neznámé písmo*. Praha, Eminent 1998.
- ŠIMON, PATRIK: „Jablko pro Jiřího Koláře“ *Tvar*, 5 (1994), č. 19, s. 17.
- ŠIMON, PATRIK: „Od Ptačí hvězdy k Apollinairovi“ *Ateliér*, 10 (1997), č. 10, s. 1.
- ŠKALOUDOVÁ, BARBORA: „Umělec jako pedagog“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.
- ŠKALOUDOVÁ, BARBORA A KITZBERGEROVÁ, LEONORA. „Mediální výchova a výtvarná výchova – prostor pro setkávání různých přístupů a kontextu médií“ In: Chocholová, Lucie, Škaloudová, Barbora a Štůlová Vobořilová, Lucie: *ICT a současné umění ve výuce – inspirace pro pedagogy výtvarné, hudební a mediální výchovy*. Praha, Národní galerie 2008.
- ŠKALOUDOVÁ, BARBORA, ZIKMUNDOVÁ, VĚRA. *Specifika multimediální tvorby ve výuce výtvarné výchovy*. In: Chocholová, Lucie, Škaloudová, Barbora a Štůlová Vobořilová, Lucie: *ICT a současné umění ve výuce – inspirace pro pedagogy výtvarné, hudební a mediální výchovy*. Praha, Národní galerie 2008.
- ŠMEJKAL, FRANTIŠEK: *Ladislav Novák /práce z let 1962 – 1966/*. Jihlava – Hradec Králové, Oblastní galerie vysočiny – Krajská galerie v Hradci Králové 1966.
- ŠOBÁŇOVÁ, PETRA: *Edukační potenciál muzea*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.
- ŠOBÁŇOVÁ, PETRA: *Expozice jako místo pro vzdělávání*. Brno, Moravské zemské muzeum 2017.
- ŠOBÁŇOVÁ, PETRA: „Ke kořenům projektové metody ve výtvarné výchově: analogie mezi reformními snahami amerických pragmatistů a vývojem výtvarné

- výchovy“ In: Babyrádová, Hana, Šobáňová, Petra a kol.: *Téma – akce – výpověď: projektová metoda ve výtvarné výchově*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2015.
- ŠOBÁŇOVÁ, PETRA: *Muzejní edukace*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2012.
- ŠOBÁŇOVÁ, PETRA: *Muzejní expozice jako edukační médium: Přístupy k tvorbě expozic a jejich inovace (1. díl)*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2014.
- ŠOBÁŇOVÁ, PETRA: *Muzejní expozice jako edukační médium: Výzkum současných českých expozic (2. díl)*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2014.
- ŠOBÁŇOVÁ, PETRA: *Škola muzejní pedagogiky 1: poznámky k partnerství výtvarné a muzejní pedagogiky*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2007.
- ŠOBÁŇOVÁ, PETRA A ČAPKOVÁ JOHNOVÁ, MICHAELA: *Plánování edukačních aktivit v muzeu: od strategického plánu k přípravě edukačního programu*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2015.
- ŠOBÁŇOVÁ, PETRA A KOL. AUTORŮ: *Vzdělávací obsah v muzejní edukaci*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 2015.
- ŠVRČEK, ONDŘEJ: „Nová média – užitečný nástroj pro výuku výtvarné výchovy“. In: kol. autorů: *Mezi viděním a věděním (sborník kolokvia doktorského studia oboru Výtvarná výchova)*. Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně 2009.
- THORNTON, ALAN: *Artist, Researcher, Teacher: A Study of Professional Identity in Art and Education*. Bristol, Intellect 2013.
- TIMPTON, TERESA M.: „Vyučování vizuální kultury prostřednictvím semiózy: transformace postmoderních paradigmat ve výtvarné výchově“ In: Kol. autorů: *Rámcové vzdělávací programy a výtvarná výchova / symposium České sekce INSEA*. Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni 2004.
- TOPINKA, MIROSLAV: *Snad nic, snad něco*. Praha, Tigon 2000.
- TOSCANI, OLIVIERO: *Reklama je navoněná zdechlina*. Praha, Slovart 1996.
- URBAN, OTTO M.: „Třafačka 2006–2014“ In: Kol. autorů: *Třafology*. Praha, Třafačka 2015.
- UŽDIL, JAROMÍR: *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Praha, SPN 1980.
- UŽDIL, JAROMÍR: *Mezi výchovou a uměním*. Praha, SPN 1988.
- UŽDIL, JAROMÍR: *Výtvarný projev a výtvarná výchova*. Praha, SPN 1978.
- UŽDIL, JAROMÍR A ZHOŘ, IGOR: *Výtvarné umění ve výchově mládeže*. Praha, SPN 1964.

- VÁCLAVOVÁ, DENISA A KOL. AUTORŮ: *Site specific*. Praha, Pražská scéna 2008.
- VÁCLAVOVÁ, DENISA: „Site specific – hledání jiného prostoru“ In: Václavová, Denisa a kol. autorů: *Site specific*. Praha, Pražská scéna, 2008.
- VALOCH, JIŘÍ: *Běla Kolářová – fotografie z počátku 60. let ze sbírek MG v Brně*. Brno, Dům umění města Brna 1992.
- VALOCH, JIŘÍ: *Bílé listy* (nevydaná sbírka – texty z let 1964-1966). Archiv J. H. Kocmana, Brno.
- VALOCH, JIŘÍ: „Česká experimentální poezie“ *Mladá tvorba*, 1966, č. 9, s. 50–52.
- VALOCH, JIŘÍ: „Eduard Ovčáček“ *Výtvarná práce*, 15 (1967), č. 7, s. 4.
- VALOCH, JIŘÍ: *Eduard Ovčáček – MAC&RT*. Ostrava, Centrum kultury a vzdělávání Moravská Ostrava 2003.
- VALOCH, JIŘÍ: *Experimentální poezie a její české realizace*. Brno, FF UJEP 1970.
- VALOCH, JIŘÍ: *Heinz Gappmayr: instalace a práce na papíře*. Brno, Dům umění města Brna 1992.
- VALOCH, JIŘÍ: *Ilse Garnier – vizuální texty*. Brno, Dům umění města Brna 1993.
- VALOCH, JIŘÍ: *Jan Wojnar – Vizuální poezie*. Plzeň, Galerie města Plzně 2003.
- VALOCH, JIŘÍ: *Jan Wojnar – Vztahové realizace*. Opava, Dům umění v Opavě 2000.
- VALOCH, JIŘÍ: „Jedinečné rozvinutí možností vizuální poezie“ *Ateliér*, 15 (2002), č. 20.
- VALOCH, JIŘÍ: *Karel Adamus – Vizuální poezie*. Český Těšín, Kulturní a společenské středisko Střelnice 2000.
- VALOCH, JIŘÍ: *Karel Adamus – Vizuální poezie*. Opava, Dům umění v Opavě 2002.
- VALOCH, JIŘÍ: *Karel Adamus – Vizuální poezie*. Opava, Klub mladých při MDKPB 1988.
- VALOCH, JIŘÍ: *Karel Adamus – Vizuální poezie*. Plzeň, Galerie města Plzně 2003.
- VALOCH, JIŘÍ: *Karel Adamus – Pavel Rudolf – Jan Wojnar*. Orlová, Dům kultury 1982.
- VALOCH, JIŘÍ: *Ladislav Novák*. Brno, Dům umění města Brna 1987.
- VALOCH, JIŘÍ: *Ladislav Novák – Česká kresba*. Karlovy Vary, Galerie umění KV 1996.
- VALOCH, JIŘÍ: *Ladislav Novák – veronáže*. Brno, Dům umění města Brna 1990.
- VALOCH, JIŘÍ: *Landscapes I*. Utrecht 1972.
- VALOCH, JIŘÍ: *Miloš Urbásek*. Brno, Dům umění města Brna 1989.
- VALOCH, JIŘÍ: „Mezi básní a obrazem“ *Výtvarný bulletin*, 1971, č. 15/26, s. 3–5.

- VALOCH, JIŘÍ: „O sítotiscích z let 1968 až 1993“ In: Kol. autorů: *Eduard Ovčáček – soupis grafického díla*. Ostrava, GVU 1993.
- VALOCH, JIŘÍ: *Optical book*. LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95/12, 30/b/23.
- VALOCH, JIŘÍ: *Pierre Garnier – vizuální texty*. Brno, Dům umění města Brna 1993.
- VALOCH, JIŘÍ: „Poznámky k práci“ In: Grögerová, Bohumila a Hiršal, Josef: *Vrh kostek*. Praha, Torst 1993, s. 11–15.
- VALOCH, JIŘÍ: *Proměny Ladislava Nováka*. Praha, Gallery 2002.
- VALOCH, JIŘÍ: *Salon Mina*. Litvínov, DMD 1988.
- VALOCH, JIŘÍ: „Slovo úvodem“ In: Eduard Ovčáček: *Lekce velkého A*. Praha, Trigon 1995, s. 9–17.
- VALOCH, JIŘÍ: „Text k albu Grafo-ready made z roku 1970“ In: Kol. autorů: *Eduard Ovčáček – soupis grafického díla*. Ostrava, GVU 1993.
- VALOCH, JIŘÍ: „Text k albu strukturálních grafik z let 1964-1965“ In: Kol. autorů: *Eduard Ovčáček – soupis grafického díla*. Ostrava, GVU 1993.
- VALOCH, JIŘÍ: *Texty*. Olomouc, Divadlo hudby 1989.
- VALOCH, JIŘÍ: „Velká hra Jiřího Koláře pokračuje“ *Ateliér*, 11 (1998), č. 18, s. 4.
- VALOCH, JIŘÍ: *Zápisy* (nevydaná sbírka – texty z let 1968-1969). Archiv Doc. J. H. Kocmana, Brno.
- VALOCH, JIŘÍ A ZATLOUKAL PAVEL aj.: *Mezi tradicí a experimentem /práce na papíře a s papírem v českém výtvarném umění 1939-1989/*. Olomouc, Muzeum umění Olomouc 1997.
- VÁŇA, RADEK: „CeleBriti neboli kdo jsou opravdové hvězdy“ *Revue Labyrint*, 1999, č. 5–6, s. 129
- VANČÁT, JAROSLAV: „Komunikační strategie výtvarného umění z pohledu výtvarné výchovy“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Veřejnost a kouzlo vizuality*. Brno, Masarykova univerzita 2008.
- VAŇOUS, PETR: „Daň z přidané hodnoty“ In: Kol. autorů: *Po sametu současné české umění s přesahy do minulosti*. Praha, Arbor Vitae 2009.
- VOLF, PETR: *Jan Kaláb: Point of Space*. Praha, Trafo Gallery 2018.
- VOKOLEK, VÁCLAV: *Kaligrafie*. LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95/12, 30/b/23.
- VOKOLEK, VÁCLAV: *Krajinomalby*. Plzeň, Omen 2004.

- VOKOLEK, VÁCLAV: *Vrh kostek I*. LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95/12, 30/b/23.
- VOKOLEK, VÁCLAV: *Vrh kostek II*. LA PNP – fond (pozůstalost) Josefa Hiršala a Bohumily Grögerové, sign. 24/95/12, 30/b/23.
- VOKOLEK, VÁCLAV: *Zříceninový mramor*. Praha, Torst 1996.
- VONDRÁK, MATOUŠ. *Koncepce výtvarné výchovy a jejich souvislosti s vývojem výtvarného umění 20. století: (učební text). I. část*. České Budějovice, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, 1990.
- WAGNER, PETER: *Icons, Texts, Iconotexts (essays on intermediality)*. Berlin 1996.
- WELSCH, WOLFGANG: „Design objektu a rámce“ In: Kol. autorů: *Aktualita nebo věčnost? Antologie textů k teorii a dějinám designu*. Praha, Vysoká škola uměleckoprůmyslová 2005, s. 93–96.
- WERNISCH, IVAN: „Básně ticha“ *Literární noviny*, 5 (1994), č. 48, s. 7.
- WHITE, KIT: *101 Things to Learn in Art School*. Cambridge, MIT Press 2011.
- WINTER, ASTRID: *Intermedialita a synestezie*. In: Schneider, Jan a Krausová, Lenka: *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk*. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2008.
- WITHAM, LARRY: *Art Schooled: a Year Among Prodigies, Rebels, and Visionaries at a World-Class Art College*. Lebanon, University Press of New England 2012.
- WOHLMUTH, RADEK: „Slova nejsou jenom kecy“ *Umělec*, 7 (2003), č. 2, s. 52 – 53.
- VITVAR, JAN H.: „Chrám svobody“ In: Kol. autorů: *Trafology*. Praha, Trafačka 2015.
- WOHLMUTH, RADEK: „Efox – liška, která způsobila Pandál“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 5.
- WOHLMUTH, RADEK: „Epos, který sám píše“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 5.
- WOHLMUTH, RADEK: *Jan Kaláb: Děravé plány*. Praha, The Chemistry Gallery 2013.
- WOHLMUTH, RADEK: „Mapy, kořeny, vrstevnice“. In: Kol. autorů: *Jana Kasalová – Odjinud*. Liberec, OGL 2016.
- WOHLMUTH, RADEK: *Michal Škapa aka Tron: Analfabet*. Praha, Biggboss 2017.
- WOHLMUTH, RADEK: „Od piecu k obrazu a zase zpátky“. In: Wohlmuth, Radek: *Děravé plány*. Praha, The Chemistry Gallery 2013.
- WOHLMUTH RADEK: *Petr Nikl*. Praha, Arbor Vitae 2013.
- WOHLMUTH, RADEK: „Point je bod, ale ne ledajaký“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 5.
- WOHLMUTH, RADEK: „Slova nejsou jenom kecy“ *Umělec*, 7 (2003), č.2, s. 52 – 53.
-

WOHLMUTH, RADEK: „Street art v česku žije a má se xvětu“ *Ateliér*, 21 (2008), č. 19, s. 1 + 16.

WOHLMUTH, RADEK: „Způsob, jak přijít graffiti na jméno“ In: Kol. autorů: *Names*. Praha, Trafačka 2008.

YUMAK, SAMET: „Pedagogical Needs for Teachers to Integrate Apps in the Formal School Curriculum“ In: Coll. of Authors: *European Manual*, Bologna, Zaffiria 2019, s. 129 – 134.

ZÁLEŠÁK, JAN: „Interpretace současného umění a výtvarná kritika“ In: Horáček, Radek a Zálešák, Jan: *Aktuální otázky zprostředkování umění*. Brno, Masarykova univerzita 2007.

ZÁLEŠÁK, JAN: *Umění spolupráce*. Brno, Masarykova univerzita v Brně 2011.

ZÁLEŠÁK, JAN: „Vizuální kultura v kurikulu výtvarné výchovy“ In: Kol. autorů: *Rámcové vzdělávací programy a výtvarná výchova / symposium České sekce INSEA*. Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni 2004.

ZHOŘ, IGOR: *Proměny soudobého výtvarného umění*. Praha, SPN 1992.

ZHOŘ, IGOR: *Výtvarný výchova v projektech I, II*. Havlíčkův Brod, Tobiáš 1995.

ZHOŘ, IGOR, HORÁČEK, RADEK A HAVLÍK, VLADIMÍR: *Akční tvorba*. Olomouc, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1991.

ZIKMUND, LADISLAV: „Queer alter street aneb Poznámky k pomezí dvou subkultur“ In: Kol. autorů: *Pouliční umění / Teorie na ulici*. Praha, Interaktiv 2008.

ZIKMUNDOVÁ, VLADIMÍRA: „Nová média a jejich principy v kontextu transformace výukového prostředí předmětu výtvarná výchova“ In: kol. autorů: *Rámcové vzdělávací programy a výtvarná výchova / symposium České sekce INSEA*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni 2004.

+ katalogy z výstav Bienále v Benátkách (2011, 2013, 2015, 2017, 2019) + Dokumenta v Kasselu (2007, 2012) + z dalších mezinárodních výstav a přehlídek

+ tiskové zprávy k výstavám v GHMP (2005–2020)

+ další katalogy z výstav GHMP (1963–2020)

Elektronické zdroje

COLL. OF AUTHORS: *European Manual – App Your School*. Zaffiria, Bologna 2019.

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/AppYourSchool-european-manual-pinting-version-A4.pdf>

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Finland*. Kuopion Kaupunki, Savoniakonsortio, Helsinki 2019.

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2019/10/APPYOS-Toolkit-Finland.pdf>

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Greece*. Athens, Karpos 2019.

<https://www.yumpu.com/xx/document/read/62693729/app-your-school-2019>

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Italy*. Zaffiria Network, Rimini 2019.

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2019/10/APPYOS-toolkit-italiano.pdf>

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Lithuania*. Edupro Network, Vilnius 2019.

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/APPYOS-Toolkit-Lithuania.pdf>

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Poland*. Fundacja Nowoczesna Polska, Warsaw 2019.

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/APPYOS-Toolkit-Poland.pdf>

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Portugal*. AENIE – The National Association of Educational Innovation and Inclusion in Schools, Lisbon 2019.

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/APPYOS-Portugal-Toolkit.pdf>

COLL. OF AUTHORS: *National Toolkit – App Your School / Turkey*. Esenler Ilce Milli Egitim Mudurlugu/Esenler District Education Authority, Ankara 2019.

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2017/09/APPYOS-Toolkit-Turkey.pdf>

KOL. AUTORŮ: *Galerie jako otevřený prostor. Spolupráce edukačního oddělení Galerie hlavního města Prahy se zahraničním publikem*. Muzeum, ročník 55, 2/2017, s. 45–51.

[file:///C:/Users/Lucie/Downloads/\[25335642%20-%20Muzeum_%20Muzejn%C3%AD%20a%20vlastivedn%C3%A1%20pr%C3%A1ce\]](file:///C:/Users/Lucie/Downloads/[25335642%20-%20Muzeum_%20Muzejn%C3%AD%20a%20vlastivedn%C3%A1%20pr%C3%A1ce])

[%20Gallery%20as%20an%20Open%20Space.%20The%20Collaboration%20of%20the%20Educational%20Department%20of%20Prague%20City%20Gallery%20with%20a%20Foreign%20Audience.pdf](#)

KOL. AUTORŮ: *Národní toolkit*. Praha, GHMP 2019.

<https://www.appyourschool.eu/wp-content/uploads/2019/07/APPYOS-Toolkit-Czech-Republic.pdf>

KOL. AUTORŮ: *Per Aspera Ad Astra – Konference na téma Galerijní pedagogika a cíle výtvarné výchovy*. Karlovy Vary: Galerie umění Karlovy Vary 2015.

http://www.galeriekvary.cz/data/PER_ASPERA/per%20aspera%20sborn%C3%ADk%2002%20nahled.pdf

COLL. OF AUTHORS: *App Your School - National Toolkits, EU 2019*.

<https://www.appyourschool.eu/national-toolkits/>

On-line katalog Národní knihovny:

https://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=nkc

Project *App Your School*

<http://www.appyourschool.eu/>

Project *App Your School* – Czech Republic – Evropská rozvojová agentura, s.r.o.

www.eracr.cz

Project *App Your School* – Finland – KUOPION KAUPUNKI, SAVONIA-KONSORTIO

www.kuopio.fi

Project *App Your School* – Greece – KARPOS

<http://www.karposontheweb.org/>

Project *App Your School* – Italy – Zaffiria Network

<http://www.zaffiria.it/>

Project *App Your School* – Lithuania – EDUPRO NETWORK

<http://www.edupro.lt/>

Project *App Your School* – Poland – Fundacja Nowoczesna Polska

www.nowoczesnapolska.org.pl

Project *App Your School* – Portugal – AENIE – The National Association of Educational Innovation and Inclusion in Schools

<http://www.aenie.org/>

Project *App Your School* – Turkey – Esenler Ilce Milli Egitim Mudurlugu/Esenler District Education Authority

<http://esenler.meb.gov.tr/>

Self Portrait and Identity (video – digital atelier) – App Your School

<https://vimeo.com/296418660>

Vědecko-výzkumné pracoviště AVU (diplomová práce)

<http://vvp.avu.cz/bibliobaze/10995/>

Výstava *Bienále výtvarného umění* v Benátkách

<https://www.labiennale.org/en/art/2019>

Webové stránky Asociace výtvarných pedagogů, České sekce INSEA (International Society for Education through Art), Národního pedagogického institutu ČR, Rady galerií ČR apod.:

www.avepe.cz, www.insea.cz, www.npicr.cz, www.rgcr.cz

Webové stránky a sociální sítě českých a světových galerií – především sekce o edukaci.

+ filmy:

Exit Through the Giftshop, režie: Banksy, 2010.

Girl Power, režie: Jan Zajíček + Sany, 2016.

Třafačka - Chrám svobody, režie: Saša Dlouhý, Roman Vávra, 2011.

Basquiat, režie: Julian Schnabel, 1996.

+ www.wikipedia.org + <http://www.artslexikon.cz>

Poznámka:

Jména autorů jsou psána velkými písmeny; názvy publikací, knih a katalogů velkými a malými písmeny - kurzívy; názvy článků a kapitol umístěny do uvozovek, názvy časopisů jsou psány opět kurzívy, u archivních pramenů jsou uvedeny: název archivu, název archivního fondu a všechny signatury.

Pokud jde o samotný text práce, názvy a jména uměleckých děl, výstav, projektů, akcí atd. jsou psány kurzívy, názvy institucí nebo také názvy časopisů jsou psány klasickým písmem, mj. protože jde o ustálená a známá označení.

H/ Prohlášení uvedené v úvodu disertační práce o duševním vlastnictví, popřípadě autorských právech

Prohlašuji, že jsem disertační práci s názvem *Obraz a písmo a jejich místo v galerijním prostoru* vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů, zdrojů a literatury uvedených v seznamu v závěru práce.

V Praze dne 20. 8. 2020

.....

I/ Anotace v AJ + klíčová slova v AJ**IMAGE AND TEXT AND THEIR PLACE IN GALLERY SPACE****Educational potential of connection of image and text in gallery education****Abstract – annotation in English**

The main topic of the Ph.D. thesis is deeper research and confirmation of educational potential of connection of image and text in gallery education. The main aim and purpose is to verify and also confirm, that this type of art and interdisciplinary projects can mediate quality educational content very effectively. Very important platform and basis of research are 2 questionnaires, which try to examine 2 points of view: 1/ the first questionnaire for art teachers at schools as visitors of educational activities in galleries (213 responders, 79 questions), 2/ the second questionnaire for gallery educators from art galleries as conceptors and realizers of educational programmes in galleries (26 responders from important Czech galleries of fine art, 64 questions). Selected evaluated questions that demonstrate the educational potential of the connection between image and font are at the end of this document as an appendix. The third point of view is my own experience from my large and important practice as gallery educator, head and founder of Educational department of Prague City Gallery during 15 years (2005 – 2020). During this time I have designed and realised many educational activities (for all ages) for about 300 exhibitions in 7 buildings of Prague City Gallery – about 73 from them were about connections of image and text (in various measures). Detailed analysis of this educational activities with large photo documentation can be relevant source of information and evidence of great educational potential of this topic. There it was used combination of quantitative and qualitative research. The key concepts examined are interdisciplinarity and intermediality (with an accent on the connection between image and font - text), to which most of the questions in the questionnaires relate. The Ph.D. thesis is connected with my master thesis *Forms and Faces of Visual Poetry and Lettrism*, (where one part was about application in gallery education), which is archived in Museum of Czech Literature in Prague + in Research Centre of Academy of Fine Arts in Prague + in library of Prague City Gallery. The topic is connected with my study: art education (PedF) + Czech filology (FF). Very important parts are about typology of this kind of art, about visual identity, about image and text in gallery space, about international context and about usefulness, contribution and importance for

gallery education and art pedagogy. Very important conclusion is, that artefacts with strong accents on the combination of image and text, can create impulses for interdisciplinary projects and for new effective ways and methods in education. The main intention was to gain as much relevant information as possible for this topic and support its successful development in gallery education. This Ph.D. thesis can become inspiration, support and source of interesting impulses for future gallery educators, art teachers in schools and lecturers in cultural institutions.

Key Words

interdisciplinarity; intermediality; (transmediality, multimediality); project learning (education); crossovers of fine arts; interactivity; gallery and museum education; art education; gallery and museum; exhibition; collection; educational potential; visual, literary, digital and medial literacy; multiliteracy; image and text (letter, word, sentence, text); visual identity; experimental (visual) poetry; lettrism, street art; collage; typography; calligraphy; graphic design

**Disertační práce bude vystavena nejméně 14 dní před vykonáním obhajoby
 disertační práce na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.**

Anotace

Jméno a příjmení:	Lucie Haškovcová
Katedra:	Katedra výtvarné výchovy PdF UP Olomouc
Vedoucí práce/školicel:	doc. PhDr. Olga Badalíková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce v češtině:	OBRAZ A PÍSMO A JEJICH MÍSTO V GALERIJNÍM PROSTORU Edukační potenciál propojení obrazu a písma v galerijní edukaci
Název v angličtině:	IMAGE AND TEXT AND THEIR PLACE IN GALLERY SPACE Educational Potential of Connection of Image and Text in Gallery Education
Anotace (resumé) práce v ČJ:	Hlavním tématem disertační práce je hlubší průzkum edukačního potenciálu setkání obrazu a písma (textu) v galerijní edukaci. Hlavním cílem a záměrem je ověřit a také potvrdit, že tento typ umění a interdisciplinární edukační projekty mohou prostřednictvím různých metod a způsobů velmi efektivně zprostředkovávat kvalitní vzdělávací obsah. Velmi důležitou platformou a základem výzkumu jsou 2 dotazníky, které se snaží prozkoumat 2 úhly pohledu: 1/ první dotazník pro výtvarné pedagogy ze škol jako pro návštěvníky edukačních aktivit v galeriích (213 respondentů, 79 otázek), 2/ druhý dotazník pro galerijní edukátory z galerií výtvarného umění jako pro konceptory a realizátory edukačních programů v galeriích (26 respondentů z významných českých galerií výtvarného umění, 64 otázek). Třetí úhel pohledu je vlastní zkušenost z osobní rozsáhlé a důležité praxe - galerijní edukátorka, vedoucí a zakladatelka Edukačního oddělení Galerie hl. m. Prahy během 15 let (2005 – 2020). Šlo o koncepci, organizaci a realizaci mnoha edukačních aktivit pro všechny cílové skupiny a věkové kategorie k cca 300 výstavám v 7mi objektech GHMP – z toho cca 73 výstav se týkalo v různé míře setkání obrazu a písma. Detailní analýza těchto edukačních aktivit doplněná rozsáhlou fotodokumentací může být také dalším relevantním zdrojem informací a dokladem velkého edukačního potenciálu tohoto zaměření. Byla použita kombinace kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Klíčovými zkoumanými pojmy je interdisciplinarita a intermedialita (s důrazem na propojení obrazu a písma – textu), ke kterým se vztahuje většina otázek v dotaznících. Disertační práce navazuje na diplomovou práci s názvem <i>Podoby a tváře české vizuální poezie a lettrismu</i> , která je archivována v Památníku národního písemnictví v Praze, ve Vědecko-výzkumném pracovišti AVU a v odborné knihovně

	Galerie hl. m. Prahy. Téma souvisí s předchozím studiem výtvarná výchova (PDF) + česká filologie (FF). Velmi důležité části jsou o typologii tohoto druhu umění, o vizuální identitě, o obraze a textu v galerijním prostoru, o mezinárodním kontextu a o užitečnosti, přínosu a významu pro galerijní edukaci a výtvarnou pedagogiku. Důležitým závěrem je také to, že artefakty, které mají silný důraz na propojení obrazu a textu, mohou vytvářet podněty pro interdisciplinární projekty a pro nové efektivní způsoby a metody v edukaci. Záměrem bylo prostřednictvím dotazníků i vlastní praxe získat co nejvíce informací na toto téma a podpořit jeho úspěšný rozvoj v rámci galerijní edukace. Tato disertační práce se také může stát inspirací, podporou a zdrojem zajímavých podnětů pro budoucí galerijní edukátory, učitele, školy a lektory v kulturních institucích.
Klíčová slova:	interdisciplinarita (mezioborovost); intermedialita (transmedialita, multimedialita); projektové vyučování; přesahy výtvarného umění; interaktivita; galerijní a muzejní edukace; umělecké vzdělávání; galerie a muzeum; výstava; sbírka; edukační potenciál; vizuální, literární, digitální a mediální gramotnost; multigramotnost, obraz a písmo; vizuální identita; vizuální poezie; lettrismus; street art; koláž; typografie; kaligrafie; grafický design
Anotace (resumé) práce v AJ:	The main topic of the Ph.D. thesis is deeper research and confirmation of educational potential of connection of image and text in gallery education. The main aim and purpose is to verify and also confirm, that this type of art and interdisciplinary projects can mediate quality educational content very effectively. Very important platform and basis of research are 2 questionnaires, which try to examine 2 points of view: 1/ the first questionnaire for art teachers from schools as visitors of educational activities in galleries (213 responders, 79 questions), 2/ the second questionnaire for gallery educators from art galleries as conceptors and realizers of educational programmes in galleries (26 responders from important Czech galleries of fine art, 64 questions). The third point of view is my own experience from my large and important practice as gallery educator, head and founder of Educational department of Prague City Gallery during 15 years (2005 – 2020). During this time I have designed and realised many educational activities (for all ages) for about 300 exhibitions in 7 buildings of Prague City Gallery – about 73 from them were about connections of image and text (in various measures). Detailed analysis of this educational activities with large photo documentation can be relevant source of information and evidence of great educational potential of this topic. There it was used combination of quantitative and qualitative research. The key concepts examined are interdisciplinarity and intermediality (with an accent on the connection between image and font - text), to which most of the questions in the

	questionnaires relate. The Ph.D. thesis is connected with my master thesis <i>Forms and Faces of Czech Visual Poetry and Lettrism</i>, which is archived in Museum of Czech Literature in Prague + in Research Centre of Academy of Fine Arts in Prague + in library of Prague City Gallery. The topic is connected with my study: art education (PdF) + Czech filology (FF). Very important parts are about typology of this kind of art, about visual identity, about image and text in gallery space, about international context and about usefulness, contribution and importance for gallery education and art pedagogy. Very important conclusion is, that artefacts with strong accents on the combination of image and text, can create impulses for interdisciplinary projects and for new effective ways and methods in education. The main intention was to gain as much relevant information as possible for this topic and support its successful development in gallery education. This Ph.D. thesis can become inspiration, support and source of interesting impulses for future gallery educators, art teachers in schools and lecturers in cultural institutions.
Klíčová slova v AJ:	interdisciplinarity; intermediality; (transmediality, multimediality); project learning (education); crossovers of fine arts; interactivity; gallery and museum education; art education; gallery and museum; exhibition; collection; educational potential; visual, literary, digital and medial literacy; multiliteracy; image and text; visual identity; experimental (visual) poetry; lettrism, street art; collage; typography; calligraphy; graphic design
Přílohy vázané v práci:	• rozšířená (plná) verze komentáře k dotazníkům • fotografie z vlastních realizovaných edukačních aktivit na téma písmo a obraz • fotografie z výrazných architektonických koncepcí výstav a prostorových realizací na zkoumané téma • fotografie – ukázky vizuální identity galerie (GHMP) • soupis publikační a odborné činnosti • dotazník pro výtvarné pedagogy na školách – kompletní výsledky všech otázek • dotazník pro galerijní edukátory v galeriích – kompletní výsledky všech otázek + • CD - disertační práce v elektronické formě + plné verze odb. článků, textů a publikací
Rozsah práce:	Čistý text práce: 164 normostran + seznam prostudované a použité literatury: 36 str. + seznam elektronických zdrojů: 3 str. + poznámkový aparát: 14 str. Zbývající strany tvoří seznam zkratk, anotace, resumé v AJ atd. Celkový počet stran práce je 224. Podíl přímých citací splňuje dané limity a je nižší než 1/4 textu – tvoří cca 1/8 textu.

Jazyk práce:	český
Počet titulů použité literatury*	663

*počet titulů použité literatury zahrnuje i jednotlivé novinové články, kapitoly v odborných publikacích, publikace, knihy, výtvarné katalogy, odborné texty a básnické sbírky

Seznam zkratek

ad.	= a další
apod.	= a podobně
atd.	= a tak dále
AVP	= Asociace výtvarných pedagogů
AVU	= Akademie výtvarných umění
AV ČR	= Akademie věd České republiky
CES	= Centrální evidence sbírek
ČJ	= český jazyk
Coll.	= collective
ČT	= Česká televize
F. B.	= František Bílek
FF	= filozofická fakulta
FF UK	= Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
FF UP	= Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
GHMP	= Galerie hlavního města Prahy
GYM	= gymnázium
ICT	= informační a komunikační technologie
INSEA	= International Society for Education through Art
kap.	= kapitola
kol.	= kolektiv
KEP RG ČR	= Komora edukačních pracovníků Rady Galerií ČR
KVK PdF UJEP	= Katedra výtvarné kultury Pedagogické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem
KVV PdF MU	= Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně
KVV PdF UP	= Katedra výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci
LA PNP	= Literární archiv Památníku národního písemnictví
MK	= Městská knihovna v Praze
mj.	= mimo jiné
MoMA v NY	= Museum of Modern Art v New Yorku
MŠ	= mateřská škola
např.	= například
NIPOS	= Národní informační a poradenské středisko pro kulturu
NPI ČR	= Národní pedagogický institut ČR
NÚV	= Národní ústav pro vzdělávání
NG	= Národní galerie

NK ČR	= Národní knihovna České republiky
PdF	= pedagogická fakulta
PNP	= Památník národního písemnictví
příp.	= případně
r.	= rok
RG ČR	= Rada galerií ČR
RVP	= Rámcové vzdělávací programy
s.	= strana
SŠ	= střední škola
sign.	= signatura
TVK	= Týden výtvarné kultury
tzn.	= to znamená
tzv.	= takzvaný
UK	= Univerzita Karlova v Praze
UP	= Univerzita Palackého v Olomouci
VOŠ	= vyšší odborná škola
VŠ	= vysoká škola
VŠUP (UMPRUM)	= Vysoká škola uměleckoprůmyslová
VV	= výtvarná výchova
VVP AVU	= Vědecko-výzkumné pracoviště AVU
ZŠ	= základní škola
ZUŠ	= základní umělecká škola

Pozn.:

Jména teoretiků, umělců apod. jsou v textu práce z prostorových důvodů ve většině případů přednostně uváděna ve zkrácené formě (křestní jména zredukovaná na iniciály, ale s plnou verzí příjmení), a to především u známějších autorů. U méně známých autorů bývají uvedena celá jména. Většinu celých kompletních jmen lze však v případě zájmu dohledat v poznámkovém aparátu, seznamu literatury a v plné verzi komentáře k dotazníkům v příloze. Kompletní jména umělců jsou zachována především v případech, pokud jsou celá jména součástí názvů výstav nebo přímých citací a také v prepisech odpovědí z dotazníků.

Příloha č. 1: vybrané ukázky z dotazníků pro výtvarné pedagogy (A) + galerijní edukátory (B):

A/ Ukázky výsledků z dotazníku pro výtvarné pedagogy, které dokládají velký edukační potenciál interdisciplinárních edukačních aktivit se zaměřením na propojení obrazu a písma

B/ Ukázky výsledků z dotazníku pro galerijní edukátory, které dokládají velký edukační potenciál interdisciplinárních edukačních aktivit se zaměřením na propojení obrazu a písma

Obrázky níže: ukázky dotazníkového šetření, screenshoty elektronického dotazníku.

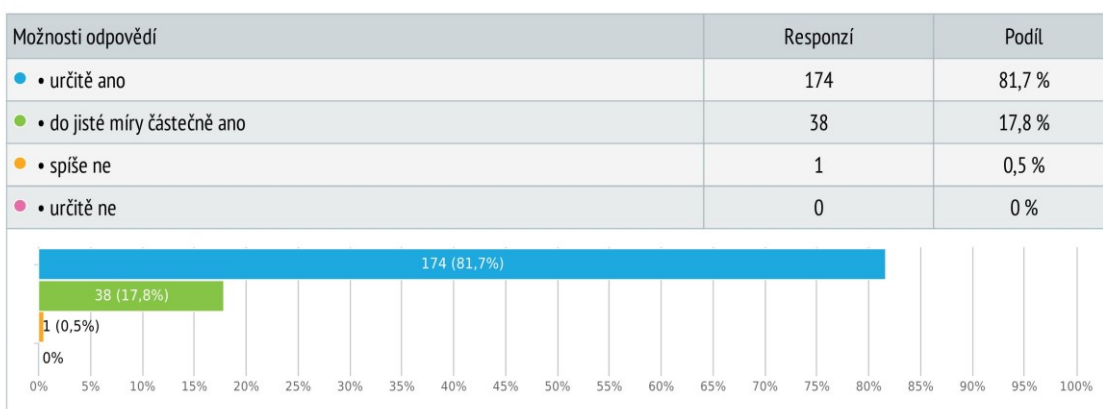
A/ Ukázky výsledků z dotazníku pro výtvarné pedagogy, které dokládají velký edukační potenciál interdisciplinárních edukačních aktivit se zaměřením na propojení obrazu a písma

EDUKAČNÍ POTENCIÁL PROPOJENÍ PÍSM A OBRAZU A JEHO VYUŽITÍ V GALERIJNÍ EDUKACI A VÝTVARNÉ PEDAGOGICE

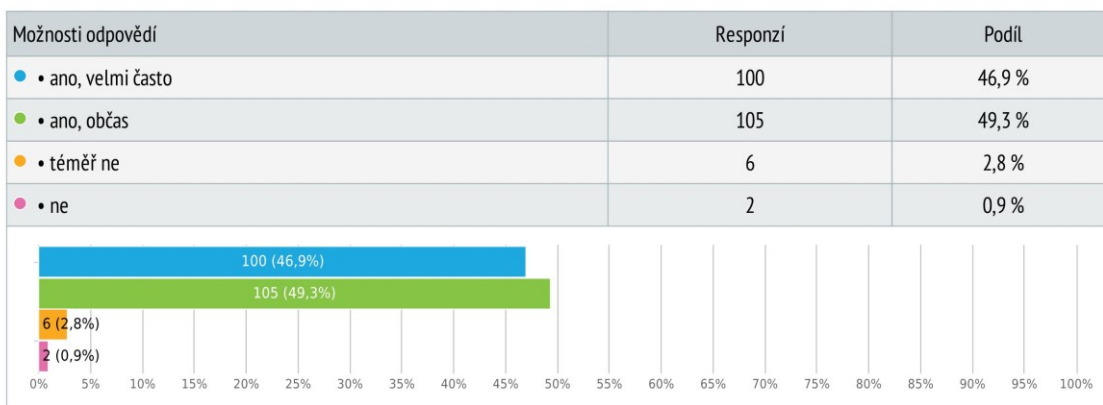
9. Souhlasíte s tím, že předmět výtvarná výchova může být do jisté míry chápáný jako "křižovatka", díky němuž lze i řešit a přibližovat i důležitá témata z jiných předmětů a oblastí (např. z oblasti literatury, filmu, divadla, fotografie, ekologie, biologie apod.?)

Výběr z možností, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

10. Využíváte někdy během výuky principy projektového vyučování a interdisciplinarity (propojování některých předmětů)?

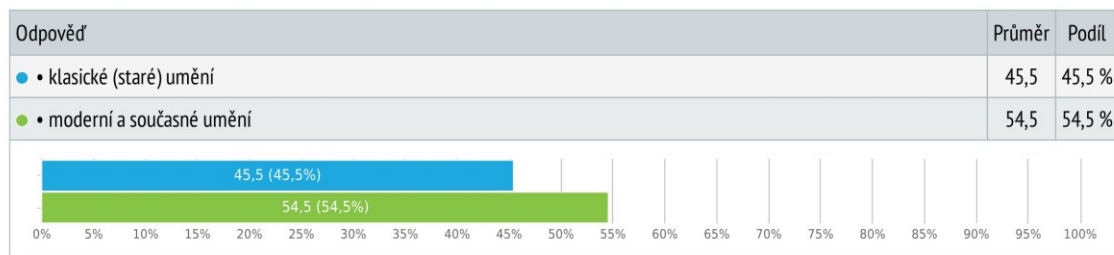
Výběr z možností, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

7. Z kolika přibližně procent čerpáte inspiraci ve výtvarné výchově spíše z klasického umění a z kolika procent z moderního a současného umění?

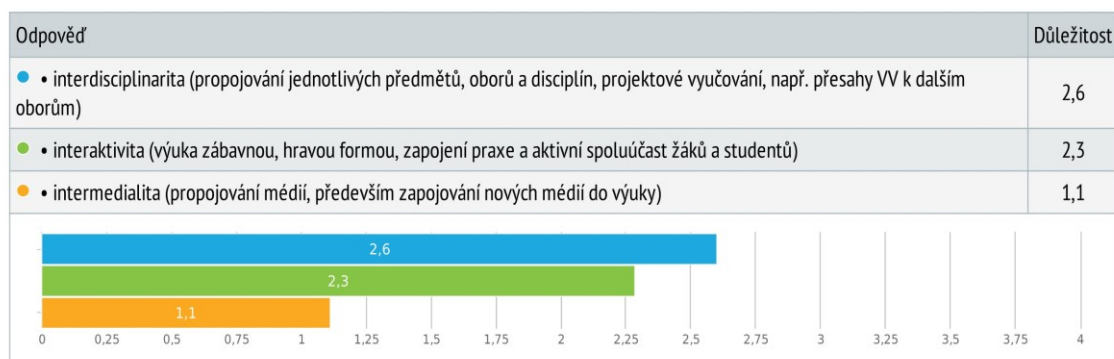
Rozdělovací škála, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

Rozdělte: 100 procent

8. Které z těchto trendů považujete za nejdůležitější a nejvíc stěžejní v současné edukaci?

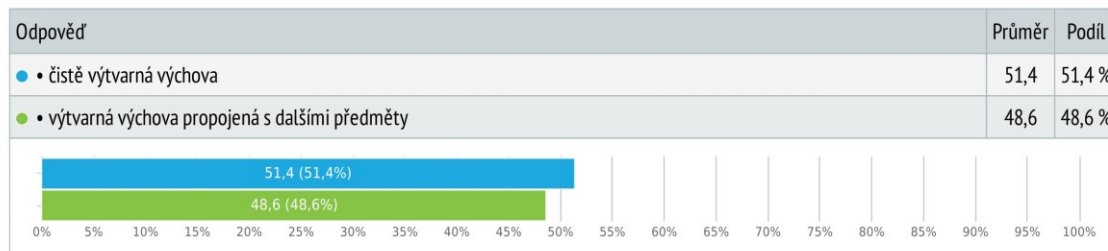
Seřazení dle důležitosti, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

11. Kolik přibližně procent věnujete čistě jen výtvarné výchově a kolik procent propojení výtvarné výchovy s dalšími obory?

Rozdělovací škála, zodpovězeno 212x, nezodpovězeno 1x

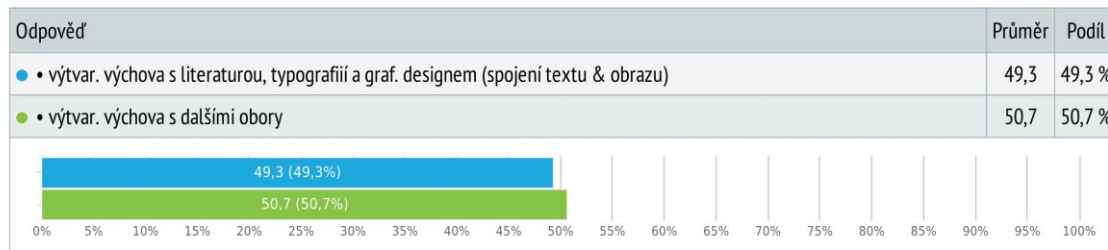
Rozdělte: 100 procent

12. V rámci propojení výtvarné výchovy s dalšími obory - kolik z toho procent se týká propojení výtvarné výchovy s literaturou, textem a písmem?

Rozdělovací škála, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

Rozdělte: 100 procent

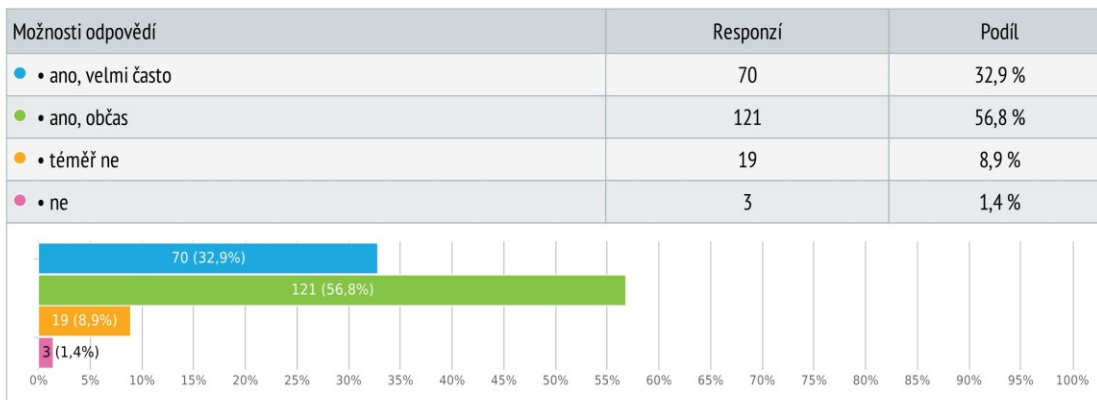
13. S jakými dalšími obory nebo předměty propojujete výtvarnou výchovu v rámci Vaší výuky?

Textová odpověď, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

- Ekologická, předmatematická, náboženská
- architektura, dějiny
- informatika, matematika, geometrie
- Pracovní činnosti, Český jazyk, Prvouka, Vlastivěda

15. Využíváte někdy během výuky přesahy výtvarného umění směrem k literatuře nebo typografii - tzn. propojení obrazu a textu (písmen, slov, vět, textů, symbolů)?

Výběr z možností, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

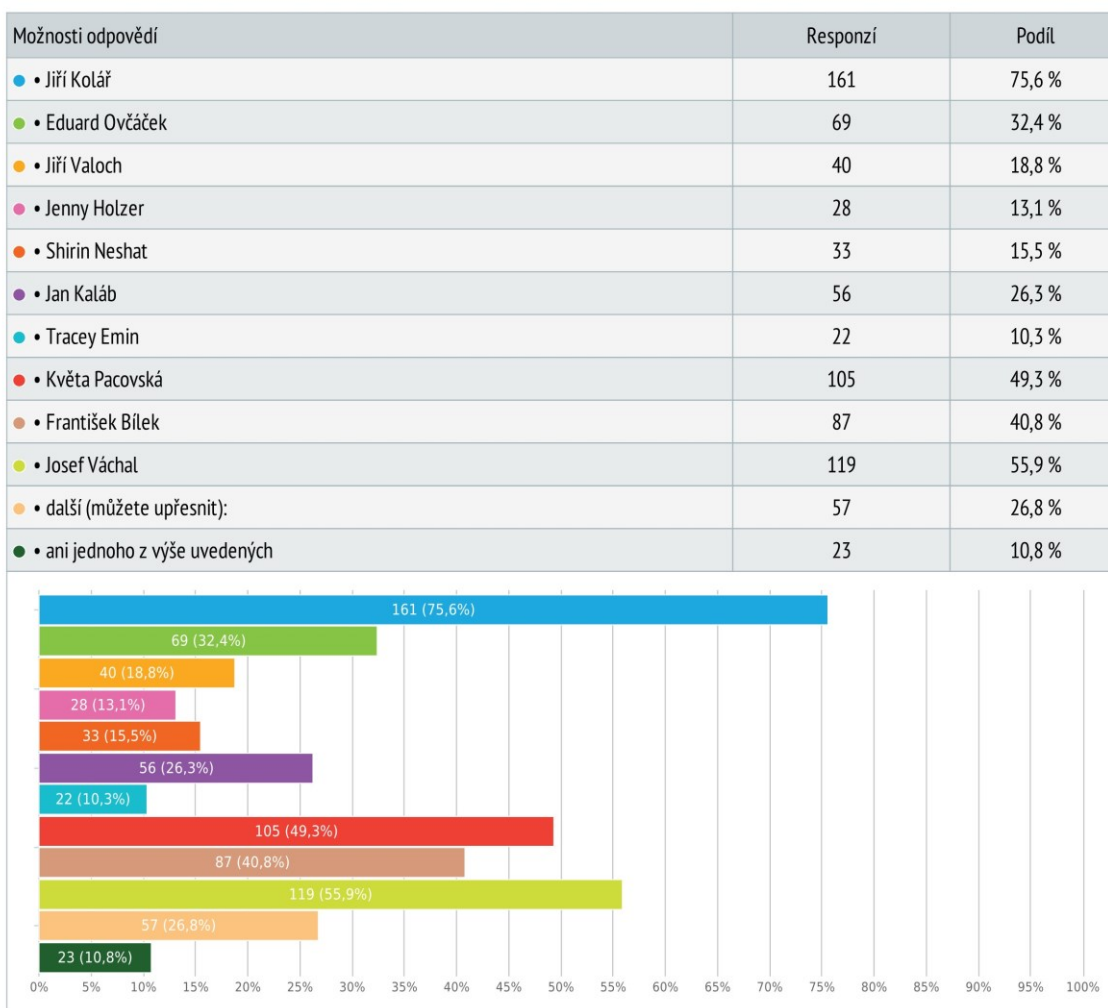
16. Pokud ano, jaké okruhy, témata, náměty, typy, formy, druhy, metody nebo postupy jste v rámci toho už někdy využili nebo kterými jste se inspirovali?

Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

Možnosti odpovědí	Responzí	Podíl
• experimentální (vizuální, optická) poezie	84	39,4 %
• lettrismus (zapojení písma do obrazů – do malby, grafiky, kresby atd)	119	55,9 %
• práce s písmovými šablonami	70	32,9 %
• koláže	177	83,1 %
• asambláže	77	36,2 %
• typografie a využití různých typů písma a fontů	93	43,7 %
• grafický design (navrhování a tvorba plakátů, vizitek, reklamních nebo propagačních materiálů, návrh loga, značky apod.)	143	67,1 %
• street art a graffiti	90	42,3 %
• kaligrafie	74	34,7 %
• skripturální malba	6	2,8 %
• komiks	146	68,5 %
• ilustrace	158	74,2 %
• iluminace, iniciála	87	40,8 %

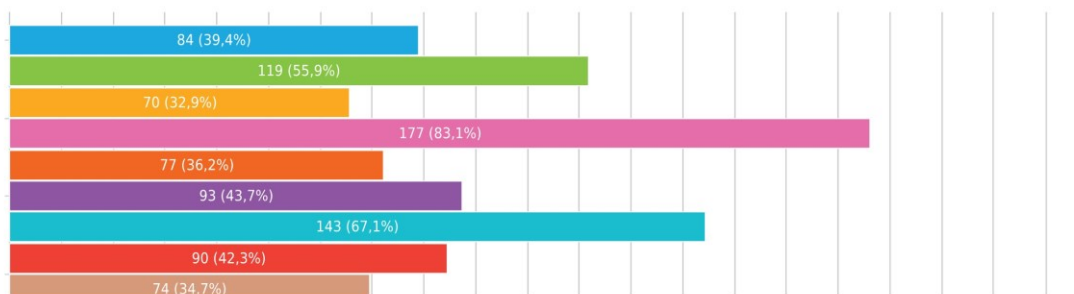
29. Které z těchto českých nebo zahraničních umělců (pokud jejich tvorbu znáte) považujete za inspirativní pro výuku výtvarné výchovy - tzn., že jejich díla by bylo možné využít jako předlohy a vzory pro žáky a studenty v rámci propojení písma (textu) a obrazu? (jde jen o příklady několika autorů různého zaměření)

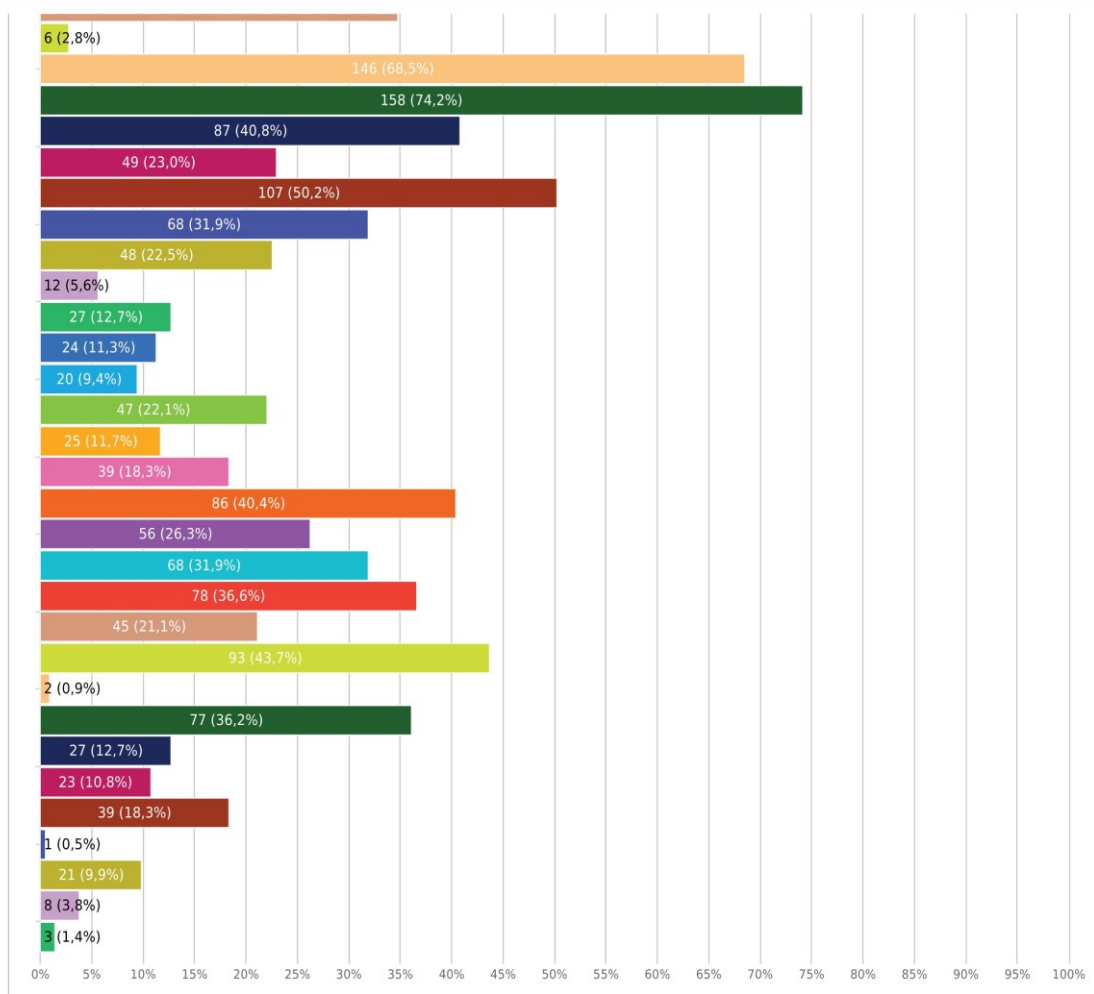
Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

- Guillaume Apollinaire
- Josef Lada, Mikoláš Aleš, Josef Čapek, Kacuška Hokusai, Thomas Alma, Šusaku Arakawa
- epos 257

• ex-libris	49	23,0 %
• knižní obálky, záložky	107	50,2 %
• kniha objekt (experimentální kniha, interpretace knihy)	68	31,9 %
• 3D objekty s využitím písma a textu (sochy, objekty, instalace)	48	22,5 %
• site specific díla (s využitím písma)	12	5,6 %
• obraz a text v konceptuálním umění	27	12,7 %
• obraz a text v akčním umění	24	11,3 %
• obraz a text v intermedialní tvorbě	20	9,4 %
• obraz a text ve fotografii	47	22,1 %
• obraz a text ve scénografii (návrhy na divadelní scény)	25	11,7 %
• uplatnění textu v architektuře (návrhy na architekturu, domy, objekty, budovy)	39	18,3 %
• výtvarná interpretace textů	86	40,4 %
• kreativní psaní, experimentální text	56	26,3 %
• zapojení citátů (např. v kombinaci s portréty a podobně)	68	31,9 %
• tvorba sloganů, transparentů, nápisů a reklamy	78	36,6 %
• dramatizace – „živá abeceda“ - interpretace písmen kompozicí, pohybem, tancem	45	21,1 %
• mapy, popisky, piktogramy, cedule, schémata, orientační systémy	93	43,7 %
• promítání písma (např. na budovy)	2	0,9 %
• obrázkové písmo a hieroglyfy	77	36,2 %
• text v módě a oděvním návrhářství, návrhy na šperky s využitím písma	27	12,7 %
• text a karikatura	23	10,8 %
• text a film (např. animovaný film)	39	18,3 %
• neony (návrhy na neonové nápisy na obchody a instituce)	1	0,5 %
• návrh na webové stránky, koncept on-line hry, aplikace, fiktivní sociální sítě, virtuální projekty	21	9,9 %
• jiné téma /okruh/ (můžete upřesnit):	8	3,8 %
• nezpracovávali jsme zatím propojení písma (textu) a obrazu ve výuce	3	1,4 %

- výraz a význam - výtvarné zpracovávání výrazu slova ve shodě s jeho významem/slova
- Výtvarný návrh a realizace pointů, viz. pan Kaláb
- doodling
- psaní světlem a jeho zachycení ve fotografii
- kaligram
- ve výuce angličtiny nebo historie v angličtině ve škole nebo jako průvodce škol a pedagogů ze zahraničí učitelů ze zahraničí/ahra
- vizuální gramatika základní a vyšší
- výtvarná či textová symbolika promítnutá do architektonických detailů, vizuální středověké koncepty použité v gotické architektuře

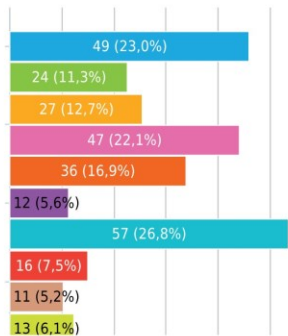
57. Navštívili jste někdy s vašimi dětmi, zaky nebo studenty některou (nebo některé) z těchto výstav v GHMP a program k ní (k nim) (prohlídka, workshop), které se nějakým způsobem a do jisté míry týkaly setkání písma a obrazu? (v závorce jsou uvedena i témata, kterých se programy, workshopy nebo prohlídky celkově, částečně nebo alespoň okrajově týkaly)

Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

Možnosti odpovědí	Responzí	Podíl
• BÍLKOVÁ VILA / ATELIER FRANTIŠKA BÍLKA /písmo v kresbách, grafice, objektech, architektuře, užitém umění + knižní tvorba/	49	23,0 %
• PO SAMETU / SOUČASNÉ ČESKÉ UMĚNÍ S PŘESAHY DO MINULOSTI /konceptuální umění, malba, objekty, instalace, site-specific/	24	11,3 %
• MĚSTEM POSEDLÍ / MEZINÁRODNÍ VÝSTAVA STREET ARTU A GRAFFITI – ILEGÁLNÍ UMĚNÍ V LEGÁLNÍM SVĚTĚ /street art a jeho přesahy – k objektu, site-specific, lettrismu, kaligrafii, komiksu, ke konceptuálnímu a akčnímu umění, k intermediální tvorbě atd./	27	12,7 %
• KRIŠTOF KINTERA: VÝSLEDKY ANALÝZY /objekty, instalace, site-specific, konceptuální a akční umění/	47	22,1 %
• TIM BURTON A JEHO SVĚT /písmo a text v animovaném filmu, ve scénářích, storybordech, ve scénografi a v konceptech filmů/	36	16,9 %
• ZDENĚK SKLENÁŘ / DESET TISÍC VĚCÍ – DESET TISÍC LET /kaligrafie/	12	5,6 %
• ALFONS MUCHA: SLOVANSKÁ EPOPEJ /písmo v malbě, symboly, šifry/	57	26,8 %
• KVĚTA PACOVSKÁ: MAXIMUM CONTRAST /knižní tvorba, lettrismus, abeceda/	16	7,5 %
• KVĚTA PACOVSKÁ: UTÍKEJTE NA KONEC /písmo v grafice/	11	5,2 %
• NOVÁ DÍLA VE SBÍRKÁCH GHMP /konceptuální umění, text ve fotografii apod./	13	6,1 %
• ZVUKY / KÓDY / OBRAZY – AKUSTICKÝ EXPERIMENT VE VIZUÁLNÍM UMĚNÍ /obraz a text v hudbě, záznam hudby, textu a znaků do obrazu, propojení vizuálního a akustického/	25	11,7 %
• MILAN GRYGAR: VIZUÁLNÍ A AKUSTICKÉ /konceptuální umění, propojení zvuku a obrazu/	22	10,3 %
• NĚKDY V SUKNI – UMĚNÍ 90. LET /objekty, konceptuální umění, písmo ve fotografii, v objektech/	4	1,9 %
• JOSEF VÁCHAL: MAGIE HLEDÁNÍ /grafika, knižní tvorba, symbolismus, esoterika/	17	8,0 %
• BEDŘICH DLOUHÝ: MOJE GUSTO /koláže, assembláže, objekty, instalace, malba/	14	6,6 %
• DEVĚTSIL 1920–1931 /knižní tvorba a grafický design, živá abeceda, scénografie, neony/	21	9,9 %
• RADEK KRATINA (1928–1999) /lettrismus, písmena v objektech/	5	2,3 %
• JAN KUBÍČEK: RETROSPEKTIVA /lettrismus/	2	0,9 %
• DALIBOR CHATRNÝ: VIDĚT SVĚT JINAK /konceptuální umění, lettrismus/	6	2,8 %
• JIŘÍ DAVID / PŘEDBĚŽNÁ RETROSPEKTIVA /konceptuální umění, lettrismus – texty a myšlenky v obrazech/	7	3,3 %
• JIŘÍ DAVID: KŘÍK PAVIÁNŮ /konceptuální umění, lettrismus – texty a myšlenky v obrazech/	4	1,9 %

• SONDA 1 – PŘÍBĚH SLOVENSKÉHO (POST)KONCEPTUÁLNÍHO UMĚNÍ/ konceptuální a post-konceptuální umění/	2	0,9 %
• 1960 → SÚČASNOST / SLOVENSKÉ UMĚNÍ + ČEŠTÍ HOSTÉ/ konceptuální umění, objekty, instalace, malby, kresby/	2	0,9 %
• TRANSFORMACE GEOMETRIE / SBÍRKY SIEGFRIED GRAUWINKEL, BERLÍN A MIROSLAV VELFL, PRAHA /lettrismus, experimentální, vizuální a konkrétní poezie/	13	6,1 %
• JINDŘICH ŠTYRSKÝ (1899–1942)/koláže/	17	8,0 %
• KAREL TEIGE / ZBYNĚK BALADRÁN: ASYMETRICKÁ HARMONIE /knižní tvorba, grafický design, konceptuální umění/	6	2,8 %
• LAWRENCE FERLINGHETTI / OBRAZY & BÁSNĚ /poezie, ilustrace, písmo a text v poezii a literatuře/	4	1,9 %
• ART BRUT /art brut – umění duševně nemocných, koláže, zápisky, mapy, deníky, kombinace obrazu a textu/	14	6,6 %
• ADOLF WÖFLI: STVOŘITEL UNIVERSA /art brut – umění duševně nemocných, koláže, zápisky, mapy, deníky, kombinace obrazu a textu/	5	2,3 %
• PRINZHORNOVA SBÍRKA / ART BRUT Z LEGENDÁRNÍ KOLEKCE NĚMECKÉHO PSYCHIATRA /art brut – umění duševně nemocných, koláže, zápisky, mapy, deníky, kombinace obrazu a textu/	5	2,3 %
• JÁN MANČUŠKA: PRVNÍ RETROSPEKTIVA /písmo a text v konceptuálním umění/	9	4,2 %
• SUPERNOVA /koláže, počítačová grafika, konceptuální umění/	1	0,5 %
• V OKOVECH SMÍCHU /karikatura/	3	1,4 %
• TRANSFERY / 5. MEZINÁRODNÍ TRIENÁLE GRAFIKY /písmo, znaky, šifry a symboly v grafice/	2	0,9 %
• EXPLOSIONISMUS / TVORBA VLADIMÍRA BOUDNÍKA Z LET 1947–1956 /street art – kořeny/	15	7,0 %
• ZAOSTALÍ FOREVER /koláže, asambláže, instalace, objekty, konceptuální umění/	4	1,9 %
• HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT /konceptuální umění, instalace, objekty, ilustrace, kresba a písmo, site-specific, street art/	3	1,4 %
• 6. BIENÁLE MLADÉHO UMĚNÍ ZVON 2008 /konceptuální umění/	2	0,9 %
• BIENÁLE MLADÉHO UMĚNÍ ZVON 2010 /konceptuální umění/	4	1,9 %
• BRUSELSKÝ SEN / ČESKOSLOVENSKÁ ÚČAST NA SVĚTOVÉ VÝSTAVĚ EXPO 58 V BRUSELU A ŽIVOTNÍ STYL PRVNÍ POLOVINY 60. LET /grafický design – plakáty, neony/	12	5,6 %
• ZBYNĚK BALADRÁN / SLOVNÍK /konceptuální umění, jazyk a umění, lingvistika/	2	0,9 %
• ALENA KUČEROVÁ / PŘEHLED (GRAFIKY, PLECHY, OBJEKTY)/písmo v grafice/	7	3,3 %
• BEAUTIFUL PEOPLE ET LA BLESSURE SECRÈTE /koláže, konceptuální umění/	0	0 %
• GUMA GUAR /politické a angažované umění, aktivismus – transparenty, letáky, slogany/	2	0,9 %
• MONUMENT TRANSFORMACE /konceptuální umění, politické a angažované umění, aktivismus – transparenty, letáky, slogany/	0	0 %
• SOUČASNÝ ČESKÝ KUBISMUS/konceptuální umění/	20	9,4 %
• NIKOLA ČULÍK / INTIMNÍ POŽÁR (CYKLUS START-UP) /ilustrace, komiks/	2	0,9 %
• JAN ŠERÝCH / ANO /konceptuální umění/	5	2,3 %
• JAKUB JANOVSKÝ / KANGO MORTALE (CYKLUS START-UP) /street art/	0	0 %
• KRÁLOVSKÝ SŇATEK /gotické písmo a fonty/	6	2,8 %
• ROKY VE DNECH / ČESKÉ UMĚNÍ 1945-1958 /koláže/	3	1,4 %

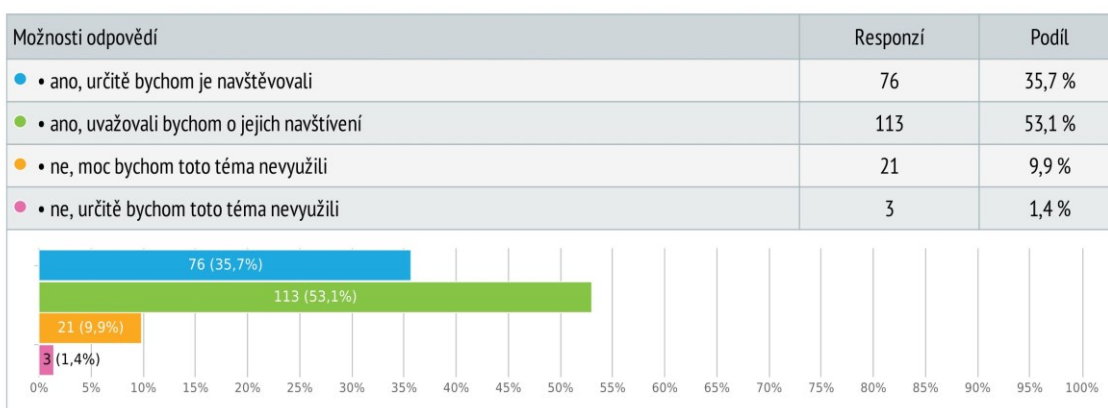
• MAREK KVTÁN /konceptuální umění, site-specific, instalace/	0	0 %
• TOMÁŠ SVOBODA - 25 SLOV ZA VTEŘINU /konceptuální umění/	0	0 %
• MILOTA HAVRÁNKOVÁ: MILOTA/písmo ve fotografii/	3	1,4 %
• ANDREAS FEININGER - THAT'S PHOTOGRAPHY /písmo a text ve fotografii/	0	0 %
• KONEC AVANTAGARDY? - OD MNICHOVSKÉ DOHODY KE KOMUNISTICKÉMU PŘEVRAŤU /koláže, experimenty - akční a konceptuální umění - kořeny/	3	1,4 %
• LONDON TWELVE - SOUČASNÉ BRITSKÉ UMĚNÍ /koláže, komiks, pop-kultura/	1	0,5 %
• TEREZA DAMCOVÁ: FRÍDA KAKAO A VYVRHELOVÉ /komiks/	0	0 %
• NIKOLA ČULÍK: ŽIVOT A DÍLO /ilustrace, komiks/	1	0,5 %
• MILENA DOPITOVÁ: MILUJI A PŘIJÍMÁM /konceptuální umění, instalace/	5	2,3 %
• ŽIVOT GALERIE HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY 50 /písmo a text v mnoha oblastech umění - kresba, malba, grafika, fotografie, prostorová tvorba, konceptuální a akční umění/	8	3,8 %
• LAUREÁTI CENY VLADIMÍRA BOUDNÍKA 1994–2014 /písmo a text v grafice/	18	8,5 %
• CHÝNOVSKÉ VIZE FRANTIŠKA BÍLKA /písmo v kresbách, grafice, objektech, architektuře, užitém umění + knižní tvorba/	7	3,3 %
• OTČENÁŠ FRANTIŠKA BÍLKA A ALFONSE MUCHY /ilustrace a knižní tvorba, grafika/	6	2,8 %
• EDUARD STEINBERG: FROM MOSCOW TO PARIS/lettrismus, písmo v malbě, poezie, konceptuální umění/	2	0,9 %
• JAN MERTA: „GALERIE“ - LUKÁŠ JASANSKÝ A MARTIN POLÁK UVÁDĚJÍ JANA MERTU /instalace a objekty/	9	4,2 %
• TOMÁŠ RULLER: PERFORM-MADE - UDRŽITELNÉ ZÁBLESKY /konceptuální a akční umění, videoart/	5	2,3 %
• SHADI HAROUNI: SNÍM O TOM, ŽE JE HORA STÁLE CELÁ/konceptuální umění, kaligrafie/	1	0,5 %
• VLADIMÍR AMBROZ: AKCE /písmo a text v akčním umění a performancích/	3	1,4 %
• KARAFIÁTY A SAMET / UMĚNÍ A REVOLUCE V PORTUGALSKU A ČESKOSLOVENSKU 1968–1974–1989 /konceptuální umění, politické a angažované umění, aktivismus - transparenty, letáky, slogany/	10	4,7 %
• Z NOVÝCH PŘÍRŮSTKŮ GHMP: MAGDALENA JETELOVÁ PACIFIC RING OF FIRE /instalace, site-specific, konceptuální umění/	4	1,9 %
• NOVÁ VIZUÁLNÍ IDENTITA GHMP /grafický design/	4	1,9 %
• ani jedné z těchto konkrétních výstav	81	38,0 %

- AJG výstava Kamila Lhotáka. Žáci sami vyhledávali v expozici určené objekty. Dále měli každý najít obraz, který jej nejvíc oslovil. Povyprávět proč. Pak děti tvořily koláž, doplňovaly upravenou reprodukcí obrazu. Velmi je to bavilo, já jsem se o nich dozvěděla nové věci.
- Východočeská galerie Papež kouřil trávu
- Gask Jiří trnka a ilustrace
- Ne, není na to prostor v hodinových dotacích předmětu.
- KIC Nepomuk

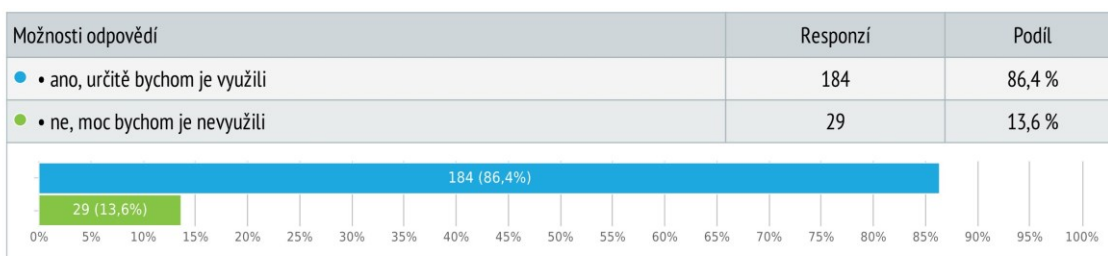
47. Víte, kdyby v českých galeriích byly nabízeny i stabilní propracované programy s přesahy výtvarného umění směrem k literatuře, písnu a textu?

Výběr z možností, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

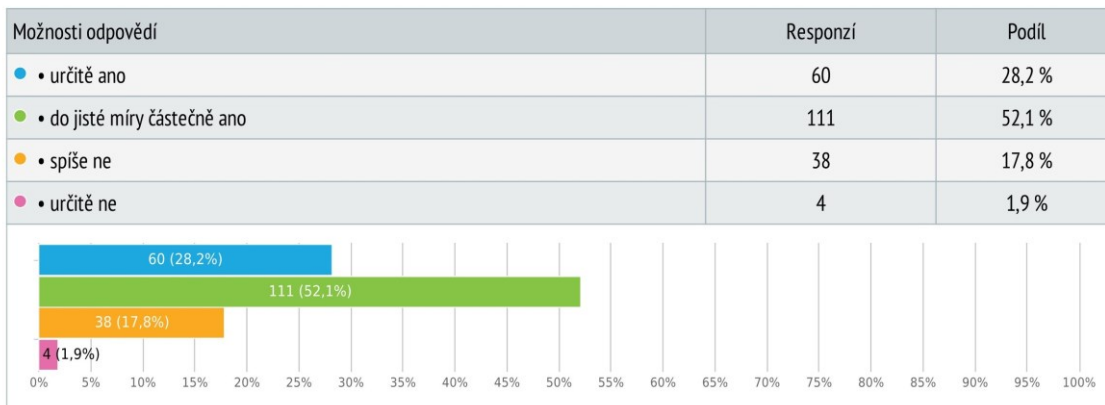
48. Bylo by pro Vás přínosné, kdyby byly v galeriích vytvořeny univerzální metodické (edukační listy) na téma setkání textu a obrazu, které by mohly být případně doplňovány o další konkrétní témata, náměty a úkoly vycházející z výstav a byly by aplikovatelné ve výuce?

Výběr z možností, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

51. Považujete využití interdisciplinarity a projektového vyučování (tzn. výuka prostřednictvím propojování jednotlivých předmětů) formou on-line edukace za přínosné a efektivní? (např. v době pandemie koronaviru – přerušení přímé osobní výuky na školách na 3,5 měsíce)

Výběr z možností, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

on-line dotazníky zdarma – www.survio.com

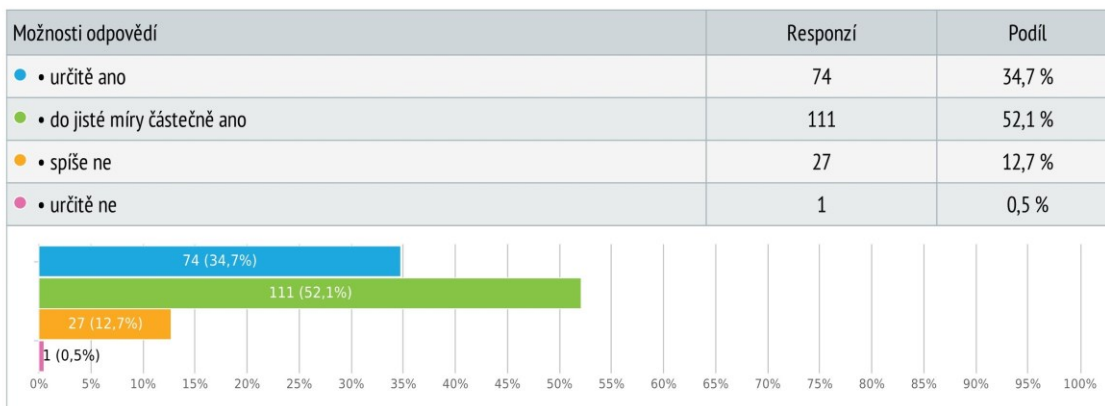
122

EDUKAČNÍ POTENCIÁL PROPOJENÍ PÍSM A OBRAZU A JEHO VYUŽITÍ V GALERIJNÍ EDUKACI A VÝTVARNÉ PEDAGOGICE

52. Myslíte, že využití konkrétně propojování písma (textu) a obrazu má potenciál a možnost přínosného využití i v on-line edukaci a distanční výuce?

Výběr z možností, zodpovězeno 213x, nezodpovězeno 0x

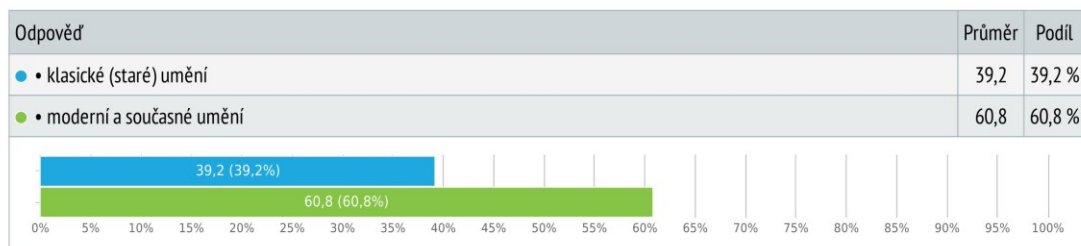

B/ Ukázky výsledků z dotazníku pro galerijní edukátory, které dokládají velký edukační potenciál interdisciplinárních edukačních aktivit se zaměřením na propojení obrazu a písma

6. Z kolika přibližně procent čerpáte inspiraci ve výtvarné výchově spíše z klasického umění a z kolika procent z moderního a současného umění?

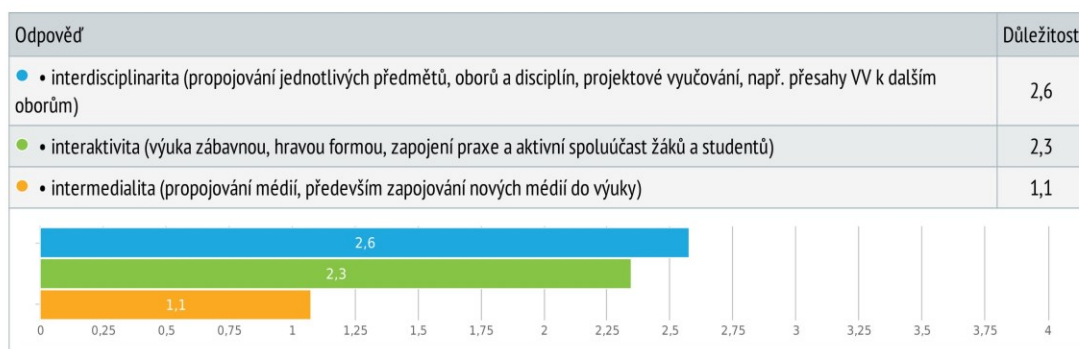
Rozdělovací škála, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

Rozdělte: 100 procent

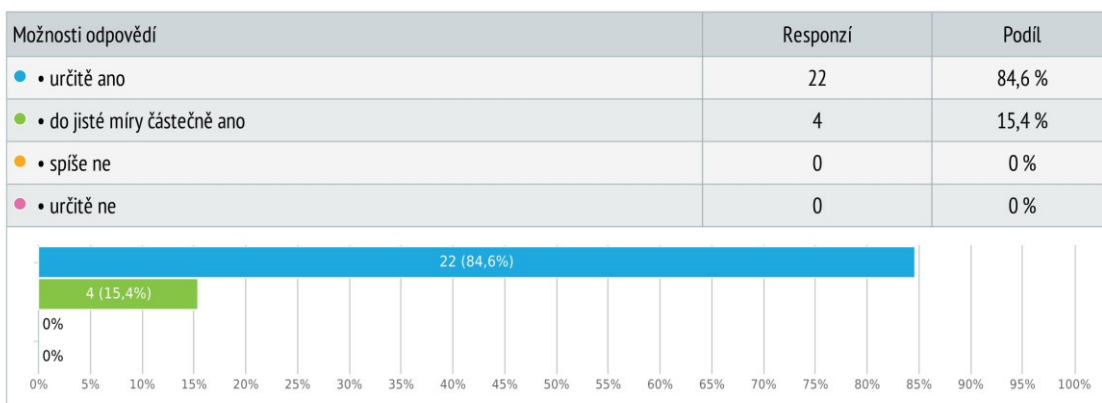
7. Které z těchto trendů považujete za nejdůležitější a nejvíc stěžejní v současné galerijní edukaci?

Seřazení dle důležitosti, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

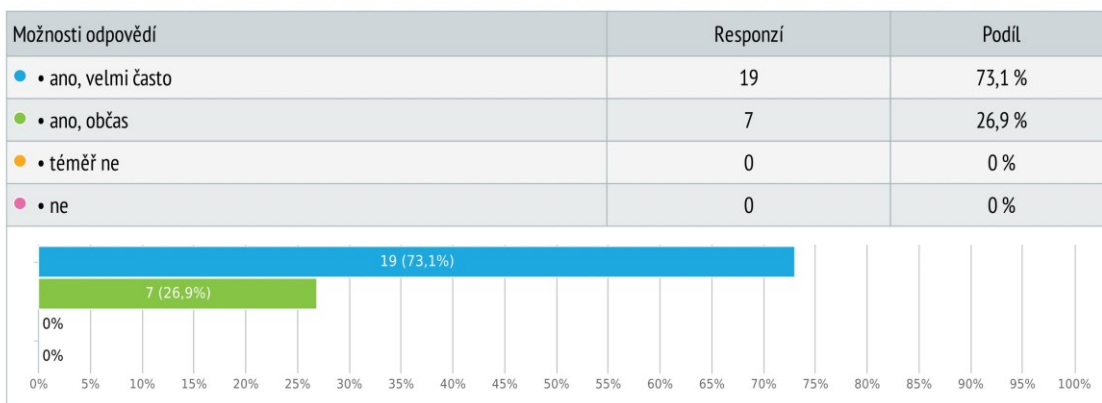
8. Souhlasíte s tím, že předmět výtvarná výchova (i v souvislosti s oborem galerijní edukace) může být do jisté míry chápáný jako "křížovka", díky němuž lze i řešit a přibližovat i důležitá témata z jiných předmětů a oblastí (např. z oblasti literatury, filmu, divadla, fotografie, ekologie, biologie apod.?)

Výběr z možností, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

9. Využíváte někdy během galerijní edukace principy projektového vyučování a interdisciplinarity (propojování výtvarného umění s dalšími obory)?

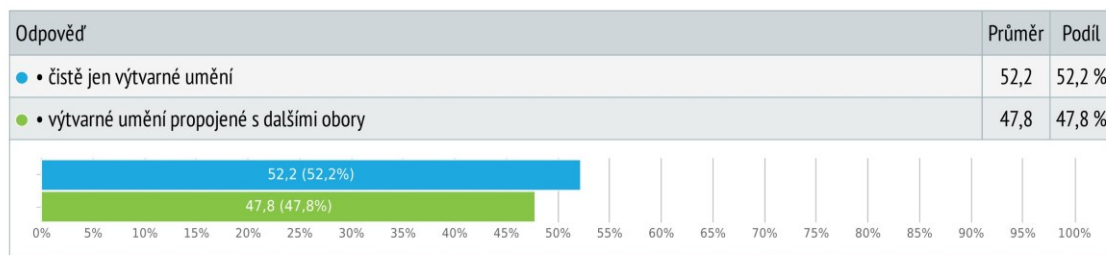
Výběr z možností, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

10. Kolik přibližně procent věnujete v rámci galerijní edukace čistě jen výtvarnému umění a kolik procent propojení výtvarného umění s dalšími obory?

Rozdělovací škála, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

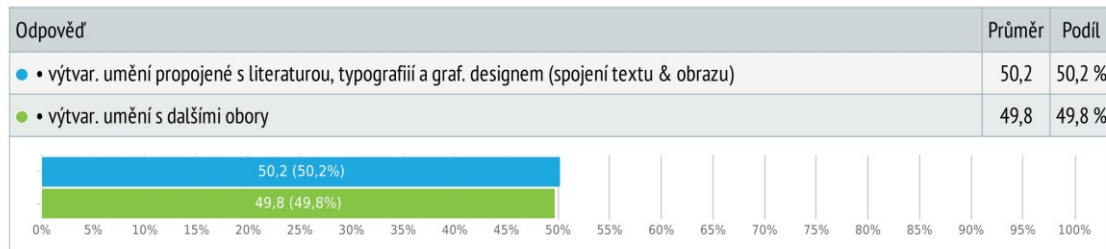
Rozdělte: 100 procent

11. V rámci propojení výtvarného umění s dalšími obory - kolik z toho procent se týká propojení výtvarného umění s literaturou, textem a písmem?

Rozdělovací škála, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

Rozdělte: 100 procent

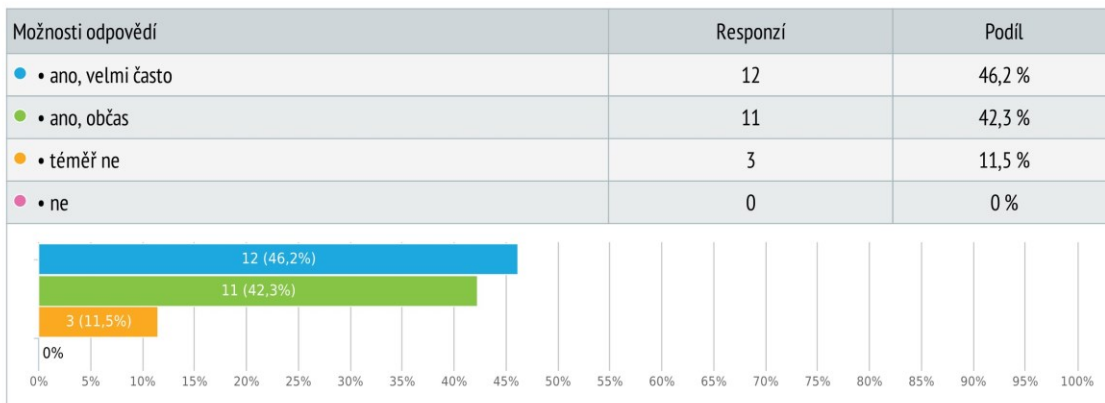
12. S jakými dalšími obory propojujete výtvarné umění v rámci galerijní edukace?

Textová odpověď, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

- ekologie, historie, biologie
- dějiny, dramatické umění
- Přírodní vědy, hudební nauka, společenské vědy, historie
- ekologie a přírodní vědy, hudba, osobnostně-sociální výchova

13. Využíváte někdy během galerijní edukace přesahy výtvarného umění směrem k literatuře nebo typografii - tzn. propojení obrazu a textu (písmen, slov, vět, textů, symbolů)?

Výběr z možností, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

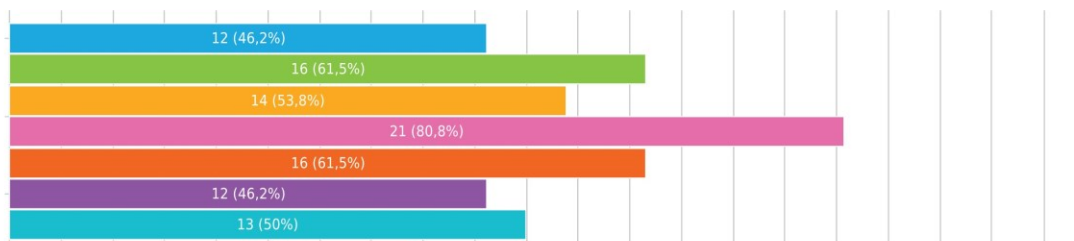

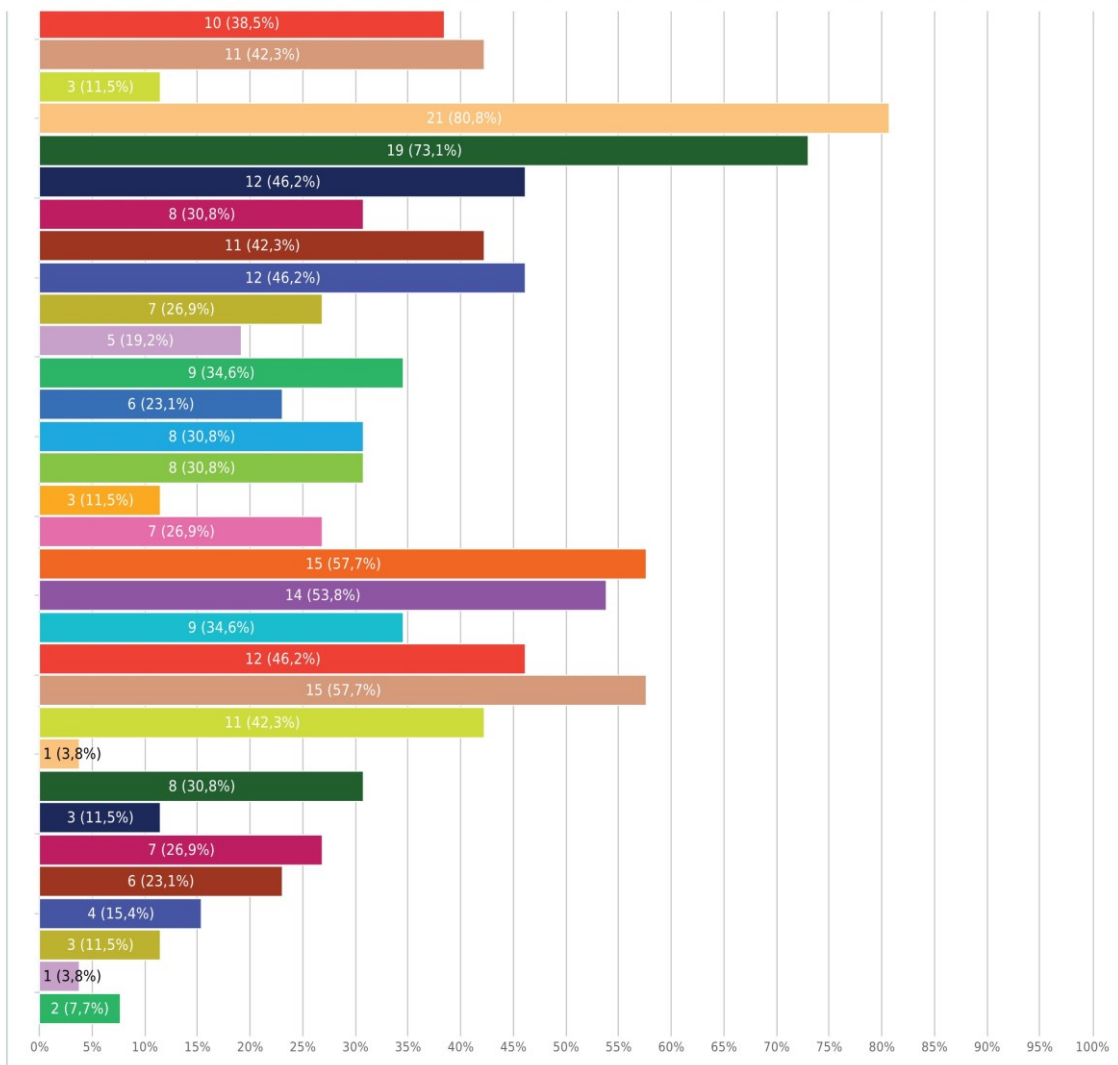
14. Pokud ano, jaké okruhy, témata, náměty, typy, formy, druhy, metody nebo postupy jste v rámci toho už někdy využili nebo kterými jste se inspirovali?

Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

Možnosti odpovědí	Responzí	Podíl
• experimentální (vizuální, optická) poezie	12	46,2 %
• lettrismus (zapojení písma do obrazů – do malby, grafiky, kresby atd)	16	61,5 %
• práce s písmovými šablonami	14	53,8 %
• koláže	21	80,8 %
• asambláže	16	61,5 %
• typografie a využití různých typů písma a fontů	12	46,2 %
• grafický design (navrhování a tvorba plakátů, vizitek, reklamních nebo propagačních materiálů, návrh loga, značky apod.)	13	50 %
• street art a graffiti	10	38,5 %
• kaligrafie	11	42,3 %
• skripturní malba	3	11,5 %
• komiks	21	80,8 %
• ilustrace	19	73,1 %

• iluminace, iniciála	12	46,2 %
• ex-libris	8	30,8 %
• knižní obálky, záložky	11	42,3 %
• kniha objekt (experimentální kniha, interpretace knihy)	12	46,2 %
• 3D objekty s využitím písma a textu (sochy, objekty, instalace)	7	26,9 %
• site specific díla (s využitím písma)	5	19,2 %
• obraz a text v konceptuálním umění	9	34,6 %
• obraz a text v akčním umění	6	23,1 %
• obraz a text v intermediální tvorbě	8	30,8 %
• obraz a text ve fotografii	8	30,8 %
• obraz a text ve scénografii (návrhy na divadelní scény)	3	11,5 %
• uplatnění textu v architektuře (návrhy na architekturu, domy, objekty, budovy)	7	26,9 %
• výtvarná interpretace textů	15	57,7 %
• kreativní psaní, experimentální text	14	53,8 %
• zapojení citátů (např. v kombinaci s portréty a podobně)	9	34,6 %
• tvorba sloganů, transparentů, nápisů a reklamy	12	46,2 %
• dramatizace – „živá abeceda“ - interpretace písmen kompozicí, pohybem, tancem	15	57,7 %
• mapy, popisky, piktogramy, cedule, schémata, orientační systémy	11	42,3 %
• promítání písma (např. na budovy)	1	3,8 %
• obrázkové písmo a hieroglyfy	8	30,8 %
• text v módě a oděvním návrhářství, návrhy na šperky s využitím písma	3	11,5 %
• text a karikatura	7	26,9 %
• text a film (např. animovaný film)	6	23,1 %
• neony (návrhy na neonové nápisy na obchody a instituce)	4	15,4 %
• návrh na webové stránky, koncept on-line hry, aplikace, fiktivní sociální sítě, virtuální projekty	3	11,5 %
• jiné téma /okruh/ (můžete upřesnit):	1	3,8 %
• nezpracovávali jsme zatím propojení písma (textu) a obrazu ve výuce	2	7,7 %

- nabízím pojmy k řešenému problému v programu, pro obohacení slovní zásoby a zvýšení schopnosti definovat

15. Vyberte z nich 5 témat /okruhů/, které mají podle Vás největší edukační potenciál (tzn. lze prostřednictvím nich efektivně zprostředkovat kvalitní vzdělávací obsah, jsou podnětné, inspirativní atd.).

Textová odpověď, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

- street art, lettrismus, experimentální (vizuální) poezie, kmižní tvorba, grafický design

- experimentální poezie, grafický design, obraz a text v akčním umění, 3d objekty, obraz a text v intermediální tvorbě
- komiks, ilustrace, výtvarná interpretace textů, obraz a text v konceptuálním umění, kreativní psaní-experimentální text
- Experimentální poezie, Obraz a text v intermediální tvorbě, Obraz a text v konceptuálním umění, Kreativní psaní, experimentální text
- koláž, street art, dramatizace, výtvarná interpretace textů, komiks
- To je složité. Inspirativní mi připadají skutečně všechny.
- lettrismus, koláž, asambláž, objekt kniha, text a film
- Nabízet specifickou slovní zásobu, hry s písmem, vybraná typografická pravidla
- Ilustrace, komiks, lettrismus, knižní obálky a záložky, výtvarná interpretace textu (okruhy, které nejčastěji využívám při tvorbě edukačních programů)
- koláže, typografie, grafický design, komix, knižní obálky
- EXPERIMENTÁLNÍ, LETTRISMUS, ASAMBLÁŽE, TYPOGRAFIE, SITE SPECIFIC, MAPY A KARTOGRAFIE...
- lettrismus, grafický design, koláže
- ilustrace, 3D objekty, dramatizace, kreativní psaní, grafický design
- grafický design, ilustrace, intermediální tvorba, kreativní psaní, kniha jako objekt
- lettrismus, koláž, kniha objekt, obraz a text v akčním umění, kreativní psaní
- grafický design, 3D objekty, street art, fotografie, komix
- experimentální poezie, koláž / asambláž, street art a graffiti, výtvarná interpretace textů
- využití různých materiálů, recyklace, význam písma
- Experimentální poezie - přesahy, písmo jako způsob vyjádření Street art, komiks, ilustrace, lettrismus - propojení písma a obrazu, typografie a grafický design - vizuální čtení
- koláž, typografie, výtvarné ztvárnění literárního textu, dramatizace, 3D objekty s využitím písma
- výtvarná interpretace textu, koláž, obraz a text ve fotografii, lettrismus, obraz a text v intermediální tvorbě
- 1. kreativní psaní, experimentální text, 2. experimentální (vizuální, optická) poezie, 3. kaligrafie, 4. site specific díla (s využitím písma), 5. street art a graffiti.
- komix, ilustrace, grafický design, konceptuální umění, street art
- typografie, grafický design, knižní obálky, koláže, kreativní psaní
- grafický design, komiks, ilustrace, mapy, slogany
- kreativní psaní, vizuální poezie, koláže, výtvarná interpretace textu

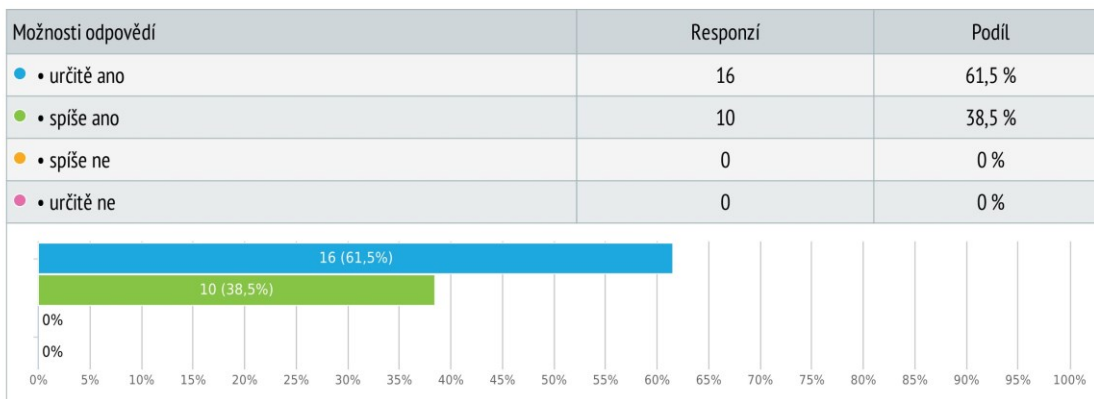
16. Jaké téma, techniku nebo inspirační zdroj (viz seznam témat a okruhů výše – např. street art, lettrismus apod.) byste osobně vybrali jako podle Vás nejvhodnější pro děti na MŠ?

Textová odpověď, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

- písmové šablony
- dramatizace, obrázkové písmo
- práce s písmovými šablonami
- Výtvarná interpretace textů, dramatizace
- dramatizace

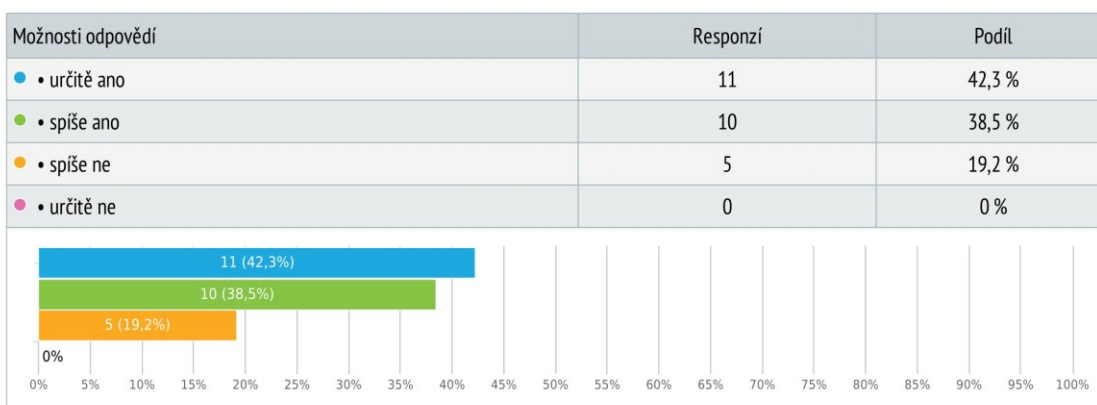
31. Pokud byste měli dostatečné finanční, časové a další možnosti, přišlo by Vám přínosné a smysluplné, kdyby byly ve Vaší galerii nabízeny i stabilní propracované programy s přesahy výtvarného umění směrem k literatuře, písma a textu? Tzn. vzdělávací programy s využitím propojení písma (textu) a obrazu?

Výběr z možností, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

32. Pokud byste měli dostatečné finanční, časové a další možnosti, přišlo by Vám přínosné a smysluplné, kdyby byly ve Vašich institucích vytvořeny univerzální metodické (edukační listy) na téma setkání textu a obrazu, které by mohly být případně doplňovány o další konkrétní témata, náměty a úkoly vycházející z výstav a byly by aplikovatelné ve výuce?

Výběr z možností, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

33. Jaká díla nebo jaké dílo (případně tvorbu jakého autora) z Vašich sbírek byste pro tyto programy a edukační listy se zaměřením na propojení písma (textu) a obrazu využili?

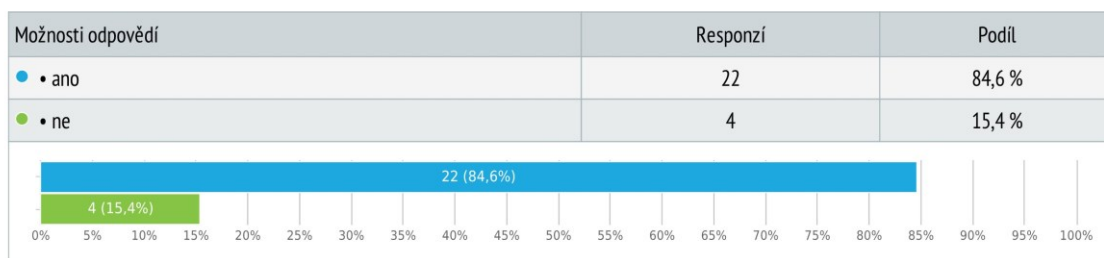
Textová odpověď, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

- František Bílek, Slovanská epopej, Milena Dopitová, Magdalena Jetelová, apod.
- (2x) nenapadá mě konkrétní dílo
- Eduard Ovčáček, Ján Mančuška, Jan Šerých
- Eduard Ovčáček - Ortel VI, Zdeněk Kirchner - Jazz, František Hudeček - Koláž 2, Robert Rauschenberg - Tribute 21, Alena Foustková - Česko Čechům, Bernhard Johannes Blume & Anna Blume - Z grafického alba I Am You IV, Lawrence Weiner - Z grafického alba I Am You XIX, Marie - Jo Lafontaine - Z grafického alba I Am You XII, Daniel Dewaële - Z grafického alba I Am You V, František K. Foltýn - Maličtí přicházejí, Pavel Brázda - Paní Charita
- Jiří Kolář - Sedmá velmoc
- Ze stálé expozice díla Ovčáčka, Bílka, z depozitářů Kruma a dál bych musela projít demus:)
- Karel Němec, Jan Steklík, Miloš Sláma, Bohdan Lacina, Ladislav Novák
- v našich sbírkách není vhodné slovo

- Záleželo by výstavním projektu. Programy tvoříme k aktuálním výstavám. Pokud by byla speciálně zaměřená stálá expozice, uvažovala bych o Eduardu Ovčáčkovi, Květě Pacovské, Josefu Honysovi, Vlastě Baránkové, Jiřím Balcarovi, Janu Solperovi, Josefu Ladovi (bibliofilie, K. H. Borovský), Cyrilu Boudovi a Josefu Váchalovi (od obou máme bibliofilie), Jiřím Šalamounovi (obrazová vyprávění) a jistě by se našli i další
- např. díla ze sbírek ZČG od J. Váchala, J. Koláře, Z. Kirchnera, A. Muchy
- muselo by být vybráno a vystaveno z depositu...
- Jan Konůpek (cyklus grafických prací k Shakespearovi) a řada ilustrací a Ex libris (J. Váchal, M. Marešová a řada dalších)
- Nenapadá mě konkrétní dílo
- tvorba Bohumila Kubišty, Emila Filly, Josefa Váchala, Mikoláše Alše...
- teď nevím
- v našich sbírkách není vhodné dílo
- -
- v našich sbírkách není vhodné dílo, ale využila bych pro krátkodobé výstavy
- Jsme omezení výběrem děl. Ve sbírkách máme např. autory: Eduard Ovčáček, Juraj Meliš, Blažej Baláž, S. Filko, D. Fischer, Jozef Chovan, v expozici ze zapůjek jsme měli díla Karla Trinkewitze, Jiřího Balcara, Naděždy Plíškové, Jiřího Koláře...
- Josef Šíma - ilustrace básní
- díla Josefa Váchala, díla Jiřího Koláře
- Omlouvám se, neuvedu všechny autory, omlouvám se. Např. písmo v renesančních epitafech. Surrealistické texty (nejsou vystaveny, ale šlo by propojit s obrazy). Písmo v syntetickém kubismu (u nás Ant. Procházka). Vizuální poezie (u nás J. Valoch). Koncept (písmo v obrazech D. Chatrného).
- Nemáme sbírky, proto není snadné tvořit univerzální pracovní listy, pokud nejsou hodně obecné
- J. Načeradský, Tři malé Pařížanky, 1962, Z. Sklenář, Kaligrafie, 1968, D. Chatrný, Tak teď tu, 1974, M. Palla, Malováno ve dne, malováno v noci, 1979
- Nemáme sbírku, ale je z čeho čerpat v archivu výstav

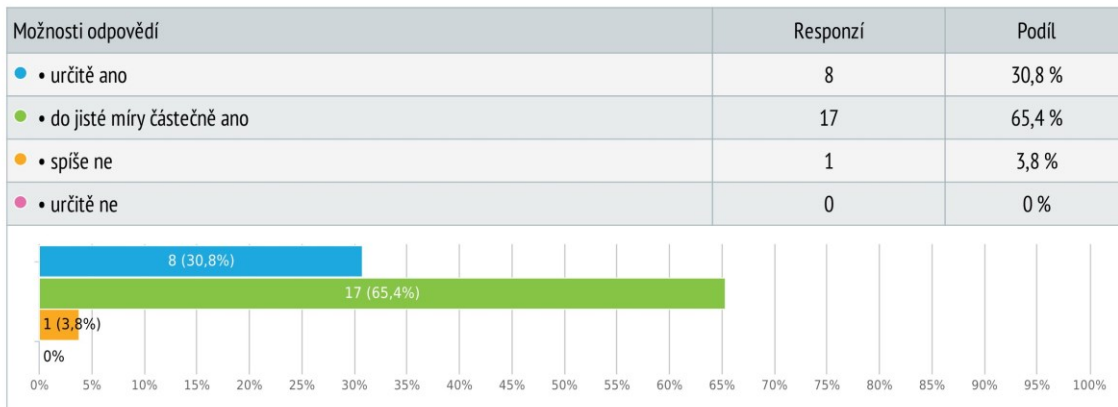
34. Inspirujete se někdy i zahraničními edukačními programy a aktivitami v zahraničních galeriích?

Výběr z možností, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

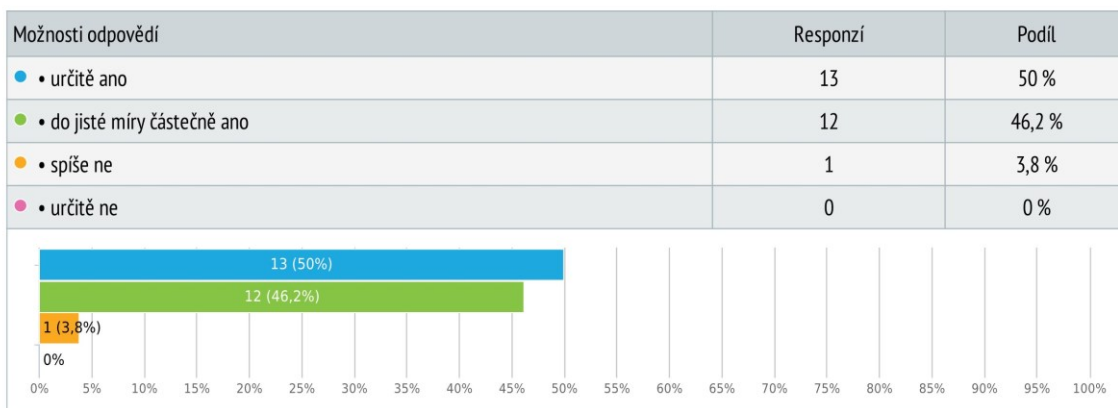
40. Považujete využití interdisciplinarity formou on-line edukace za přínosné a efektivní? (např. v době pandemie koronaviru – přerušení přímé osobní výuky na školách na 3,5 měsíce)

Výběr z možností, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

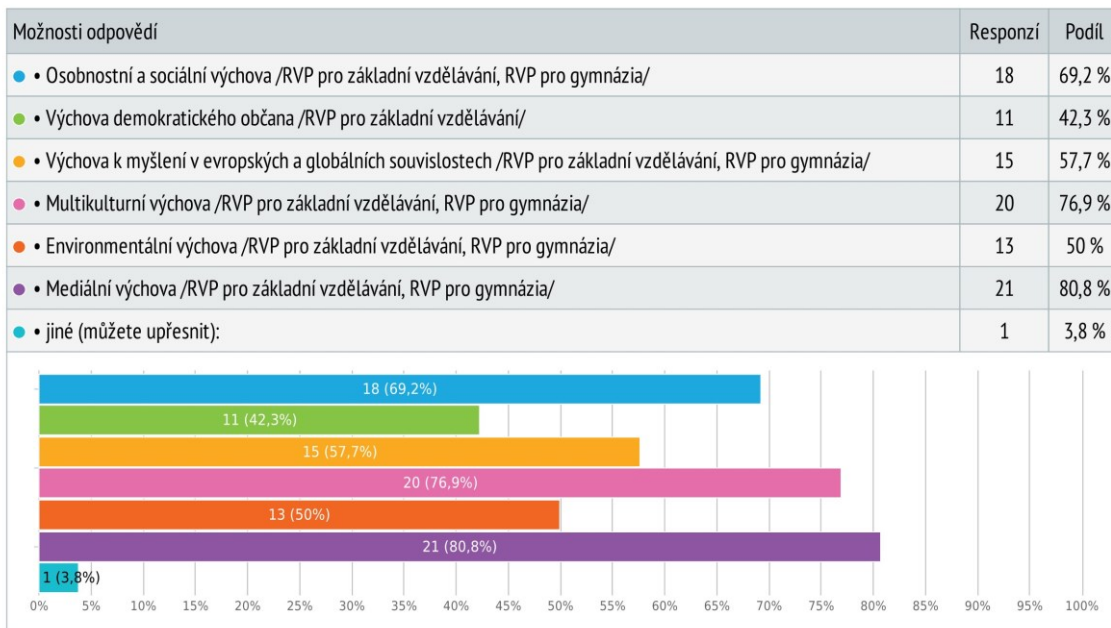
41. Souhlasíte s tím, že využití konkrétně propojování písma (textu) a obrazu má potenciál a možnost přínosného využití i v on-line edukaci?

Výběr z možností, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

55. Pro jaká průřezová témata z RVP považujete Vy osobně vhodné a využitelné programy na téma propojení písma a obrazu i s případným využitím nových médií?

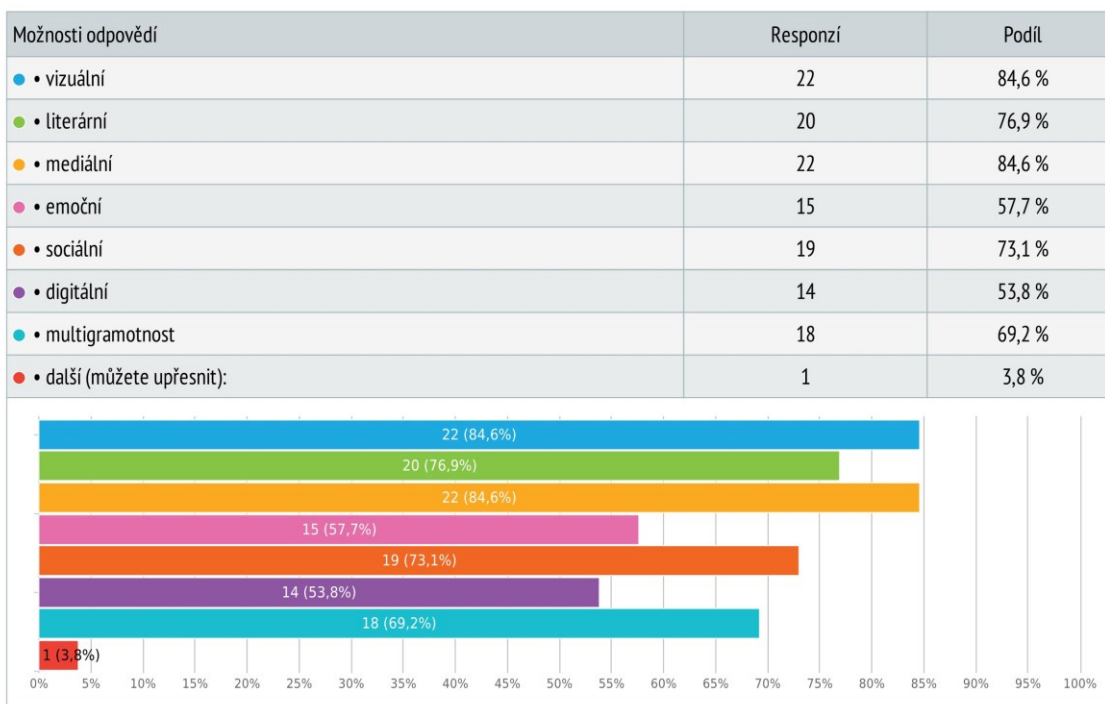
Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

• -

56. Jaké typy gramotností mohou podle Vás rozvíjet kvalitně koncipované interdisciplinární edukační projekty a programy se zaměřením na propojení písma a obrazu i s případným využitím nových médií?

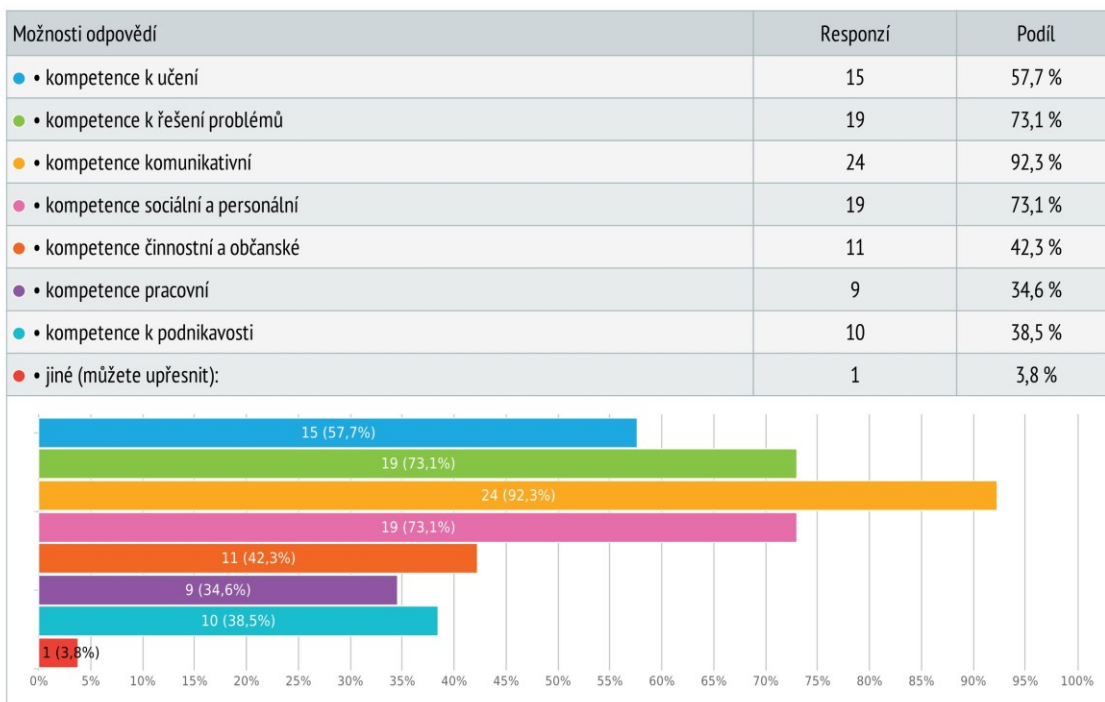
Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

• pokud budou správně koncipované, tak všechny

57. Jaké klíčové kompetence mohou podle Vás rozvíjet kvalitně koncipované interdisciplinární edukační projekty a programy se zaměřením na propojení písma a obrazu i s případným využitím nových médií?

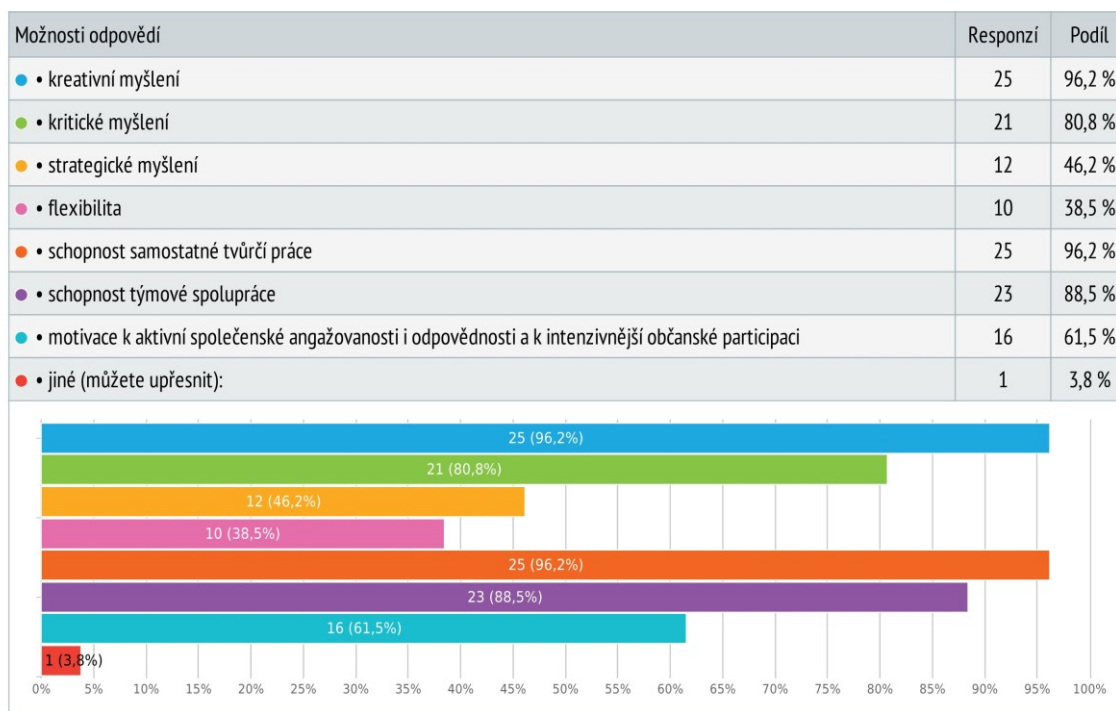
Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

• všechny

58. Jaké další schopnosti mohou takovéto projekty podle Vás rozvíjet?

Výběr z možností, více možných, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

- Všechny, v tom je krása interdisciplinarity.

62. Souhlasíte s tím, že kreativita a kreativní myšlení, které lze efektivně rozvíjet mj. i interdisciplinárními edukačními programy a projekty, jsou důležité i pro mnoho dalších oborů – tzn. nejen výtvarných a uměleckých, ale i např. vědeckých, technických a společenských?

Výběr z možností, zodpovězeno 26x, nezodpovězeno 0x

